

G.KURSS · R.HAGELBERG · H.TEALANE

TÖÖ
ORGANISEERIMISE
KOGEMUSI EESTI NSV
KOLHOOSIDES

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS

210 21 P
EESTI NSV TEADUSTE AKADEEMIA MAJANDUSE INSTITUUT

G. KURSS, R. HAGELBERG, H. TEALANE

TÖÖ ORGANISEERIMISE
KOGEMUSI EESTI NSV
KOLHOOSIDES

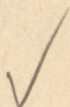

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1956

2

Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu

31937

Saateks

Partei ja valitsuse poolt põllumajanduse ette püstitatud ülesannete edukas lahendamine sõltub väga suurel määral sellest, kuidas organiseeritakse tööd kolhoosides.

Käesoleva raamatu eesmärgiks on üldistada ja populariseerida Eesti NSV kolhooside kogemusi töö organiseerimise, töö tasustamise ja töödistsipliini tugevdamise alalt.

Raamatus on vaatluse alla võetud peamiselt töö organiseerimise kogemusi taimekasvatuses, eeskätt loomakasvatuse söödabaasi osas, kuna vabariigi põllumajanduse peatootmisharu — loomakasvatuse arendamisel omab otsustavat tähtsust söödabaasi tugevdamine.

Teema käsitlemisel on rohkem tähelepanu osutatud probleemidele, milliseid seni on vabariigi põllumajanduslikus kirjanduses vabariigi kolhooside kogemuste alusel vähem käsitletud.

Raamatu ülesandeks on abistada põllumajanduse alal töötajaid eesrindlike töö organiseerimise kogemuste rakedamisel, töö organiseerimise parandamisel kolhoosides.

Üksikutelt autoritelt on järgmised osad:

G. Kurss	—	I peatükist punktid 1—8, 10, 11 II peatükist punktid 2 ja 4 III peatükk tervikuna
R. Hagelberg	—	II peatükist punktid 1—4
H. Tealane	—	I peatükist punkt 9 II peatükist punkt 5

Käsikirja korrigeerimisel tegid Eesti Põllumajanduse Akadeemia sotsialistliku põllumajanduse organiseerimise ja ökonomika kateedri õppejõud, eesotsas kateedri juhataja V. Teitelbaum'iga, Eesti NSV Põllumajanduse

Ministeriumi kolhooside organisatsiooniliste asjade valit-
suse juhataja J. Liiv ja põllumajandusteaduste kandi-
daat E. Vint rea olulisi märkusi, mille eest avaldame
neile tänu.

Märkused ja arvamused raamatu kohta palume saata
aadressil: Eesti NSV Teaduste Akadeemia Majanduse Ins-
tituut, Tallinn, Estonia pst. 7.

Autorid

Sissejuhatus

Kuuendaks viisaastakuks on põllumajanduse ette püstitatud ulatuslikud ülesanded elanikkonna varustamisel toiduainetega ning kerge- ja toiduainetetööstuse vajaduste rahuldamisel toorainega.

Nende ülesannete edukas lahendamine on tihedalt seotud rasketööstuse arenguga. V. I. Lenin õpetas: «Sotsialismi ainsaks materiaalseks aluseks võib olla mehhaniseeritud suurtööstus, mis suudab reorganiseerida ka põllumajanduse.»¹ Seega saab põllumajandusliku tootmise tõus toimuda ainult rasketööstuse pideva arendamise ja täiustamise tingimustes. Käesoleval ajal on sotsialistlik põllumajandus varustatud kaasaegse komplitseeritud tehnikaga. Et kindlustada edasist pidevat sotsialistlikku laiendatud taastootmist põllumajanduses, selleks peab tehnika hulk põllumajanduses pidevalt kasvama ja täiustuma — uus tehnika peab asenduma uuemaga ja uuem uusimaga. Selle tagatiseks on üksnes rasketööstuse forsseeritud arendamine.

Tähtsamaks põllumajandusliku tootmise järsu suurendamise teeks on tööviljakuse tõstmine. «NLKP XX kongressi direktiivides NSV Liidu rahvamajanduse arendamise kuuenda viie aasta plaani kohta aastaiks 1956—1960» märgitakse: «Tagada tööviljakuse uus tunduv tõus, mis on tootmise kasvu ja rahva heaolu edasise tõstmise alal seatud ülesannete täitmise otsustavaks eeltingimuseks.»²

Tööviljakust mõõdetakse toodangu hulgaga, mis luuakse töötaja poolt ajaühiku jooksul, või kulutatud tööajaga, mis kulutatakse toodanguühiku tootmiseks. Tööviljakuse kasv

¹ V. I. Lenin, Teosed, 32. köide, lk. 434.

² «Rahva Häääl» nr. 49, 26. veebruarist 1956.

väljendub selles, et elavtöö osa tootes väheneb, kuna asjastatud töö osa suhteliselt suureneb, kusjuures tootes sisalduv üldine, nii elavtöö kui ka asjastatud töö hulk toodanguühiku kohta väheneb. Seega on töoviljakuse pidev tõus vahetult seotud põllumajandussaaduste tootmise suurendamisega põllumajandusliku maa igalt hektarilt vahendite ja tööjõu väiksemate kulutustega.

Töoviljakuse taset kolhoosides tingivad mitmesugused majanduslikud ja looduslikud tingimused. Otsustavat osa töoviljakuse tõstmisel kolhoosides etendab tootmise edasine mehhaniseerimine, eeskätt kompleksne mehhaniseerimine, ja tehnika parem kasutamine. Samaaegselt omavad töoviljakuse tõstmise abinõude kompleksis suure tähtsuse tööorganiseerimise ja töö tasustamise küsimused.

Kolhoosikorra võit külas muutis põhiliselt töö iseloomu põllumajanduses. Tootmisvahendite ühiskondlik omandus, kollektiivsed tootmissuhted löid talurahvale tingimused kõigi nende eeliste realiseerimiseks, mida võimaldab sotsialistlik suurtootmine. Nagu kogu sotsialistlikus rahvamajanduses, nii ka kolhoosides ei väljenda töö ühiskondlik organisatsioon enam ekspluateerimissuhteid, vaid vabade inimeste seltsimeheliku koostöö ja vastastikuse abistamise suhteid. Kolhoosnikute tööga loodud väärtusi kasutatakse nende eneste poolt ja kogu ühiskonna huvides. Kõigi töötajate tegevus on suunatud ühisele eesmärgile — sotsialistliku ühiskonna tugevdamisele ja kommunismi ülesehitamisele.

Kolhoos kui sotsialistlik suurmajand võimaldab ära kasutada kõik need eelised, millised loob hulga töötajate plaanipärane ja ühine töö. Kolhoositootmise üheks tähtsamaks eeliseks on töö koopereerimine niisuguses ulatuses, milline on kättesaamatu nii väiketootjatele kui ka kapitalistlikele suurtootjatele.

Töö kooperatsiooniks nimetas Marx sellist töö vormi, «... kus palju isikuid töötab plaanikindlalt üksteise kõrval ning ühiselt, ühes ja sellessamas tootmisprotsessis, või erinevais, kuid üksteisega seotud tootmisprotsessides...»¹. Tööprotsess kolhoosis kujutab endast keerulist tööde kompleksi, kus pole vajalik mitte üksnes lihtne töö kooperatsioon, vaid töö koopereerimine koos tööjaotusega. «Kui tööprotsess on keeruline, siis juba ainuüksi ühiselt töötajate suur hulk lubab mitmesuguseid operatsioone üksikute töö-

¹ K. M a r x, Kapital, I köide, Tallinn, 1953, lk. 285.

liste vahel ära jaotada, seega sooritada neid operatsioone üheaegselt ja sel viisil lühendada koguprodukti valmistamiseks vajalikku tööaega.»¹ Seega võimaldab kollektiivne töö rakendada ka otstarbekat tööjaotust. Seevastu väikeses talumajandis, kus on 2 või 3 töövõimelist inimest, on rätionaalse tööjaotuse läbiviimine peaaegu võimatu.

Kolhoositootmise eelised ei seisa üksnes töö koopereerimises ning tööjaotuses. Töö kooperatsioon ja -jaotus võimaldavad ka kolhoosnike spetsialiseerumist, mis on üheks tähtsaks abinõuks töövõimelise tööstuse tõstmisel.

Paljude töötajate tegevuse ühendamine ja tootmisprotsessi paigutamine lahendatakse töö organiseerimisega. Nagu kogu sotsialistliku rahvamajanduse, nii ka kolhoositootmise arendamisel omab töö organiseerimine erilist tähtsust. V. I. Lenin rõhutas, et «... nõukogude võimu jaoks on just töö organiseerimine... kogu ühiskondliku elu kõige peamiseks, põhilisemaks ja aktuaalsemaks küsimuseks.»²

Tootmisprotsessi korraldamiseks kolhoosis on vaja paljude inimeste kooskõlastatud tegevust, sest kogu kollektiivi töö sõltub iga üksiku töötaja tööst ning iga üksiku töötaja töötulemused olenevad omakorda kogu kollektiivi kui ühtse terviku töötulemustest.

Töö organiseerimine kolhoosides peab tagama kolhoosi kõigi töövõimeliste liikmete kaasatõmbamise tootmisse ja nende õige jaotamise üksikute tootmisharude vahel.

Seoses mehhaniseerimistaseme pideva tõusuga muutuvad ka oluliselt töötingimused kolhoosides.

Tööd, mis varem tehti käsitsi või hobujõu, mehhaniseeritakse üha suuremas ulatuses ja järjekindlalt tõuseb komplekselt mehhaniseeritud põllumajanduslike tööde osatähtsus. Varem täies ulatuses käsitsi tehtud tööd jäävad järele ainult üksikud tööoperatsioonid. Samaaegselt tekivad uued tööoperatsioonid, mis on vajalikud masinate teenindamiseks. Kõik see esitab uusi ülesandeid ja nõudeid kolhoosidele ka töö organiseerimise alal. Sellel alal tõuseb kolhooside ette vastutusrikas ülesanne: kindlustada elavtööjõu ja tehnika niisugune kooskõlastamine, mis tagaks elavtööjõu ja tehnika kõige täielikuma kasutamise. See on peamine, mida nõuab töövõimelise tööstuse üldrahvalik ülesanne käesoleval ajal kolhoosidelt töö organiseerimise alal.

¹ K. M a r x, Kapital, I köide, Tallinn, 1953, lk. 287.

² V. I. Lenin, Teosed, 27. kd., lk. 177.

Partei ja valitsus on oma otsustes korduvalt näidanud, et kõigi organisatsioonide küsimuste operatiivne ja oskuslik lahendamine ning järjekindel kinnipidamine materiaalse huvitatuse printsiibist töö organiseerimisel kolhoosides on üheks olulisemaks teeks põllumajandussaaduste külluse loomise ülesande lahendamisel meie maal. NLKP Keskkomitee veebruari-märtsipleenumi (1954. a.) otsuses märgitakse: «On vaja tarvitusele võtta abinõud töödistsipliini otsustavaks kõvendamiseks kolhoosides, parandada töö organiseerimist, juurutada põllumajanduslikel töödel sihikindlalt progressiivseid töönorme, mis aitavad järjekindlalt tõsta kolhoositöö viljakust, ratsionaalselt kasutada kolhoosidele kinnistatud maad nii, et saada igalt maakõlvikute hektarilt rohkem põllumajandussaadusi. Ainult sellel alusel on võimalik süstemaatiliselt suurendada põllumajanduse kogutoodangut, tõsta põllumajanduse kaubatootlikkust, suurendada kolhooside ühisvara ning tõsta aastast aastasse kolhoosnike materiaalsel heaolu»¹.

Sotsialistliku põllumajanduse üheks olulisemaks eeliseks on see, et ta loob võimalused tööjõu plaanipäraseks, otstarbekaks ja efektiivseks kasutamiseks nii iga üksiku kolhoosi kui ka kogu kolhoositootmise ulatuses. Kuid neid võimalusi on vaja osata kasutada.

Sotsialismi ajal pole töö veel muutunud inimeste esmaseks eluliseks tarbeks, töötamine ühiseks kasuks pole veel muutunud harjumuseks. Samuti säilib põhiline erinevus vaimse ja füüsilise töö, töölise ja talupoja töö ning kvalifitseeritud ja lihtsa töö vahel. See kõik tingib, et sotsialismi ajal on tootmise arendamisel suure tähtsusega töötajate materiaalse huvitatuse printsiibist kinnipidamine. Seda printsiipi rakendatakse nii, et töötaja materiaalne olukord viiakse sõltuvusse tema töö tulemustest. V. I. Lenin märkis, et üleminekuks kommunismile läheb vaja pikka rida aastaid ja et sellel üleminekuperioodil tuleb majandus üles ehitada «mitte otseselt entusiasmi alusel, vaid suure revolutsiooni poolt tekitatud entusiasmi abil, isikliku huvi alusel, isikliku huvitatuse alusel, majandusliku kalkulasiooni alusel...»²

See Lenini juhend on täiel määral maksev ka kolhooside kohta. Kolhoosid kui sotsialistlikud majandid võimal-

¹ NLKP Keskkomitee pleenumi otsus «Meie maal teravilja tootmise edasisest suurendamisest ning uudis- ja jäätmaade kasutuselevõtmisest», Tallinn, 1954, lk. 42—43.

² V. I. Lenin, Teosed, 33. kd., lk. 36.

davad õiget isiklike ja ühiskondlike huvide kooskõlastamist: mida aktiivsemalt kolhoosnik võtab osa ühismajandi tööst, seda tugevamaks muutub ühismajapidamine ja seda rohkem saab kolhoosnik oma töö eest ühismajandist. Isiklike ja ühiskondlike huvide kooskõlastamine kolhoosis toimub isiklike huvide allutamise alusel ühiskondlikele. Õigel isiklike ja ühiskondlike huvide kooskõlastamisel ja õigel materiaalsel stimuleerimisel on täita suur osa töö organiseerimisel ja töö tasustamisel.

Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei poolt kavandatud põllumajanduse uue võimsa tõusu saavutamisel omandavad kolhoositöö organiseerimisel erilise aktuaalsuse küsimused, kuidas kooskõlastada traktorijaama masinate ja kolhoosi oma jõudude kasutamist, kuidas paigutada tööjõudu kolhoosis, mida pidada eriti silmas uue tehnika rakendamisel, kuidas tõsta kolhoosnike materiaalsel huvi oma töö tulemuste vastu, kuidas kergendada kolhoosnike töötingimusi jne.

Kolhoositootmise pikaajaline praktika on tõestanud, et kolhoosides, kus osutatakse tõsist tähelepanu eespool mainitud töö organiseerimise küsimustele ja kasutatakse racionaalselt kolhoosi tööjõuressursse, saavutatakse kõrge põllumajanduskultuuride saagikus ja loomakasvatuse produktiivsus. Kolhoosides, kus puudub vajalik töödistsipliin ja kus töö organiseerimisele ei pöörata tõsist tähelepanu, on tööviljakus madal ja seal toodetakse vähe põllumajandussaadusi. Selle tagajärjel on väikesed ka nende kolhooside sissetulekud ja normipäevatasu.

Suure tähtsusega töö organiseerimise parandamisel kolhoosides on NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrus «Põllumajandusliku artelli põhikirjast ning kolhoosnike initsiatiivi edasisest suurendamisest kolhoositootmise organiseerimisel ja artelli asjade juhtimisel» (märts, 1956).

Nimetatud määruses märgitakse, et põllumajandusliku artelli senine tüüppõhikiri ei hõlma enam kõiki kolhooside mitmekesise tegevuse külgi ja piirab real juhtudel nende initsiatiivi. Seepärast soovitatakse kolhoosidele, lähtudes maaviljeluse ja loomakasvatuse järsu tõusu tagamise peamisest ülesandest, ise täiendada ja muuta vastuvõetud põllumajandusliku artelli põhikirja üksikuid sätteid, arvestades kolhoosi kohalikke, konkreetseid tingimusi.

See määrus võimaldab tunduvalt suurendada kolhooside

initsiatiivi ka töö organiseerimisel ja tasustamisel, mis loob soodsad eeldused kõige ratsionaalsemate töö organiseerimise ja tasustamise vormide ja meetodite rakendamiseks kolhoosides.

I. TOOTMISBRIGAADIDE ORGANISEERIMINE KOLHOOSIDES

1. Tootmisbrigaadide organiseerimise alustest

Kolhoositöö organiseerimise küsimuste kompleksis on suure tähtsusega töö organiseerimise vormide küsimus. Töö organiseerimise vormid kolhoosides on tootmisprotsessiga tihedalt seotud. Nad kas soodustavad või pidurdavad kolhoositootmise arenemist. Seepärast on vajalik rakendada niisuguseid töö organiseerimise vorme, mis looksid tingimused kolhoosikorra kõigi eeliste maksimaalseks realiseerimiseks. Töö organiseerimise vormi kindlaksmääramisel kolhoosides tuleb kõigepealt lähtuda sellest, kuivõrd see vastab mehhaniseeritud sotsialistliku suurtootmise nõuetele antud etapil. Juba töö organiseerimise vormid ise peavad võimaldama tootlike jõudude pidevat arenemist ja nende efektiivset kasutamist kolhoosides. Nad peavad kaasa aitama tööviljakuse järjekindlale kasvule ja ühismajandi tugevdamisele.

Kõigile nendele tingimustele vastab käesoleval ajal kõige paremini brigaadiline töö. Seepärast on põhiliseks töö organiseerimise vormiks kolhoosides alaline tootmisbrigaad. Alaline tootmisbrigaad on tekkinud Nõukogude Liidu kolhoositalurahva pikaajalises praktikas toimunud töö organiseerimise vormide arengu tulemusena.

Kolhooside loomise algperioodil polnud veel välja kujunenud kindlaid töö organiseerimise vorme, puudus isegi kolhoosnikute jaotus üksikute tootmisharude vahel. Kolhoosnikud kogunesid iga päev artelli juhatusse, kus otsustati, millist tööd peab see või teine kolhoosnik antud päeval tegema. Nii töötas kolhoosnik ühel päeval tallimehena, teisel päeval kündjana, kolmandal valvurina jne. Selline töö organiseerimine ei võimaldanud kolhoosnikute spetsialiseerumist ja takistas kolhooside tööjõuressursside ratsionaalset kasutamist.

Järgnevalt hakkas juba üks osa kolhoosidest jaotama kolhoosnikuid üksikute tootmisharude vahel. See samm

tõestas oma elulisust, kuna niisugune jaotus aitas kaasa kolhoosnike spetsialiseerumisele ja nende vastutustunde tõstmisele.

Rakendades sotsialistliku tööstuse kogemusi töö organiseerimisel, loodi juba kolhoositootmise üksikutes harudes brigaade. Need brigaadid aga olid ajutise iseloomuga, nad loodi ühe või teise töö tegemiseks või teatud hooajaks. Nii moodustati kevadistel põllutöödel kündjate brigaade, äestajate brigaade, külvajate brigaade jne. Töö lõpetamisel need brigaadid likvideeriti ja järgnevate tööde läbiviimiseks moodustati jällegi uued brigaadid. Samuti loodi brigaade, kus kolhoosnikud töötasid küll pikemat aega koos, kuid neile ei kinnistatud maad ega teisi tootmisvahendeid, nagu hobused, adrad, külvimasinad jne. Nendega töötasid ühel päeval ühed ja teisel päeval teised kolhoosnikud.

Kuigi niisugused töö organiseerimise vormid olid samm edasi, võrreldes eelmistega, ei võimaldanud need siiski tööviljakuse kiiret kasvu kolhoositootmises. Puudus kolhoosnike isiklik vastutus maa ja teiste tootmisvahendite kasutamisel. Samuti puudus ajutiste ja hooajaliste brigaadide puhul otsene vastutus töö lõppresultaatide eest. See takistas kolhoosnike materiaalse huvitatuse printsiibi järjekindlat elluviimist.

Edaspidi hakati juba paljudes kolhoosides kinnistama brigaadidele tootmisvahendeid. Samuti arvati kolhoosnikud brigaadidesse pikemaks ajaks. Praktika näitaski, et nendest kolhoosidest, kus organiseeriti brigaade, tugevnesid kiiresti just need kolhoosid, kus moodustati brigaadid pikemaks ajaks ja kus brigaadidele kinnistati maa, põllumajanduslikud masinad ja inventar, tööhobused ja teised tootmisvahendid. Seega arenes alaline tootmisbrigaad kui töö organiseerimise vorm välja kolhoositootmise praktikast.¹

Tuginedes eesrindlike kolhooside kogemustele, otsustas ÜK(b)P Keskkomitee 1932. aastal, et «töö organiseerimise tähtsamaks lüliks kolhoositootmises peab saama alaline tootmisbrigaad»². Sellest ajast peale on põhiliseks töö organiseerimise vormiks kolhoosides alaline tootmisbrigaad.

¹ Täpsemalt vt. alalise tootmisbrigaadi kujunemisest: М. А. Краев. Победа колхозного строя в СССР, Москва, 1954, lk. 551—587.

² Постановление ЦК ВКП(б) от 4 февраля 1932 г. «Об очередных мероприятиях по организационно-хозяйственному укреплению колхозов», «Правда», 6 февраля 1932 г.

Alaline tootmisbrigaad kujutab endast rühma kolhoosnikuid, kes töötavad alaliselt teatud tootmisharus või tootmisharudes brigadiiri juhtimisel. Alalisele tootmisbrigaadile kinnistatakse tööobjektid või töökoht ja tööde tegemiseks vajalikud tootmisvahendid. Samuti peab tootmisbrigadi isikuline koosseis olema püsiv. Alaliste tootmisbrigadide püsiv isikuline koosseis, neile kindlate tööobjektide ja tootmisvahendite kinnistamine paneb kogu kolhoositöö organiseerimise kindlale alusele ja loob soodsad tingimused töö koostöö ja jaotuse eeliste maksimaalseks ära kasutamiseks. Alalised tootmisbrigadid tagavad: 1) komplitseeritud mehhanismide efektiivse kasutamise, 2) iga kolhoosniku vastutuse tehtud töö eest, 3) tõstavad kolhoosniku materiaalsel huvi töö tulemuste vastu.

Töö õige organiseerimine kolhoosides tähendab seega esmajärjekorras luua oskuslikult brigade ja korraldada nende tööd.

Alalised tootmisbrigadid luuakse kõikides peamistes kolhoositootmise harudes; kuna mõningate eriselloomuga tööde läbiviimiseks kasutatakse ka hooajalisi brigade (teetöödel jm.). Peale alaliste põllundus- ja loomakasvatusbri-gaadide, mis on kõige levinumad tootmisbrigadid vabariigis, on moodustatud Eesti NSV kolhoosides veel teisi, eriotstarbelisi brigade. Kolhoosides, eeskätt linnalähedastes kolhoosides, kus suur osatähtsus on köögivilja kasvatamisel, on end täiesti õigustanud iseseisvad köögiviljakasvatusbri-gaadid, kellede ülesandeks on köögiviljade kasvatamine. Vastavalt konkreetsetele tootmistingimustele ja vajadustele on loodud kolhoosides ka söodatootmisbrigade, kes tegelevad peaaesjalikult söötade varumisega. Seoses ehitustegevuse laienemisega on komplekteeritud kolhoosides alalisi ehitusbri-gade, kellede ülesandeks on nii ehitus- kui ka remonttööde läbiviimine.

Erilist tähelepanu osutatakse käesoleval ajal mahajäänud kolhooside tõstmisele eesrindlaste tasemele. Selle ülesande lahendamisel on suur tähtsus töö organiseerimise edasise parandamisel, kuna halvasti töötavate kolhooside üheks mahajäämuse põhjuseks on just töö ebaõige organiseerimine. Kolhooside praktika on näidanud, et töö organiseerimise tugevdamist on vaja alustada õigete töö organiseerimise vormide rakendamisest ja tööjõu otstarbekohasest jaotamisest erinevate tootmisharude vahel.

2. Tööjõu jaotamine tootmisharude vahel

Töö õige organiseerimise tähtsamaks eelduseks kolhoosides on tööjõu õige jaotamine ja paigutamine tootmisharude vahel. Et kolhoosi kui terviku tootmisprotsess toimuks häireteta, on vaja tööjõu jaotamisel ja paigutamisel rangelt arvestada proportsionaalsuse printsiipi. Sellest lähtudes tuleb kolhoosides jaotada tööjõud üksikute tootmisharude vahel selliselt, et ühelt poolt oleks igas tootmisharus küllaldaselt tööjõudu kõikide tööde õigeaegseks ja kvaliteetseks läbiviimiseks ning teiselt poolt oleks igas tootmisharus sellisel hulgal tööjõudu, mis kindlustaks tööjõu võimalikult täielikku kasutamist.

Tööjõu ratsionaalne jaotamine ja paigutamine üksikute tootmisharude vahel tagab kogu kolhoositootmise harmoonilise arengu, olles üheks tähtsamaks tingimuseks tootmisharude õigel kooskõlastamisel kolhoosides.

Tööjõu jaotamisel üksikute tootmisharude vahel tuleb silmas pidada seda, et võimalikult suurem hulk kolhoosnikuid töötaks tootval töö. Teatavasti kindlustatakse kolhoosides laiendatud taastootmine: 1) iga üksiku töötaja tööviljakuse tõstmisega ja 2) töötajate arvu suurendamisega tootval töö. Seepärast on tootmise laiendamise huvides vaja suurendada tootval töö töötavate kolhoosnikute arvu administratiiv-juhtivatel, majanduslikel ja abistavatel töödel töötavate kolhoosnikute arvel.

Analüüsides tööjõu jaotamist üksikute tootmisharude vahel vabariigi kolhoosides, selgub, et paljudel juhtudel, eeskätt aga mahajäävates kolhoosides, on liiga palju töötajaid mitmesugustel administratiiv-majanduslikel töödel. Vastavad eriuurimised, mis viidi läbi 1954. aastal Türi rajooni 10 kolhoosis, näitavad, et nende kolhooside tööjõust oli 29,2% põllundusbrigaadides, 25,9% loomakasvatuses ning 44,9% muudel, eeskätt administratiiv-majanduslikel töödel. Niisugune olukord viis paljudes kolhoosides selleni, et kolhoosnikute arv põllundusbrigaadides vähenes ja brigaadid ei tulnud õigeaegselt toime põllutöödega. See asjaolu nõrgendab tootmisbrigaade ja tekitab nendes kolhoosides näilist tööjõu puudust.

Sellepärast tuleb kolhoosnikud administratiiv-majanduslikelt aladelt suunata tootvale tööle, esmajoones põllundusbrigaadidesse.

Mitmetes kolhoosides ongi selliseid töökohti vähendatud. Pärnu-Jaagupi rajooni «Võidu» kolhoosis selgus iga eba- tootliku töökohta otstarbekuse kaalumisel, et paljudki ameti- kohad ei õigustanud enda olemasolu. Administratsiooni koosseisu vähendati kõigepealt abiraamatupidaja ja kahe laohoidja võrra. Samuti osutus otstarbekaks likvideerida vanema tallimehe koht, kelle tööülesandeid hakkas täitma edukalt hobuste tõufarmi juhataja. Kaotati ka nn. sega- farmi juhataja koht. Sellega vabastati administratiiv- majanduslikust ja farmitöötajate juhtivast koosseisust kokku kümme inimest. Vabanenud kolhoosnikutest suunati enamik tööle põllundusbrigaadidesse.

Suurel määral saab tugevdada põllundusbrigaade ka administratiiv-majanduslikel töökohtadel töötavate töövõi- meliste kolhoosnikute asendamise teel vastavate võimetega vanemate kolhoosnikutega. Nii mitmeski kolhoosis töötab suur hulk töövõimelisi kolhoosnikuid toitlustajatena, öövah- tidena, piimavedajatena, postivedajatena jne. Näiteks töö- tas Türi rajooni 10 kolhoosis 66% töövõimelistest kol- hoosnikutest tootval töö, kuna ülejäänud 34% tegeles mitmesugustel majanduslikel ja muudel töödel. Samasugu- sed andmed Kagu-Eesti rajoonide 10 kolhoosi kohta näita- vad, et siin töötab muudel töödel 24,1% töövõimelistest kolhoosnikutest. Nendest kolhoosnikutest on võimalik suur osa suunata tööle põllundusbrigaadidesse.

Paljud vanemad kolhoosnikud, kes põllutöödest ei saa aktiivselt osa võtta, on nõus töötama metsavahina, posti- vedajana, öövahina jne. Näiteks töötas Kiviõli rajooni «Komsomoli» kolhoosis postivedajana 2, piimavedajana 1, metsavahina 1 ja öövahina 2 eakamat kolhoosnikut. See võimaldas kolhoosil tugevdada põllundusbrigaade 6 töövõi- melise kolhoosnikuga.

Kolhooside tööjõu ratsionaalsel kasutamisel ja põllun- dusbrigaadide tugevdamisel on suure tähtsusega administ- ratiiv-majanduslikel töödel töötavate kolhoosnikute ajutine kaasatõmbamine põllutöödele. Kui suures ulatuses seda moodust kasutatakse, analüüsime 10 Türi rajooni kolhoosi andmetel.

Tabelis 1 toodud andmed näitavad, et muudel aladel töö- tajad võtavad väga väikesel määral osa põllutöödest, seda eriti majanduslikel töödel töötavad kolhoosnikud. Nimeta- tud töötajad pole alati koormatud kogu tööpäeva vältel, mistõttu tuleks tõsisemat tähelepanu pöörata nende kaasa-

Väljatöötatud normipäevade hulk keskmiselt ühe põllundusbrigaade abistanud kolhoosniku kohta Türi rajooni 10 kolhoosis 1954. a. (seisuga 1. IX 1954)

	Kokku normipäevi	Sellest normipäevi taimekasvatuses	Taimekasvatuses väljatöötatud normipäevade % normipäevade koguarvust
Administratiiv-juhtival alal töötaja kohta	284	11	3,9
Majanduslikel töödel töötaja kohta	229	8	3,5
Tööhobuste hooldamisel töötaja kohta	345	38	11,0

tõmbamisele põllutöödele, seda eriti nendes kolhoosides, kus tööjõu probleem on terav.

Toodust selgub, et tööjõu otstarbekohane jaotamine ja paigutamine on suureks seni kasutamata reserviks kolhooside tootlike jõudude tugevdamisel. Tänu sellele on võimalik praegu, mil administratiiv-teenindav aparaat paljudes kolhoosides on liiga suureks paisutatud, täiendavalt suunata tööjõudu tootvale tööle, eeskätt põllundusbrigaadidesse, mis omakorda võimaldab paremini organiseerida tööd tootmisbrigaadides. Tootmisbrigaadide tugevdamine on aga üks tähtsamaid abinõusid, mis aitab kaasa vabariigi põllumajanduse ees seisvate ülesannete edukale lahendamisele.

3. Põllundusbrigaadide organiseerimine

Kolhoositootmise arendamisel on suur tähtsus põllundusbrigaadide õigel organiseerimisel ja nende töö plaanipärasel suunamisel, sest põllundusbrigaadi tööst sõltuvad väga suurel määral kogu kolhoosi tootmistegevuse tulemused.

Põllundusbrigaadi korrapärase ja häireteta töö tagamiseks on vaja rangelt arvestada järgmisi tingimusi: 1) kolhoosnikute koosseis põllundusbrigaadis peab olema püsiv, 2) põllundusbrigaadile tuleb eraldada maa-alad külvikorras vähemalt kogu külvikorra rotatsiooni kestuseks, 3) põllundusbrigaadile peavad olema kinnistatud hobused, põllumajanduslikud masinad, inventar, trans-

pordivahendid ja brigaadile vajalikud tootmishooned. Nendest nõuetest täpne kinnipidamine on põllundusbrigaadide eduka töö tähtsaimaks eelduseks.

Kolhooside praktika on näidanud, et brigaadide **koosseisu püsivuse** kindlustamine on üheks oluliseks tingimuseks kõigi eesseisvate ülesannete edukal lahendamisel. Pikemat aega koos töötades õpivad brigaadi liikmed üksteist põhjalikumalt tundma, harjuvad töötama üksmeelselt ning kooskõlastatult, omandavad rohkesti eesrindlikke töövõtteid ja ratsionaliseerivad neid. See kõik avaldab mõju tööviljakuse ja saagikuse tõusule.

Uurides brigaadide koosseisu püsivust vabariigi kolhoosides, selgus, et nendes kolhoosides, kus on püsiva koosseisuga tootmisbrigaadid, kus kolhoosnikud töötavad mitmendat aastat ühes ja samas brigaadis, saavutatakse märksa

Tabel 2

Põllundusbrigaadide koosseisu püsivus 1953. aastal

Kolhoosid ja brigaadid	Aasta jooksul laikus ja tuli juurde kolhoosnikuid (%-des kolhoosnikute üldarvust)	Brigaadi liikmeid, kes töötasid üle 3 aasta (%-des brigaadi liikmete üldarvust)
Kiviõli rajoon		
«Komsomoli» kolhoos		
I põllundusbrigaad	8,7	85,1
II „	5,0	87,3
«Bolševiku» kolhoos		
I põllundusbrigaad	44,7	56,9
II „	35,8	55,3
Harju rajoon		
«Rahva Võidu» kolhoos		
I põllundusbrigaad	12,1	81,9
II „	12,0	83,0
III „	11,9	79,5
IV „	20,8	74,0
«Töötava Talupoja» kolhoos		
I põllundusbrigaad	32,8	36,2
II „	30,6	38,2

paremaid töötulemusi kui kolhoosides, kus tööjõu voolavus on suur.

- Vaatame põllundusbrigaadide koosseisu püsivust mõnedes Eesti NSV kolhoosides 1953. aastal (tabel 2).

Tabelis toodud Kiviõli rajooni kolhoosid, samuti ka Harju rajooni kolhoosid on enam-vähem ühesugustes tootmistingimustes. Sellele vaatamata saavutas «Kõmsomoli» kolhoos märksa paremaid tulemusi kui «Bolševiku» kolhoos ning «Rahva Võidu» kolhoosis olid ökonoomilised näitajad tunduvalt paremad kui «Töötava Talupoja» kolhoosis. Nii oli «Rahva Võidu» kolhoosis teravilja saagikus üle kahe korra, kartuli ja põldheina saagikus aga umbes 1,5 korda suurem kui «Töötava Talupoja» kolhoosis.

Erinevad töötulemused nendes kolhoosides olid tingitud peamiselt organisatsioonilistest teguritest, sealhulgas ka brigaadide koosseisu erinevast püsivusest.

Tööjõu voolavuse likvideerimine põllundusbrigaadides on üheks tähtsaks teeks töö organiseerimise parandamisel mahajäänud kolhoosides.

Põllundusbrigaadidele kinnistatakse maa-alad külvikoras vähemalt külvikorra rotatsiooni kestuseks. See tähendab, et maa-alad kinnistatakse brigaadidele vähemalt nii mitmeks aastaks, kui palju välju on külvikorras: üheksaväljalise külvikorra puhul vähemalt üheksaks aastaks, kaheksaväljalise puhul vähemalt kaheksaks aastaks. Maade kinnistamise põhimõtte pole maksev ainult külvikorraväljade suhtes, vaid tuleb üldiselt silmas pidada, et iga maatüki eest kannaks üks brigaad otsest vastutust pikemat aega. **Maa-alade kinnistamine** põllundusbrigaadidele pikemaks ajaks on vajalik seepärast, et põllundusbrigaadide liikmed oleksid huvitatud mulla viljakuse pidevast tõstmisest, mis teatavasti saab toimuda ainult rea aastate vältel, ja vastutaksid isiklikult maa õige kasutamise eest. Teiselt poolt, kui kolhoosnikud töötavad ühel ja samal maa-alal pikemat aega, õpivad nad ka nende maade iseärasusi paremini tundma, mis omakorda võimaldab ette näha vajalikke abinõusid suurema toodangu saamiseks igalt pindalaühikult.

Vabariigi üksikutes kolhoosides on maa kinnistamise osas esinenud väärnähtusi. Näiteks oli Räpina rajooni «Rahu Võidu» kolhoosis 1953. aastal põlde, kus ühel aastal töötas üks ja teisel aastal teine brigaad. Samuti ei olnud otsustatud, missugusele brigaadile need põllud lõplikult jäävad. Ükski brigaad ei tundnud end nendel põldudel täie-

õigusliku peremehena. Kuigi need põllud ei erinenud oma mullastikult naabruses asuvatest põldudest, mis olid kinnistatud brigaadidele pikemaks ajaks, saadi siin 14—18% võrra väiksemat saaki kui naabruses asuvailt põldudelt.

Külvikordade sisseviimisel on peale muude tegurite vaja silmas pidada ka seda, et need võimaldaksid tööd õigesti organiseerida. Paljudes vabariigi kolhoosides on põllundusbrigaadide arv võrdne põllukülvikordade arvuga. Näiteks Jõhvi rajooni «Kungla» kolhoosis on 2 põllukülvikorda ja 2 põllundusbrigaadi. Arvestades, et kolhoosi põllud asetsevad kahes suuremas eraldi asetsevas massiivis ja et kolhoosnike elukohad asuvad nende põllumassiivide läheduses, on küsimuse selline lahendamine otstarbekas. Sellise mooduse juures teenindab iga brigaad temale kinnistatud külvikorras kõiki külvikorravälju.

Peale maa kinnistatakse põllundusbrigaadidele neile planeeritud ülesannete täitmiseks vajalikul hulgal ka **teisi tootmisvahendeid**, nagu põllumajanduslikud masinad, inventar, hobused ning tootmishooned, mille korraliku kasutamise eest kannab brigaad täielikku vastutust.

Tootmisvahendid tuleb brigaadisiseselt kinnistada ka üksikutele kolhoosnikele. Sellega tehakse kolhoosnikud materiaalselt vastutavaks tööriistade ja masinate töökorras oleku ja korraliku hoidmise eest.

Kolhoosides, kus vastutamatus tootmisvahendite hooldamisel on likvideeritud, on rahalised kulutused niisugusteks otstarveteks, nagu väikeinventari, jooksva remondi materjalide, tööriistade ja masinate tagavaraosade soetamine, tunduvalt madalamad kui nendes kolhoosides, kus vastutus tootmisvahendite hooldamisel puudub või on nõrk.

Väga sagedaseks nähtuseks vabariigi kolhoosides on asjaolu, et tootmisvahendid kinnistatakse küll brigaadidele, kuid brigaadisiseselt jäetakse kinnistamata. Seetõttu esines paljudes kolhoosides hooletut suhtumist ühisvarasse. Masinad läksid väga sagedasti rivist välja just halva hooldamise tõttu. Samuti esines juhtumeid, et masinad jäeti pärast töö lõpetamist töökohale mitmeks kuuks seisma.

Seepärast ei saa tootmisvahendite kinnistamine lõppeda nende üleandmise ja kinnistamisega brigadiiridele, vaid need tuleb kinnistada ka veel brigaadi liikmetele.

Põllundusbrigaadide arvu kindlaksmääramisel tuleb arvestada kogu tootmistingimuste kompleksi. Eesti NSV

oludes peab põllundusbrigaadide arvu määramisel eriti silmas pidama kõlvikute ja asustatud punktide paiknemist. Samuti sõltub põllundusbrigaadide arv suurel määral kolhooside varustatusest tööjõuga ning põllumajanduslike tootmisprotsesside mehhaniseerimise võimalustest antud kolhoosis.

Kui kolhoosi põllud moodustavad ühtseid suuri massiive, siis pole otstarbekas neid liiga killustada mitme brigaadi vahel. Sel juhul organiseeritakse väiksem arv põllundusbrigaade, harilikult 1—2. Kolhoosides, eeskätt suurtes kolhoosides, kus põllumassiivid on lahutatud looduslike piiridega (sood, metsad jne.), on vajadus mitme põllundusbrigaadi järele. Selle juures tuleb aga silmas pidada, et suurem põllundusbrigaadide arv ei killustaks kolhoosi tööjõudu.

Analüüsidest vabariigi kolhoosides põllundusbrigaadide organiseerimist, selgub, et paljudes kolhoosides pole põllundusbrigaadide arvu kindlaksmääramisel küllaldaselt arvestatud konkreetseid tootmistingimusi, mille tõttu paljudel juhtudel brigaadide arv ei vasta kolhoosi vajadustele. Sageli on kolhoosis nii mitu põllundusbrigaadi, kui mitmest kolhoosist ühendatud kolhoos moodustati. Paljudel juhtudel pole selline mehaaniline brigaadide moodustamine sugugi õigustatud. Näiteks Jõhvi rajooni «Sirbi ja Vasara» kolhoos liitus 3 kolhoosist. Kolhoosis on ka 3 brigaadi, kusjuures iga brigaadi territooriumi moodustab ühe endise kolhoosi territoorium. Arvestades, et II ja III brigaadi põllud ning heinamaad moodustavad võrdlemisi kompaktsed massiivid ning nende brigaadide liikmete elukohad on samuti kontsentreerunud enam-vähem ühte kohta, pole otstarbekas nende maade killustamine kahe brigaadi vahel.

Mõnedes kolhoosides on põllundusbrigaadide arvu liigne paisutamine viinud selleni, et loodud brigaadid on maalalt ja koosseisult väga väikesed. Pärnu-Jaagupi rajooni «Rahu» kolhoos töötas halvasti mitu aastat. Kolhoosis oli 5 põllundusbrigaadi, igaüks 12—14 liiget. Brigaadide selline suurus takistas tunduvalt tehnikat kasutamist ning brigaadisisesest töö organiseerimist.

Paljudes kolhoosides on põllundusbrigaadide loomisel lähtutud üksnes kolhoosnikute elukohast, mille tõttu tööjõu koormatus põllundusbrigaadides on kujunenud ebavõrdseks. Peab märkima, et kolhoosnikute elukohta tuleb tõsiselt arvestada, kuid ainuüksi seda aluseks võtta pole õige.

Peab silmas pidama, et igas brigaadis oleks vajalikul hulgal kolhoosnikuid, kes omavad tarvilikke praktilisi teadmisi ja töökogemusi.

Põllundusbrigaadide arvu küsimusega on tihedalt seotud põllundusbrigaadide suuruse probleem.

Põllundusbrigaadi suuruse määramisel peab kõigepealt lähtuma traktorijaamade mehhanismide ja kolhoosi tootlike jõudude otstarbeka kasutamise kindlustamisest. Põllundusbrigaadides peab olema sellisel hulgal kolhoosnikuid, et oleks tagatud traktorite, kombainide, viljapeksumasinade jt. masinate katkestamatu töö. Samuti peab põllundusbrigaadi suurus võimaldama brigaadile kinnistatud põllu- ja rohumaa del kõigi tööde õigeaegset läbiviimist ka kõige pingelisemal põllutööde perioodil. Et põllumajanduslike tööde kõige pingelisem periood on sügiskuudel, siis tulebki lähendada sellest, et brigaadis oleks küllaldaselt kolhoosnikuid vilja koristamise ja peksu, sügisese mullaharimise ja taliviljade külvi õigeaegseks läbiviimiseks. Peale selle peab brigaadi suurus võimaldama mõnede muude tööde tegemist samal ajal.

Lähtudes neist printsiipidest, eeskätt aga traktorijaama tehnika ratsionaalseimast kasutamisest, on vabariigi kolhooside mitmeaastased kogemused näidanud, et mehhaniseerimise praeguse taseme juures peaks põllundusbrigaadis olema 30—40 liiget, et kindlustada kõigi tööde edukas täitmine. Nii on sügisperioodil kombaini teenindamiseks vaja vähemalt 6—8 inimest, põhu kokkupanekuks kombaini järelt 4—5 inimest. Kui üheaegselt kombainiga tööle rakendada hobu-viljalõikusmasinad, siis ühe masina töötamise kindlustamiseks on vaja 8 inimest. Vilja kuivatamiseks on tarvis 4 kolhoosnikut. Sügiskülvi teostamiseks traktorikülvimasinatega läheb vaja 4 kolhoosnikut. Kui arvestada, et muudel töödel rakendatakse veel 4—6 inimest, siis on üldse koristustööde perioodil vaja vähemalt 30—35 inimest. Kui aga rööbiti kombainiga rakendada tööle 2 hobuviljaniitjat, siis läheb vaja 40—43 inimest.

Samuti on suur hulk kolhoosnikuid vajalik viljapeksul. Kui pekstakse varem kuhilatesse kokku veetud vilja viljapeksumasinaga MK-1100, siis on normaalseks tööks vaja umbes 18—20 kolhoosnikut. Ka kartulikombaini teenindamiseks on vaja 22—28 inimest.

Põllundusbrigaadi toodud suurusele tuleb vaadata kui

orienteerivale. Igas kolhoosis sõltub see suurus kohalikest tootmistingimustest ja eeskätt põllundusbrigaadi töömahust. Siinjuures peab arvesse võtma kasvatatavate kultuuride struktuuri brigaadis, mehhaniseerimise võimalusi ja tööjõuressursside olemasolu.

Vaatleme, kuidas on organiseeritud põllundusbrigaadid mõnedes vabariigi kolhoosides. Kiviõli rajooni «Komsomoli» kolhoosis (üks paremaid kolhoose rajoonis) on loodud 2 põllundusbrigaadi. Kahe põllundusbrigaadi loomisel on lähtutud sellest, et kolhoosi põllumaa moodustab põhiliselt kaks suuremat massiivi, mis on lahutatud looduslike rohumaadega. Kolhoosnike elukohad asuvad aga enamasti põldude vahetus läheduses, s. t. samuti kahte üksusse lahutatult. Kolhoosi ühes põllundusbrigaadis on 43 liiget. Brigaadile on kinnistatud 432 hektarit põldu ja 385 hektarit heinamaad. Teises põllundusbrigaadis on 31 liiget, 231 hektarit põldu ja 195 hektarit heinamaad. Väiksem koormus teises põllundusbrigaadis on tingitud sellest, et selles brigaadis rakendatakse väiksemas ulatuses traktorijaama tehnikat kui esimeses põllundusbrigaadis, sest siin on halvemad tingimused masinate kasutamiseks. Nagu kolhoosi kogemused näitavad, on sellise suurusega brigaadid võimaldanud traktoribrigaadide masinate häireteta teenindamise kolhoosi poolt. Samuti on mõlemad brigaadid töödega õigeaegselt toime tulnud. «Komsomoli» kolhoos on saavutanud rea aastate vältel teravilja keskmiseks hektarisaa-giks 10—12 tsentnerit. Samuti on põllundusbrigaadid võrdlemisi edukalt toime tulnud söötade varumisega loomadele.

Põltsamaa rajooni ühes eesrindlikumas, nimelt M. Lillevere nimelises kolhoosis on organiseeritud 3 põllundusbrigaadi. Kuigi põllumaad moodustavad ühe suurema massiivi, osutus siin otstarbekaks luua 3 põllundusbrigaadi, et osal kolhoosnikuist ei tuleks liigset aega kulutada tööle tulekuks ja töölt minekuks. Kolme brigaadi puhul on igas brigaadis pikim vahekaugus kolhoosnike elukohtadest töökohtadeni umbes 2 km. Kolhoosi põllundusbrigaadide suurst iseloomustavad andmed tabelis 3.

Kõikides põllundusbrigaadides on enam-vähem ühepalju põllu- ja heinamaad ühe töötaja kohta. Samuti on kõikides brigaadides töömahukate kultuuride (suhkrupeedi, sööda-juurvilja, kartuli) osatähtsus peaaegu võrdne: I brigaadis 10,3, II brigaadis 10,2, III brigaadis 10,1 protsenti põllu-

Põllundusbrigaadide suurus Põltsamaa rajooni M. Lillevere nimelises kolhoosis

	Esimene brigaad	Teine brigaad	Kolmas brigaad
Kokku kolhoosnikuid	36	27	38
Sellest:			
a) töövõimelisi	22	17	23
b) vanemaid	14	10	15
Põllumaad (ha-tes)	433	334	477
Heinamaad (ha-tes)	150	120	180
Ühe töövõimelise kolhoosniku kohta põllumaad (ha-tes)	12,0	12,4	12,6
Ühe töövõimelise kolhoosniku kohta heinamaad (ha-tes)	4,2	4,4	4,7

maast. Ka tööjõu struktuur on põllundusbrigaadides enam-vähem ühtlane.

Kõigis põllundusbrigaadides on ka võrdlemisi ühesugused tingimused tehnika kasutamiseks. Antud brigaadide suurused on võimaldanud põllumajanduslike tööde perioodil läbi viia kõiki vajalikke töid ning traktoribrigaadi masinate korralikku teenindamist. Koristustööde perioodil on abiks rakendatud ka tööjõudu kolhoosi teistelt tööaladelt.

Suuremaid põllundusbrigaade moodustatakse kolhoosides, kus võrdlemisi suur osatähtsus on tehnilistel kultuuridel, kuna nende kasvatamine nõuab suurt tööjõu kontsentreerimist. Näiteks Põlva rajooni J. V. Stalini nimelises kolhoosis on lina külvipind 45 hektarit. Kolhoosis on moodustatud 2 põllundusbrigaadi, nende koosseisus aga ka lina-kasvatuslülid. Kolhoosi I brigaadis on 76 liiget, nendest 56 töövõimelist. Põldu on brigaadile kinnistatud 502 hektarit ja heinamaad 190 hektarit. Teises brigaadis on 73 kolhoosnikut, nendest töövõimelisi 57; brigaadil on põllumaad 546 hektarit ja heinamaad 190 hektarit. Tööjõudu on I brigaadis mõnevõrra rohkem sellepärast, et seal kasvatatakse intensiivseid kultuure rohkem.

Kolhoosides, kus põllud ei moodusta ühtset suuremat massiivi, on loodud suurem arv brigaade ning brigaadid on mõnevõrra väiksemad. Rapla rajooni «Tee Kommunistile» kolhoosis on organiseeritud 4 põllundusbrigaadi. Esi-

meses põllundusbrigaadis on 35, teises 29, kolmandas 30 ja neljandas 28 kolhoosnikut.

Kuid mitmetes kolhoosides ei ole veel õigesti aru saadud põllundusbrigaadide suuruse küsimuse tähtsusest. On kolhoose, kus on loodud kas väga väikesed või liiga suured põllundusbrigaadid. Mõlemad liialdamised on kahjulikud. Nagu vastavad uurimised näitavad, esineb vabariigi kolhoosides rohkem liialdusi väikeste põllundusbrigaadide osas. Samuti näitavad vaatlused, et just mahajäävates kolhoosides esineb suund moodustada liiga väikesi põllundusbrigaade. On selge, et brigaadis, kus on ainult 10—15 inimest, ei saa edukalt läbi viia kõiki vajalikke töid. Järelilikult kolhoosides, kus on veel väikesed, mitteelujõulised põllundusbrigaadid, tuleb täie teravusega üles tõsta põllundusbrigaadide tugevdamise küsimus.

Teiselt poolt, nagu praktika näitab, ei õigusta end ka liiga suured põllundusbrigaadid. Paisutatud brigaadide eitavaks jooneks on asjaolu, et nad takistavad brigaadi operatiivset juhtimist, mille tõttu sellistes brigaadides enamasti lonkab brigaadisisesest töö organiseerimine.

Kolhoositootmise kogemused näitavad, et põllundusbrigaadide komplekteerimisel tuleb tagada enam-vähem ühtlane tööjõu koormatus kõigis brigaadides. Eesrindlikes kolhoosides on seda põhimõtet silmas peetud. Nii näiteks oli eespool analüüsitud M. Lillevere nimelises ja J. V. Stalini nimelises kolhoosis tööjõu koormatus üksikutes brigaadides enam-vähem ühesugune.

Kuid olenevalt tootmistingimustest, esijoones mehhaniseerimise võimalustest, pole alati võimalik ega ka otstarbekohane, et igas brigaadis oleks ühe töötaja kohta võrdselt külvipinda ja teisi kõlvikuid. Paljude kolhooside üksikutes põllundusbrigaadides on mehhaniseerimise võimalused tunduvalt erinevad. Seepärast peab brigaadides, kus traktori-jaama tehnika ulatuslik kasutamine on takistatud, olema suhteliselt rohkem tööjõudu ja hobuseid. Rapla rajooni «Uue Elu» kolhoosi esimeses brigaadis, kus on head mehhaniseerimise võimalused ja kus 80% põhilistest põllutöödest tehakse traktori-jaama masinatega, tuleb ühe brigaadi liikme kohta 11,9 hektarit põldu. Seevastu kolhoosi teises brigaadis, kus põllud ei võimalda masinate ulatuslikku kasutamist ning kus mehhaniseerimise tase on umbes 30%, on ühe kolhoosniku kohta 6,4 hektarit põllumaad. Tööjõu jaotamine brigaadide vahel vastavalt tootmistingimustele

ja töömahule «Uue Elu» kolhoosis löi vajalikud tingimused põllundusbrigaadide edukaks tööks: selle kolhoosi saavutused on kuulsad isegi väljaspool meie vabariiki.

Mitmetes kolhoosides aga ei pöörata küllaldast tähelepanu tööjõu õige koormatuse loomisele brigaadides. Real juhtudel on kolhoosi põllundusbrigaadides ühesugused mehhaniseerimise tingimused ja ühesugune kasvatatavate kultuuride struktuur, kuid ühes brigaadis on 1,5—2 korda vähem tööjõudu kui teises. Taolistel juhtudel jäävad esimesed pidevalt maha oma töödega, mis aga pidurdab kogu kolhoosi kui ühtse tootmisüksuse edukat tööd. Seepärast on kõiki võimalusi arvesse võttes vaja luua kõigile põllundusbrigaadidele kolhoosis enam-vähem ühesugused töötingimused.

4. Traktori- ja põllundusbrigaadide vahelise koostöö organiseerimine

Laialdaselt mehhaniseeritud tootmise tingimustes otsustab töötootlikkuse tõusu küsimuse tehnika efektiivne kasutamine. Seepärast on vaja luua tihe koostöö põllundus- ja traktoribrigaadide vahel.

Traktori- ja põllundusbrigaadide töö kooskõlastamisel on suure tähtsusega küsimus, kui mitut põllundusbrigaadi või kui mitut kolhoosi teenindab üks traktoribrigaad.

Paremaid tulemusi on saadud siis, kui üks traktoribrigaad teenindab üht põllundusbrigaadi, kellele on kinnistatud üks külvikord. Seda koostöövormi rakendatakse vennasvabariikide kolhoosides, kus põllundusbrigaadid on nii suured, et tagavad traktoribrigaadile normaalse koormatuse. Eesti NSV kolhoosides, kus põllundusbrigaadid on väiksemad, seda koostöövormi ei ole rakendatud. Eesti NSV kolhoosides esines 1953. a. peamiselt 3 traktoribrigaadide ja põllundusbrigaadide koostöö vormi: 1) üks traktoribrigaad teenindas üht kolhoosi kahe kuni kolme põllundusbrigaadiga, 2) traktoribrigaad teenindas kaht kolhoosi kokku nelja ja enam põllundusbrigaadiga, 3) traktoribrigaad teenindas kolme kolhoosi, kusjuures teenindatavate põllundusbrigaadide arv oli võrdlemisi suur.

Üksikute koostöövormide puhul saavutatud ökonoomiliste näitajate analüüsist selgub, et paremaid tulemusi saa-

vutati sel juhul, kui üks traktoribrigaad teenindas üht kolhoosi. Toome vastavad andmed mõnede traktorijaamade kohta (vt. tabel 4).

Tabel 4

Väljatöötus ühe tingtraktori kohta ja saagikus Raasiku, Vaivara ja Viljandi masina-traktorijaama tööpiirkonna kolhoosides traktori- ja põllundusbrigaadide töö kooskõlastamise erinevate vormide puhul 1953. aastal.

	Traktoribrigaad teenindab		
	kolme kolhoosi	kaht kolhoosi	üht kolhoosi
Raasiku masina-traktorijaam			
Ühe tingtraktori kohta väljatöötatud pehmekünnihektareid	209	298	401
protsentides	100	142,6	191,9
Vaivara masina-traktorijaam			
Ühe tingtraktori kohta väljatöötatud pehmekünnihektareid	—	276	401
protsentides	—	100	145,3
Rühma kolhooside teravilja saagikus protsentides	—	100	132
Viljandi masina-traktorijaam			
Ühe tingtraktori kohta väljatöötatud pehmekünnihektareid	338	370	405
protsentides	100	109,5	119,8

Andmetest selgub, et sellise koostöövormi puhul, kus üks traktoribrigaad teenindab üht kolhoosi, saavutatakse märksa paremaid tagajärgi traktorite väljatöötuse osas kui teiste koostöövormide puhul. Tunduvalt nõrgemad on töötulemused siis, kui traktoribrigaadil tuleb teenindada kolme kolhoosi.

Ühe kolhoosi teenindamine traktoribrigaadi poolt loob rea soodsaid tingimusi kooskõlastatud, edukaks tööks nii traktori- kui ka põllundusbrigaadidele. See moodus võimaldab paremini süvendada isiklikku vastutust maa ja teiste tootmisvahendite kasutamisel. Samuti on sel juhul traktori-

brigaadide töötajatel hõlpsam kindlustada üheaegset tööde läbiviimist kolhoosi kõikidel põldudel.

Ka vähenevad traktorite ja teiste masinate tühisõidud. See võimaldab tootlikult kasutada aega. Eriti suur tähtsus on sellel koostöövariandil tootmistegevuse operatiivse juhtimise seisukohalt, sest sel korral on traktoribrigaadi brigadiiri ja põllundusbrigaadide brigadiiride ning kolhoosi esimehe vaheline kontakt tihedam.

Paljudes vabariigi kolhoosides, nagu näiteks Harju rajooni «Rahva Võidu», Jõhvi rajooni «Tammiku» ja sama rajooni Kirovi-nimelises kolhoosis, kus on saavutatud võrdlemisi kõrge aastane väljatootus tingtraktori kohta ning kaunis suuri teraviljasaake, on üht kolhoosi teenindanud üks traktoribrigaad.

Nagu praktika näitab, on kahe kolhoosi teenindamisel ühe traktoribrigaadi poolt koostöö organiseerimine keerulisem ja töötulemused halvemad, kui ühe traktoribrigaadi ja ühe kolhoosi koostöö puhul. Kuid ka sellisel juhul on võimalik õigesti ühendada traktori- ja põllundusbrigaadide tööd. Kogemused näitavad, et niisuguse koostöövormi puhul omandab erilise tähtsuse tööde täpne planeerimine, marsruutgraafikute koostamine ja töö õige organiseerimine.

Nimetatud koostöövormi kohta toome näite Põltsamaa masina-traktori jaama I traktoribrigaadi kohta. Traktoribrigaadi koosseisus oli: linttraktoritest üks ДТ-54, kaks КД-35, üks АСХТЗ-НАТИ; ratastraktoritest üks СХТЗ, üks ХТЗ-7 ja üks «Deering» ning kaks teraviljakombaini С-4. See traktoribrigaad teenindas Põltsamaa rajooni J. V. Stalini nimelist kolhoosi, kus on 3 põllundusbrigaadi, ja M. Lillevere nimelist kolhoosi, kus samuti on 3 põllundusbrigaadi.

Traktori- ja põllundusbrigaadide ühise töö tulemusena saavutati nendes kolhoosides suurt edu saagikuse tõstmisel. J. V. Stalini nimelises kolhoosis on saadud mitu aastat järjest küllalt suuri teraviljasaake. M. Lillevere nimelises kolhoosis saadi 1954. aastal keskmiseks teraviljasaagiks 12 tsentnerit hektarilt, sealhulgas 16 tsentnerit taliteravilja hektarilt.

Kui üks traktoribrigaad teenindab kolme kolhoosi, on koostöö organiseerimine tunduvalt raskendatud. Tootmiskogemused näitavad, et siin tekib kõigi tööde õigeaegsel läbiviimisel raskusi. Samuti esineb suurel määral traktorite tühisõite, mis on tingitud traktorite üleviimisest ühest kol-

hoosist teise. Peale selle nõrgeneb selle koostöövormi puhul traktoribrigaadi juhtimine. Neid asjaolusid arvestades osutub see moodus ebaotstarbekohaseks.

Kõigi koostöövormide puhul tuleb suurt tähelepanu pöörata mitmetele tähtsatele momentidele, mis on traktori- ja põllundusbrigaadide eduka koostöö vajalikeks eeldusteks.

Õige traktori- ja põllundusbrigaadide vahelise koostöö organiseerimine peab algama juba aasta tootmisplaani, brigaadide tootmisülesannete ja hooaja tööplaanide koostamisel.

Eriline tähtsus on põllundusbrigaadide hooaja tööplaanide koostamisel. Traktori- ja põllundusbrigaadide töö koostöökõlastamise seisukohalt on tööplaanide koostamisel vaja eeskätt silmas pidada seda, et maksimaalselt kasutatakse traktorijaama traktoreid ja kombaine, kolhooside elavveojõudu ja kolhoosnikute tööd, kusjuures peab veel arvesse võtma, et kõik vajalikud tööd viidaks läbi parimatel agrotehnilistel tähtaegadel.¹

Mitmetes vennasvabariikide traktorijaamades, nagu Staligradi oblasti Deminski traktorijaamas, on aastate vältel praktiseeritud traktori- ja põllundusbrigaadidele ühiste tööülesannete andmist. Nagu kogemused näitavad, on see moodus tihendanud koostööd traktori- ja põllundusbrigaadide vahel ja parandanud nende operatiivset juhtimist.²

Teatavasti teevad traktoribrigaadid kõik põhilised tööd põllundusbrigaadidele kinnistatud maa-aladel. Sellest järeldub, et kolhoosid, eeskätt põllundusbrigaadid peavad looma soodsad tingimused traktorite, kombainide ja teiste masina-traktorijaama masinate tootlikuks tööks. Selle tagamiseks tuleb põllundusbrigaadil: 1) jaotada otstarbekalt põllumajanduslikud tööd, mida teeb põllundusbrigaad ja mis tuleb teha traktoribrigaadil, ning maa-alad, kus hakkavad töötama traktorijaama masinad, ja maa-alad, kus tööd tehakse ära põllundusbrigaadi oma jõududega; 2) õigeaegselt läbi viia rida eeltöid, eeskätt maa-alad selliselt ette valmistada, et traktoribrigaadi masinad saaksid seal kohe tööle hakata; 3) eraldada vajalikul hulgal kolhoosnikuid traktorijaama masinate teenindamiseks.

Traktoribrigaad omalt poolt peab masinad õigeaegselt

¹ Vt. hooaja tööplaanide koostamist lähemalt II peatükis punktis 2.

² У. А. Кобчикова, М. Т. Соленова «Организация и оплата труда в полеводческой бригаде колхоза», Москва 1953, lk. 42—43.

remontima, et ei tekiks seisakuid traktorite, kombainide või haakeinventari rikete tõttu.

Kuigi traktorijaama poolt tehtavate tööde maht kolhoosides pidevalt kasvab, on vaja silmas pidada, et koos tehnika rakendamisega tuleb ratsionaalselt kasutada ka hobutööjõudu.

Praktika näitab, et need kolhoosid, kes omistasid sellele küsimusele vajalikku tähelepanu, tegid kõik põllutööd õigeaegselt. Nii kasutatakse vabariigi ühes eesrindlikumas, Rapla rajooni «Uue Elu» kolhoosis rööbiti masinatega maksimaalsel määral ka hobuseid. Põldudel, mis on kas liiga väikesed või kividerohked, töötatakse hobustega, sest traktoriagregaatide töö on seal ebaproduktiivne.

Külvitööde perioodil külvati nimetatud kolhoosi esimeses põllundusbrigaadis umbes 90% ja kolmandas põllundusbrigaadis umbes 75% teraviljast mehhaniseeritult, teises ja neljandas põllundusbrigaadis aga oli mehhaniseerimise tase teravilja külvil kõigest umbes 20%. Kolhoosi teises ja neljandas põllundusbrigaadis olid põllud enamikus kivised ja koosnesid suurest hulgast väikestest lappidest. Viimastel tehtigi enamik töid hobustega. Masinad koondati rohkem esimese ja kolmanda brigaadi põldudele, kus põllud on suuremates massiivides ja kive vähem. Õige tööjaotus traktori- ja põllundusbrigaadide vahel kindlustas kevadiste külvitööde õigeaegse läbiviimise. Nii lõpetati 1954. aastal kolhoosi kõikides põllundusbrigaadides üheaegselt teravilja ja söödajuurvilja külv ning kartuli mahapanek.

Erilist tähelepanu tuleb pöörata tööde jaotamisele traktori- ja põllundusbrigaadide vahel Kagu-Eesti kolhoosides, kus traktorijaama tehnika kasutamist pidurdab maa-koha reljeef ja põldude killustatus. Näiteks Võru rajooni «Munamäe» kolhoosis on umbes 30% põldudest 0,5 hektari suurused ja 30% põldudest 1—3 hektari suurused. Samuti asub osa põlde 15—20°-se ja veelgi suurema kallakuga kuplitel. Nimetatud kolhoosis aga tehti mitmel juhul traktoritega tööd seal, kus seda oleks olnud otstarbekam teha hobustega. Samal ajal seisis suur osa kolhoosi hobujõust kasutamata. Traktori- niidumasinaga niideti väikestel ja järsu kallakuga põldudel 4—5 hektarit päevas, s. o. ühe töötaja kohta 2—2,5 hektarit. Samal ajal aga niideti hobuniidumasinaga samasugustel põldudel 3—3,5 hektarit päevas. Seega oli hobusega töötamisel tööjõudlus ühe töötaja kohta umbes 1,5 korda suurem kui traktoriga töötamisel.

Tuleb silmas pidada, et traktoriagregaatidega töötamiseks ettenähtud põllud tegelikult ka selleks otstarbeks jäetaks ning põllud, kuhu masinatega juurde ei pääse või kus on rohkesti kive jne., hobustega töötamiseks jäetaks.

Traktorijaamad omakorda peavad silmas pidama, et nad saadaksid masinad kolhoosidesse õigeaegselt. Näiteks mitmetes Viljandi rajooni kolhoosides pidid põllundusbrigaadid põldudel, kus oli ette nähtud kartul maha panna masinaga CKГ-4, selle töö tegema oma jõududega sellepärast, et masinad saabusid suure hilinemisega.

Nagu näitavad eesrindlike kolhooside kogemused, tuleb olenevalt tingimustest rakendada põllundusbrigaadide hobujõudu rööbiti traktorijaama tehnikaga peaaegu kõigil põllutöödel, alates maaharimisest ja lõpetades koristustöödega.

Traktori- ja põllundusbrigaadi töö kooskõlastamise kõikide vormide juures, eriti aga neil juhtudel, kui traktoribrigaad töötab mitmes kolhoosis või põllundusbrigaadis, tuleb suurt tähelepanu pöörata marsruutgraafiku õigele koostamisele.

Marsruutgraafik koostatakse iga traktori ja kombaini kohta. Et kooskõlastada marsruutgraafikuid paremini põllundusbrigaadide operatiivplaanidega, peavad sellest tööst peale traktoribrigaadi töötajate osa võtma ka põllundusbrigaadide brigadiirid.

Marsruutgraafikus näidatakse ära tööde algus ja lõpp igal põllul, tööde järjekord põldudel, põllu ja brigaadi number, põllu pindala, kaugus järgmise põlluni ning traktori või kombaini päevane tööülesanne. Erilist tähelepanu tuleb osutada põldude järjekorra kindlaksmääramisele; see peab ühtuma viljade valmimise järjekorraga.

Marsruutgraafikute koostamisel on mitmeaastasi kogemusi Ahja masina-traktorijaama mehhanisaatoritel.

Näiteks toome marsruutgraafiku nimetatud traktorijaama tööpiirkonna Lenini-nimelise kolhoosi kohta (kolhoosi kaht põllundusbrigaadi teenindas 1954. aasta viljakoristamise perioodil 2 kombaini) (vt. tabel 5).

Tabelis 5 toodud marsruutgraafikus on kombaini üleminek ühelt põllult või põlluosalt teisele planeeritud vastavalt vilja valmimisele ja põldude asetusele. Nagu tabelist selgub, on välditud liigseid tühisõite. Nii on kõige pikema tühisõidu pikkus 1,5 kilomeetrit, kuna enamik tühisõite on alla 1 kilomeetri.

Erinevalt teistes traktorijaamades koostatavatest marsruutgraafikutest on selles graafikus määratud ka vastavalt pindaladelt loodetav hektari- ja kogusaak. Saagikuse näitajate sisselülitamine marsruutgraafikutesse osutus otsustavaks, kuna see võimaldab põllundusbrigaadil paremini organiseerida terade plaanipärast kuivatamist, puhastamist, sorteerimist ja salvestamist.

Traktori- ja põllundusbrigaadide vahelise koostöö õige organiseerimise seisukohalt on väga suure tähtsusega traktorite ja teiste masinate korrasoleku küsimus. Nagu näitavad vastavad uurimised Viljandi masina-traktorijaama tööpiirkonna kolhoosides, oli 1954. aasta kevadtööde perioodil traktorite seisakuid kokku 630 vahetuse ulatuses. Enamik, umbes 85% neist oli tingitud traktorite ja haakeinventari rikestest. Traktoriagregaatide seisakud aga põhjustavad kolhoosides tööjõu osas pingelise olukorra, mille tõttu põllundusbrigaadid ei suuda oma töödega õigeaegselt ja kvaliteetselt toime tulla. Tööjõust tuleb põllundusbrigaadil puudus esiteks selle tõttu, et tal tuleb oma jõududega ära teha palju rohkem töid kui ta tööde planeerimisel ette nägi, teiseks aga sellepärast, et traktorite ja kombainerite saged

Tabel 5

Kombaini marsruutgraafik Põlva rajooni Lenini-nimelise kolhoosi II põllundusbrigaadis 1954. aastal.

Koristamise järk.	Kultuur	Põllu nr.	Kaugus järgmise põlluni (km)	Pindala (ha)	Loodetav saak (ts)		Päevane tööülesanne koristada		Koristustöö kestus (päeva)	Töö täitmise ligikaudsed tähtajad	
					ha-lt	kogu pindalalt	ha	ts		algus	lõpp
1.	Talirukis	7	1,5	30	12	360	8	96	3,5	3. aug.	6. aug.
2.	Talirukis	6	0,5	10	17	170	8	136	1,2	6. aug.	7. aug.
3.	Seemnehein (timut)	5	—	15	1	15	8	8	2,0	11. aug.	12. aug.
4.	Oder	5	0,3	24	12	288	8	96	3,0	23. aug.	25. aug.
5.	Kaer	5	1,3	39	12,5	487	8	100	5,0	26. aug.	30. aug.
6.	Suvinisu	8	1,0	25	13	325	8	104	3,0	1. sept.	3. sept.
7.	Kaer	6	1,0	10	12,5	125	10	125	1,0	4. sept.	4. sept.
8.	Kaer	8	0,7	20	12	240	10	120	2,0	5. sept.	6. sept.
9.	Segavili	6	—	40	11,5	460	8	92	5,0	7. sept.	11. sept.

dased rikked põhjustavad traktoriagregaate teenindavate kolhoosnikute tööaja raiskamist. Näiteks Räpina rajooni V. Kingissepa nimelises kolhoosis 1954. aasta viljakoristamisperioodil organiseeritud vaatluspäeval alustas kombain kolhoosi III põllundusbrigaadis rikke tõttu tööd kell 9.43 ja töötas 10.04-ni. Edasi töötas kombain kella 10.54-st 11.22-ni, 15.00-st 16.45-ni ja 17.45-st 18.16-ni. Seega töötas kombain sellel päeval rikete tõttu ainult 3 tundi ja 5 minutit. Kuid kombaini teenindamiseks oli põllundusbrigaad eraldanud 8 inimest. Seega kaotas põllundusbrigaad vaatluspäeval ainuüksi kombaini juures üle 55 töötunni. Analoogilisi juhtusid esines veel mitmel teisel päevalgi.

Seega näeme, et traktori- ja põllundusbrigaadide töö kooskõlastamisel on vaja, et põllundusbrigaadid looksid soodsad tingimused traktorite, kombainide ja teiste masinate tööks. Samal ajal peab ka traktoribrigaad kindlustama oma masinapargi korrasoleku, et õigeaegselt läbi viia ettenähtud tööd põllundusbrigaadides.

Traktori- ja põllundusbrigaadide töö kooskõlastamist üksikutel töödel vaadeldakse lähemalt teises peatükis.

5. Töö organiseerimise vormid köögiviljakasvatuses

Kolhoosides, kus köögivilja osatähtsus on väike (3—5 hektarit), kasvatatakse köögivilja peamiselt põllundusbrigaadide maa-aladel. Siinjuures paikneb ühel juhul kogu köögivilja külvipind ühe brigaadi maa-alal, teisel juhul aga on jaotatud köögivilja külvipind mitme põllundusbrigaadi vahel. Linnade ja tööstuskeskuste lähedastes ja teistes kolhoosides, kus köögiviljakasvatusel on võrdlemisi suur osatähtsus, on loodud spetsiaalsed köögiviljakasvatusbriigaadid.

Köögiviljakasvatusbriigaade on organiseeritud Harju, Jõhvi, Kiviõli ja ka teiste rajoonide kolhoosides. Nii on Harju rajoonis 35—40 protsendis kolhoosidest moodustatud köögiviljakasvatusbriigaadid. Analüüsimine Harju rajooni kolhooside töö organiseerimise vorme köögivilja kasvatamisel kahe aasta andmeil.

Tabelis 6 toodud andmeist selgub, et paremaid tulemusi saadakse, kui köögivilja kasvatamine on antud spetsiaalse brigaadi hooleks. Nagu vastavad uurimused näitavad, või-

Üksikute töö organiseerimise vormide suhteline majanduslik efektiivsus Harju rajooni kolhoosides

Töö organiseerimise vorm kõõgiljakasvatuses	Kõõgilja kesk- mine suhteline hektarisaak	Rahaline tulu kõõgilja- kasvatusest 1 ha kõõgilja külvipindala kohta %-des
Kõõgilja kasvatatakse mit- mes põllundusbrigaadis .	100	100
Kõõgilja kasvatatakse ühes põllundusbrigaadis	131,5	158,5
Kõõgilja kasvatab spetsi- aalne kõõgiljakasvatus- brigaad	178,1	234,8

maldab kõõgiljakasvatusbrigaad kõige paremini juurutada isiklikku vastutust kõõgilja all oleva maa kasutamisel. Samuti loob see soodsad tingimused kõõgilja kasvatamisel vajalike vilumuste ja oskuste omandamiseks.

Nagu praktika näitab, on kõõgiljakasvatusbrigaadide loomine osutunud otstarbekohaseks üldiselt nendes kolhoosides, kus kõõgilja külvipindala on 10—20 hektarit ja üle selle. Sealjuures tuleb aga taotleda, et kõõgiljamaa oleks ühes tükis.

Kõõgiljakasvatusbrigaadi suurus oleneb peamiselt kõõgilja külvipindala suurusest, kasvatatavatest kõõgilja liikidest ning mehhaniseerimise tasemest. Eesrindlike kolhooside kogemused näitavad, et kõõgiljakasvatusbrigaadi minimaalne suurus võiks olla 8—10 inimest, kuna brigaadi selline suurus võimaldab juba vajalikult tööd jaotada ja kolhoosnikuid ratsionaalselt paigutada tööprotsessis. Nii näiteks on kapsaistikute käsitsi istutamisel vaja tööjaotuse puhul 6—9 inimest: istikute kohaleasetamiseks — 1, istutamiseks — 2—4, kastmiseks — 3—4.

Kõõgiljakasvatusbrigaadidele on kinnistatud enamikus vabariigi kolhoosidest ka katmikalad. Tööjõu ühtlasemaks kasutamiseks kinnistatakse kõõgiljakasvatusbrigaadidele tavaliselt ka viljapuud ja marjapõõsad.

Vaatleme, kuidas on organiseeritud kõõgiljakasvatusbrigaadid mõnedes vabariigi kolhoosides.

Jõhvi rajooni S. M. Kirovi nimelises kolhoosis kasvata-

takse köögivilja köögiviljakülvikorras. Köögivilja külvi-pindala on 18 hektarit, kõik ühes massiivis. Peale selle hooldab brigaad ka kolhoosi puuviljaaeda. Köögiviljakasvatusbrigaadis töötab keskmiselt 15 inimest. Brigaadile on kinnistatud hobused, transpordivahendid ja põllutööriistad. Nagu kolhoosi kogemused kinnitavad, võimaldab niisugune brigaadi suurus õigeaegselt läbi viia kõiki põhilisi töid. Kolhoos on köögiviljakasvatuse alal saavutanud võrdlemisi häid tagajärgi. Nii saadi 1954. aastal 500 tsentnerit kapsast ja 250 tsentnerit kaalikat hektari kohta. Kolhoosi rahaline tulu köögiviljakasvatusest suureneb pidevalt.

Harju rajooni «Koidu» kolhoosis, kus köögiviljakasvatusel on suur osatähtsus, tegutseb alaline köögiviljakasvatusbrigaad. Kolhoosi köögiviljakasvatusbrigaadile on kinnistatud 22 hektarit köögivilja avamaal ja katmikalad. Kolhoosil on külm- ja köetavaid kasvuhooneid kokku 2980-ruutmeetrise pindalaga ja 1200 lavaakent. Köögiviljakasvatusbrigaadi koosseisus on 30 kolhoosnikut.

Töö organiseerimisel köögiviljakasvatusbrigaadis kehtivad põhiliselt samad printsiibid mis põllundusbrigaadiski. Praktikas aga tuleb sageli ette, et neid printsiipe ei peeta küllaldaselt silmas. Tihtipeale pole köögiviljakasvatusbrigaadi koosseis püsiv. Mitmetes kolhoosides ei ole kinnistatud köögiviljakasvatusbrigaadidele hobuseid ja põllumajanduslikku inventari, mistõttu niisugused brigaadid on alatises sõltuvuses põllundusbrigaadidest. Mõnedes kolhoosides komplekteeritakse köögiviljakasvatusbrigaadid ainult vanadest ja alaealistest kolhoosnikutest, arvestamata seda, et köögiviljakasvatusbrigaadide edukaks tööks on vaja ka teatud hulka töövõimelisi kolhoosnikuid.

Esineb ka juhtumeid, et köögiviljakasvatusbrigaadi liikmed suunatakse sel ajal, kui köögivilja kasvatamisel on küllaldaselt tööd, teistele töödele, mille tõttu esimesed tööd jäävad õigeaegselt tegemata ning tagajärjeks on madal saak.

Teatavasti nõuab köögivilja kasvatamine küllaltki suurt oskust. Seepärast on vajalik, et köögiviljakasvatusbrigaadi brigadiire sagedasti ei vahetataks. Jõhvi rajooni S. M. Kirovi nimelise kolhoosi köögiviljakasvatusbrigaadi võrdlemisi head tööd (vt. eelmiselt lk-lt) soodustas ka see asjaolu, et brigadiir töötas omal alal juba pikemat aega.

Kolhoosides, kus köögivilja kasvatamine nii avamaal kui

ka katmikaladel on võrdlemisi ulatuslik, kasutatakse spetsialiste-aiandusagronoome. Nagu Rapla rajooni «Uue Elu» kolhoosi kogemused näitavad, pole sel juhul köögiviljakasvatustöökogumi brigadiiri vaja, vaid kõiki köögivilja-, puuvilja- ja marjakasvatuse töid juhib aiandusagronoom, kes täidab ka brigadiiri kohuseid.

Mitmetes kolhoosides, kus köögivilja külvipindala on võrdlemisi suur, nagu Harju rajooni «Viimsi», «Töösangari» ja mõnedes teistes kolhoosides, on köögiviljakultuurid kinnistatud põllundusbrigaadile. Näiteks «Viimsi» kolhoosis on põllundusbrigaadile kinnistatud 12 hektarit köögivilja.

Töö sellise organiseerimise puhul nõrgeneb vastutus ja köögiviljakultuuride kasvatamisele omistatakse vähem tähelepanu. Samuti on sel juhul töö juhtimine raskem, sest siis kasvatatakse brigaadis väga paljusid kultuure, mis raskendab brigadiiri spetsialiseerumist köögiviljakultuuride kasvatamisele.

Teiselt poolt aga soodustab köögivilja kasvatamine ühe põllundusbrigaadi koosseisus kõigi brigaadiliikmete suunamist üksikudel perioodidel võrdlemisi suurt jõukulu nõudvate tööde (istutamine, harvendamine ja rohimine) läbiviimisele lühikese ajaga.

Sellise mooduse juures peab aga tähelepanu osutama sellele, et köögivilja kasvatamisega tegeleksid pikemat aega ühed ja samad kolhoosnikud, sest see võimaldab paremini omandada igal aastal korduvat köögiviljakasvatustööde kompleksi. Seepärast on niisugusel juhul otstarbekohane organiseerida põllundusbrigaadi koosseisus köögiviljakasvatustööde, mis võimaldab tunduvalt paremini juurutada isiklikku vastutust.

Köögivilja kasvatamine mitmes põllundusbrigaadis tingib köögiviljakülvide liigse killustatuse. Samuti süvendab see töö organiseerimise moodus kõiki neid negatiivseid jooni, mis on köögivilja kasvatamisel ühes põllundusbrigaadis (nõrgem vastutus, halvem juhtimine, töölisel ei spetsialiseeru jne.).

Edaspidi, kui suureneb traktorijaamade osatähtsus köögiviljakasvatustöödel, tuleb koondada köögiviljapõllud ühte kohta, et luua kõik vajalikud tingimused tehnika kasutamiseks.

6. Töö organiseerimise vormid söötade tootmisel

Söödabaasi tugevdamine ja söötade tootmine on vabariigi kolhoosides põhiliselt põllundusbrigaadide ülesandeks. Vennasvabariikide ja mõnede Eesti NSV kolhooside kogemused näitavad, et söödabaasi tugevdamisele aitab suurel määral kaasa ka söödatootmisbrigaadide organiseerimine. Söödatootmisbrigaadide ülesanded sõltuvad igas kolhoosis konkreetsetest tootmistingimustest, kuid põhiliselt on nendeks igal pool niidu- ja farmilähedastes külvikordades kasvatatavate kultuuride külvi-, hooldus- ja koristustööd, looduslike rohumaade pealtparandamine, maaparandustööd, uute kultuurrohumaade rajamine, samuti mitmesugused teised tööd, nagu söötade vedamine farmidesse, siloaukude valmistamine, jootmiskohtade ehitamine jne. Vastavalt töökoormusele söödatootmisbrigaadis ja põllundusbrigaadides jaotatakse looduslikud heinamaad põllundusbrigaadide ja söödatootmisbrigaadi vahel.

Kui kolhoosis on olemas spetsiaalne söödatootmisbrigaad, siis ei tähenda see veel seda, et põllundusbrigaadid ei pea tegelema söötade tootmisega. Põllundusbrigaadide ülesandeks jääb ikkagi vastutus söötade tootmise eest neile kinnistatud põldudel ja rohumaadel.

Vabariigis on söödatootmisbrigaade organiseeritud võrdlemisi vähestes kolhoosides.

Söödatootmisbrigaadi suurus sõltub tema töö mahust. Nagu andmed näitavad, on Eesti NSV kolhoosides loodud enamasti 15—25-liikmelised söödatootmisbrigaadid. Söödatootmisbrigaadi suuruse määramisel tuleb lähtuda samuti tööjõuvajadusest kõige pingelisemal tööperioodil. Mitmetes vabariigi kolhoosides on söödatootmisbrigaadides vähem kolhoosnikuid, kui seda nõuab kõige pingelisem tööperiood. Söödatootmisbrigaadi abistavad sel perioodil loomakasvatufarmide töötajad. Näiteks Viljandi rajooni «Koidu» kolhoosis on söödatootmisbrigaadi koosseisus 22 inimest. Et kõigi töödega toime tulla, oleks aga vaja 30 inimest. Puuduva 8 inimese töö teevad ära farmitöötajad. Selline söödatootmisbrigaadide abistamise viis on osutunud praktikas otstarbekaks, kuna sellega tõmmatakse rohkem kolhoosnikuid kaasa söötade tootmisele.

Eriti häid tulemusi söötade tootmisel on andnud loomakasvatuses töötavate kolhoosnikute kaasatõmbamine nii söödatootmis- kui ka põllundusbrigaadide söödajuurvilja

kasvatamisele. Paljudes kolhoosides, nagu Põltsamaa rajooni M. Lillevere nimelises, J. V. Stalini nimelises jt., kinnistati igale lüpsjale-karjatalitajale 0,25—0,30 hektarit söödajuurvilja, mille hooldus- ja koristustööd teeb terve-nisti lüpsja-karjatalitaja. Kogu kogutud saagi söötab lüpsja-karjatalitaja temale kinnistatud lehmadele. Paljud kolhoosnikud on sellise töö organiseerimise moodusega saavutanud häid tulemusi. Nii said Põltsamaa rajooni M. Lillevere nimelise kolhoosi lüpsjad-karjatalitajad nendele kinnistatud pindalalt 500-tsentnerisi söödajuurvilja hektari-saake.

See moodus võimaldab paremini ära kasutada kolhooside tööjõuressursse ja vähendab mõnevõrra taimekasvatuses töötavate kolhoosnikute töökoormust. Ühtlasi stimuleerib saagi jätmise lüpsja-karjatalitaja käsutusse teda koguma võimalikult suuremat saaki.

Paljudes vabariigi kolhoosides, nagu näiteks Kose rajooni Zdanovi-nimelises, Jõhvi rajooni S. M. Kirovi nimelises jt., loodi 1952. aastal söodatootmisbrigaadid, kuid juba järgmisel aastal need likvideeriti. Likvideerimise põhjusi analüüsid selgus, et söodatootmisbrigaadide töö ühtus põhiliselt põllundusbrigaadide tööga, sest konkreetset tootmistingimused ei võimaldanud söodakultuuride kontsentreerimist ühe brigaadi kätte. Nii killustas omaette üksuse — söodatootmisbrigaadi loomine ainult kolhoosi tööjõudu, mille tagajärjel nõrgenesid põllundusbrigaadid ja pingelistel põllutööperioodidel tuli söodatootmisbrigaadide liikmeid suunata ikkagi tööle põllundusbrigaadidesse.

Kolhoosides, kus loomakasvatushooned on keskusse koon-datud, kus on rakendatud üks farmilähedane külvikord ning kus rohumaad, esijoones karjamaad, asuvad keskuse läheduses, on otstarbekohane kinnistada söodatootmisbrigaadile farmilähedane külvikord, karjamaad kui haljas-söodakonveieri põhiline lüli ja, vastavalt tööjõu koormatusele, ka osa heinamaid. Samuti osutub söodatootmisbrigaadi organiseerimine otstarbekaks siis, kui loomakasvatusfarmid asuvad küll mitmes kohas, kuid vahemaa nende vahel pole suur ja karjamaad asuvad farmide läheduses.

Kolhoosides, kus kõlvikute paiknemisest tingitult tuleb rajada mitu abikeskust, kus loomakasvatusfarmid asuvad üksteisest kaugel, kus sellest tulenevalt on vajalik rajada mitu farmilähedast külvikorda ning kus ka karjamaad asuvad mitmes massiivis, pole spetsiaalse söodatootmisbri-

gaadi loomine otstarbekohane. Kui sellisel juhul söödatootmisbrigaadi liikmed elunevad vastavate abikeskuste ja külvikordade läheduses, siis on raskendatud nende juhtimine ja takistatud nende koondamine mõningate kiirete ja palju jõukulu nõudvate tööde läbiviimiseks. Kui aga söödatootmisbrigaadi liikmed elunevad selliste tootmistingimuste juures ühes keskuses, siis nõuab nende töökohale minek ja sealt tulek palju aega.

Nendel kaalutlustel on sel puhul otstarbekohasem luua tugevad põllundusbrigaadid ja võimaluse korral organiseerida nende koosseisus söödatootmisülilid, kelle ülesandeks jääksid farmilähedase külvikorra kultuuride kasvatamine, kultuurrohumaade hooldamine ja maaparandustööd. Perioodidel, mil söödatootmisülilide liikmetel pole täit koormust, rakendatakse neid põllundusbrigaadi üldtöödel. Siinjuures peab aga silmas pidama, et söödatootmisülilides töötaksid pikemat aega ühed ja samad kolhoosnikud. See loob paremad eeldused vastava vilumuse omandamiseks.

Kui kolhoosi tootmistingimused ja tööjõuressursid ei eelda söödatootmisbrigaadi ega ka söödatootmisülili loomist, siis oleks vajalik, et põllundusbrigaadi koosseisust oleks eraldatud kindel rühm kolhoosnikuid, kes tegeleksid maaparandustöödega ja karjakoplite rajamise ning hooldamisega.

Kuigi suurema osa maaparandustöid teevad maaparandus- ja traktorijaamad, tuleb rida töid teha ka kolhoosil. Nii tuleb kolhoosil oma jõududega osalt rohumaadelt võsa hävitada, ühendada traktori-kraaviadraga kaevatud kraavide otsad peaveejuhtmetega jne. Samuti jääb kolhoosi ülesandeks rohumaade pealtparandamine, karjakoplite tarastamine ja hooldamine.

Praktika on näidanud, et need tööd jäävad tegemata või tehakse halvasti, kui selleks pole määratud konkreetseid isikuid. Seepärast on vajalik, et söödatootmisbrigaadi või ülili puudumisel kolhoosis oleks põllundusbrigaadides komplekteeritud maaparandusrühmad, kes kannaksid täit vastutust eespoolmainitud ülesannete täitmise eest. Ka ulatuslike maaparandustööde läbiviimisel kolhoosis on maaparandusrühm vajalik. Selles osas on juba mõnedes kolhoosides algust tehtud. Näiteks Tartu rajooni «Tee Kommunismile» kolhoosis loodi maaparandusrühm, kelle ülesandeks on looduslike karja- ja heinamaade pealt- ja põhiline parandamine ning karjakoplite rajamine.

Seega tuleb igas kolhoosis enne analüüsida olemasolevaid võimalusi ja konkreetseid tootmistingimusi ning vastavalt sellele valida töö organiseerimise vorm, mis kõige paremini kindlustaks söötade tootmise.

7. Kompleksbrigaadid

Paljudes vennasvabariikide kolhoosides, esmajoones paljude tootmisharudega suurtes kolhoosides, on organiseeritud niinimetatud kompleksbrigaadid. Kompleksbrigaadile nagu põllundusbrigaadilegi kinnistatakse maa, kuid peale selle kinnistatakse talle ka loomakasvatusfarmid. Kompleksbrigaad ühendab nii taimekasvatust kui ka loomakasvatust töötavad kolhoosnikud ühte tootmisüksusse. Nimeetatud töö organiseerimise vormi juures allub loomakasvatusfarm selle kompleksbrigaadi brigadiirile, kelle territooriumil vastav farm asub.

Vaatleme lähemalt Stavropoli krai Novo-Aleksandrovski rajooni Stalini-nimelise kolhoosi kogemusi kompleksbrigaadide organiseerimisel.¹ Selles kolhoosis tingisid kompleksbrigaadide loomist mitmed tegurid, eeskätt aga sööda- baasi tugevdamise huvid.

Stalini-nimelises kolhoosis asusid karjamaad ja söödakülvikordadeks sobivad alad võrdlemisi laialipillatult kogu kolhoosi territooriumil. Seetõttu polnud võimalik koondada ühte kohta enamikku loomakasvatusfarme, sest see oleks raskendanud söötade vedu farmidesse ja sõnniku vedu põldudele. Seepärast osutus parimaks paigutada loomakasvatusfarmid söödatootmisalade lähedusse.

Järgnevalt oli vaja kindlustada nende farmide varustamine söötadega. Endise töö organiseerimise viisi juures, kus söödatootmine lasus põhiliselt põllundusbrigaadidel, polnud brigaadide liikmetel, eeskätt brigadiiridel küllaldaselt huvi söötade tootmise vastu, söötade tootmisele vaadati isegi kui «võõrale» asjale. Selleks et tõsta kõigi brigaadiliikmete, esmajoones brigadiiri huvi söötade tootmise vastu, loodigi kompleksbrigaadid. Kompleksbrigaadis allub nii taimekasvatus kui ka loomakasvatus ühele brigadiirile. Iga kompleksbrigaad toodab üldreeglina kõik söödad ainult temale kinnistatud farmide jaoks. Nagu Stalini-nimelise

¹ И. Ф. Лыскин, Колхоз на крутом подъеме, Москва 1954, lk. 76—112.

kolhoosi kogemused näitavad, saavutatakse sel teel tihe side taimekasvatuses töötavate kolhoosnike ja loomakasvatuses töötavate kolhoosnike vahel, kusjuures kompleksbrigaadi brigadiir on otseselt vastutav söötade tootmise ja loomakasvatuse arendamise eest.

Kompleksbrigaad loob võimalused tööjõu ratsionaalsemaks kasutamiseks ja paigutamiseks. Stalini-nimelises kolhoosis on lüpsjate-karjatalitajate, sea-, linnu- ja lambatalitajate ning teiste töötajate isikuline koosseis püsiv. Kuid vähem pingelistel põllutööperioodidel rakendatakse loomakasvatusfarmide tööle ka osa põhiliselt taimekasvatuses töötavaid kolhoosnikuid. Neid rakendatakse söötade veole, söötade ettevalmistamisele, remonttöödele jne. Teiselt poolt kasutatakse pingelistel põllutööperioodidel, eriti koristustööde ajal, ka põhiliselt loomakasvatuses töötavaid kolhoosnikuid taimekasvatustöödel.

Kompleksbrigaadid võimaldasid kolhoosis tunduvalt vähendada tööjõu kasutamise sesoonsust. Kui 1952. aastal, mil polnud veel kompleksbrigaade, oli juunikuus väljatöötatud normipäevade suhe jaanuarikuus väljatöötatud normipäevadesse 5,1 : 1, siis 1953. aastal, pärast kompleksbrigaadide loomist, oli vastav suhe 2,6 : 1.

Stalini-nimelises kolhoosis kinnistati kõikidele kompleksbrigaadidele teravilja-, sööda- ja tehnilised kultuurid ja loomakasvatusfarmid. Kuid kompleksbrigaadidel on ka oma spetsialisatsioon nii loomakasvatuse kui ka taimekasvatuse osas. Näiteks on ühte kompleksbrigaadi koondatud kogu köögivilja, mistõttu see brigaad spetsialiseerub rohkem köögiviljakasvatusele. Ühte brigaadi on koondatud noorkari, teises brigaadis on enamik lüpsikarja. Üks brigaad on spetsialiseerunud lambakasvatusele jne.

Kompleksbrigaadide loomine nimetatud kolhoosis oli üheks tähtsamaks tingimuseks, mis soodustas põllumajanduskultuuride saagikuse tõusu ja loomakasvatuse edasiarenemist. Kompleksbrigaadide esimesel tegevusaastal varuti ühe loomühiku kohta mitu korda rohkem kore-, mahlakaid ja jõusöötaid kui sellele eelneval aastal.

Kompleksbrigaadist kui uuest töö organiseerimise vormist on mitmetel juhtudel valesti aru saadud. Mõnel pool ollakse arvamusel, et kompleksbrigaad on sisuliselt endine väike kolhoos või kolhoos kolhoosis, kuid see ei ole õige.

Kompleksbrigaadi puhul on ühendatud ühte brigaadi ainult mitu tootmisharu, kuid muus suhtes ei erine ta hari-

likust tootmisbrigaadist. Kompleksbrigaad allub kolhoosi juhatusele ja üldkoosolekule. Brigaadi käsutuses pole rahalisi vahendeid. Samuti ei realiseeri ta iseseisvalt toodangut. Brigaadile kinnistatakse tootmisvahendid vastavalt põllumajandusliku artelli põhikirjale ja kogu brigaadi tegevus on allutatud kolhoosi ühistele huvidele.

Samuti pole õige arvata, et kompleksbrigaadide organiseerimine viib administratiiv-majandusliku personali paistamisele. Stalini-nimelise kolhoosi praktika näitas, et kompleksbrigaadide moodustamise järel isegi vähenes mittetootvate töötajate arv.

Stalini-nimelise kolhoosi kogemused näitavad, et kompleksbrigaadide organiseerimisel on suure tähtsusega brigaadiride valik, sest kompleksbrigaadi juhtimine nõuab brigaadirilt nii agrotehnika kui ka zootehnika tundmist ning head organiseerimisvõimet.

Eesti NSV kolhoosides on veel vähe kogemusi kompleksbrigaadide alal. Kuid mitmetes kolhoosides, nagu näiteks Harju rajooni «Tulevikus», Keila rajooni V. Kingissepa nimelises jt. hakkavad 1956. aastast alates endiste põllundusbrigaadide asemel tööle kompleksbrigaadid.

8. Ehitusbrigaadide organiseerimine

Eesrindlike kolhooside kogemused näitavad, et nii nendes kolhoosides, kus püstitatakse uusehitusi, kui ka nendes kolhoosides, kus ehitatakse ümber ja remonditakse olemasolevaid hooneid, tagatakse ehitustööde edu kõige paremini spetsiaalsete ehitusbrigaadidega.

Ehitusbrigaadi suurus oleneb ehitustööde ulatusest, vastava kvalifikatsiooniga kaadri olemasolust ja teistest teguritest. Esmajoones sõltub ehitusbrigaadi suurus ehitamisele ja remontimisele tulevate objektide ehitustööde mahust ja nende lõpetamise tähtaegadest. Siinjuures peab eriti silmas pidama, et ehitusbrigaadi suurus peab kindlustama ehitusobjektide võimalikult kiire ekspluatatsiooni andmise.

Vabariigi kolhoosidel on rikkalikke kogemusi ehitusbrigaadide organiseerimisest. Näiteks Tapa rajooni «Kaardi-väelase» kolhoosis on ehitatud rida uusi tootmishooneid. Nii on valminud kolhoosis kolm veiselautu — üks 56, teine 124 ja kolmas 66 veisele — noorkarjalaut 132 veisele, sigala 180 seale, ait 400 tonni teravilja mahutavusega, viljakuivati, kanala 500 kanale ja rida teisi tootmishooneid.

Ulatuslike ehitustööde tegemist kolhoosis soodustas suurel määral vajaliku tähelepanu osutamine ehitusbrigaadile. Juba 1950. aastast alates töötab kolhoosis 12-liikmeline ehitusbrigaad. Sellest ajast peale toimuvad ehitustööd aasta ringi; ehitusbrigaadi liikmeid ei suunata teistele töödele.

Et selgitada, kui suure tähtsusega kolhoosi majapidamise kindlustamisel on oma, kolhoosnikutest koosnev ehitusbrigaad, selleks analüüsime ehitustegevust kahes kolhoosis — Väike-Maarja rajooni «Koidu» ja Rakvere rajooni Ed. Vilde nimelises kolhoosis. Mõlemas kolhoosis ehitati sigala 15 emisele. «Koidu» kolhoosis ei kasutatud selleks oma, vaid väljastpoolt palgatud tööjõudu. Ed. Vilde nimelises kolhoosis ehitas sigala kolhoosi ehitusbrigaad. Kui «Koidu» kolhoos kulutas sigala ehitamiseks 148 700 rubla (normipäevi selleks ei kulutatud), siis Ed. Vilde nimelises kolhoosis kulutati sigala ehitamiseks 74 500 rubla ja 2100 normipäeva. Seega hoiti Ed. Vilde nimelises kolhoosis kokku 74 200 rubla, mis suunati teisteks kapitaalmahutusteks, nagu loomakasvatushoonete mehhaniseerimine, maa-parandus jne. Kui arvestada kolhoosniku normipäevatasuks umbes 20 rubla (raha ja naturaaltasu kokku), saame ehituse maksumuse rahas Ed. Vilde nimelises kolhoosis 116 500 rubla, s. o. 78,5% «Koidu» kolhoosis püstitatud ehituse maksumusest.

Seega näeme, et ehitusbrigaadi komplekteerimine oma tööjõust aitab palju kaasa kolhooside rahaliste vahendite ökonoomsele kasutamisele.

Peale rahaliste kulutuste on võõra tööjõu kasutamine veel kahjulik selle poolest, et tööjõu saamine kannab sel juhul juhuslikku iseloomu ja võib põhjustada ehitusplaani täitmata jätmist.

Kuigi üldiselt tuleb vältida võõra tööjõu kasutamist, on teatud juhtudel, näiteks kui kolhoosis pole vastava kvalifikatsiooniga kolhoosnikuid, vaja kasutada ka väljastpoolt palgatud tööjõudu. Sellisel korral tuleb palgata esmajoones ehituseriala spetsialiste, kellega koos töötades õpivad ka kolhoosnikud kiiremini tundma ehitusalast tööd.

Alalise ehitusbrigaadi koosseisu valitakse kolhoosnikud, kes hästi tunnevad mõnda ehitustöö põhiliiki. Kiviõli rajooni «Komsomoli» kolhoosis on viimaste aastate jooksul tehtud suurel hulgal ehitustöid. Selles kolhoosis loodi 10-liikmeline ehitusbrigaad. Brigaadi edu seisab selles, et iga brigaadiliige on omandanud mitu ehitustöö eriala. See

võimaldab kolhoosil teostada kõiki ehitustöid oma jõudega.

Nagu eesrindlike kolhooside praktika näitab, saavutatakse ka ehitustöödel häid tulemusi siis, kui ehitusbrigaadid on püsiva koosseisuga ja kui neid rakendatakse ainult ehitustöödele. Kolhoosides, kus ehitusbrigaadi koosseis pidevalt muutub ja kus ehitusbrigaadi liikmeid tõmmatakse tihtipeale ehitustöödelt ära, venivad ka ehitustööd. Teatavasti on aga kolhoosile kahjulik mingi objekti ehitamise pikalevenimine, sest selle aja vältel ei anna ehitusse paigutatud kapitaalvahutuste summad kolhoosile mingit tulu.

Seega aitavad alalised ehitusbrigaadid kolhoosides kaasa kokkuhoiurežiimi tugevdamisele ning loovad soodsad eeldused vajalike hoonete kiireks ehitamiseks.

9. Töö organiseerimine produktiivloomakasvatuses

Kommunistliku partei ja Nõukogude valitsuse poolt püstitatud loomakasvatussaaduste tootmise kiire suurendamise ülesande lahendamise nõuab loomakasvatuse arendamise kõigi võimaluste maksimaalset ja oskuslikku ärakasutamist kolhoosides, silmas pidades kulutuste pidevat vähendamist toodanguühiku kohta. Tähtsaks tingimuseks loomakasvatussaaduste ökonoomsel tootmisel on töö õige organiseerimine loomakasvatuses.

Töö organiseerimine loomakasvatuses peab võimaldama tööjõudu kõige ratsionaalsemalt paigutada ja kasutada. Olenevalt konkreetsetest tootmistingimustest on igas kolhoosis vaja rakendada niisuguseid töö organiseerimise vorme ja töömeetodeid, mis kindlustaksid töoviljakuse pideva tõusu.

Töö organiseerimise põhiliseks vormiks loomakasvatuses on alaline tootmisbrigaad. Kolhoosides moodustavad ühe loomakasvatusfarmi töötajad kas ühe või mitu brigaadi või siis teenindab üks brigaad mitut loomakasvatusfarmi.

Eesti NSV-s on enamiku kolhooside veisekarjas 300—500 veist, nendest ligi pooled lehmad. Loomakasvatuses töötajate üldarvust töötab 75—80% veisekasvatuses. Seetõttu on veisefarmides kasutamist leidnud eraldi brigaadid. Olenevalt loomade paigutamisest teenindab üks brigaad kas ainult lüpsikarja, lüpsikarja ja noorloomi või ainult noorloomi. Näiteks Loksa rajooni J. V. Stalini nimelises kol-

hõosis, kus veiste arv ulatub üle kuuesaja ja loomad paiknevad enamasti väikestes lautades, on veised jaotatud nelja brigaadi vahel, kusjuures igas brigaadis on nii täiskasvanud veised kui ka noorkari. Tööjõu kokkuhoiu mõttes veisefarmil eraldi farmijuhatajat ei ole; koondarvestused veisefarmis teeb üks brigadiiridest.

Brigaade lüpsikarja ja noorkarja ühiseks talitamiseks organiseeritakse sel juhul, kui vastavad loomarühmad on koondatud ühte kohta. Eraldi brigaadide moodustamine on enam levinud lüpsikarja osas.

Teistes loomakasvatustes ei ole kõikides kolhoosides välja kujunenud kindlaid brigaade. Peamiselt on see tingitud tootmise väiksemast ulatusest, mis ei võimalda eraldi brigaadide organiseerimist. Nii töötab seakasvatustes 10—15%, lambakasvatustes kuni 5% ja linnukasvatustes 4—5% loomakasvatusalade töötajate üldarvust. Nimetatud loomakasvatustes töötavate kolhoosnike arv ulatub kolhoosides keskmiselt 10—15 inimeseni.

Kuna brigaadiviisiline töö organiseerimine on end praktikas igakülgsest õigustanud, siis tuleb tunnistada vajalikuks, et kõigi loomaliikide osas moodustataks kindlad brigaadid. Kolhoosides, kus sea-, lamba- ja linnukasvatuse väike ulatus ei võimalda nendes loomakasvatustes eraldi brigaadide organiseerimist, on otstarbekohane nende loomakasvatustes töötajad koondada ühisesse brigaadi. Sellise ühise brigaadi organiseerimine vähendab juhtivat kaadrit ja võimaldab ka paremini kasutada tööjõudu. Samuti kolhoosides, kus loomad paiknevad mitmes asustatud punktis ja antud piirkonnas asuvate erinevate loomaliikide loomade arv ei võimalda eraldi brigaadi organiseerimist, on otstarbekohane koondada kõigi loomaliikide talitajad selles asustatud punktis ühte brigaadi.

Näiteks Põltsamaa rajooni M. Lillevere nimelises kolhoosis on ühiskari jaotatud kahe loomakasvatustes brigaadi vahel. Mõlemas brigaadis on kõik loomaliigid, välja arvatud lambad, kes on koondatud ühte brigaadi. Ka Väike-Maarja rajooni «Esimese Mai» kolhoosis on selle tõttu, et loomad paiknevad laiali vanades tootmishoonetes, organiseeritud lähedasel territooriumil asuvate erinevate loomaliikide kohta ühine brigaad. Selles kolhoosis moodustatud kahele brigaadile on kinnistatud ühele 2 ja teisele 4 loomaliiki. Selline ühise brigaadi moodustamine erinevate loomaliikide kohta võimaldab kolhooside loomakasvatustes

täiel määral rakendada töö organiseerimise brigaadivormi, mis on töö õige organiseerimise põhialuseks kolhoositootmises.

Võrreldes brigaadidega taimekasvatuses on töö organiseerimise brigaadivormil loomakasvatuses mõningaid erinevusi. Loomakasvatuses on sügavamalt läbi viidud tööjaotus. Siin on töötajad spetsialiseerunud üksikute loomaliikide ja -rühmade hooldamisele. Niisugune tööjaotus võimaldab igal töötajal paremini omandada oskusi ja kogemusi vajalike tööde sooritamiseks ning aitab tundma õppida loomade iseärasusi ja individuaalseid omadusi.

Tööjaotuse süvendamist võimaldab suurte ajakohaste lautade olemasolu. Siin saab juba üksikute loomaliikide ja -rühmade hooldamise tööprotsessi jagada mitmeks erinevaks tööoperatsiooniks, mida sooritavad erinevad töötajad. Näiteks Kose rajooni Joh. Lauristini nimelise kolhoosi suures 120 kohaga lehmalaudas seisab lüpsjate-karjatalitajate töö nende otseste kohustuste täitmises — lehmade lüpsmises, söötmises, puhastamises jne.* Söötade ja allapanu kohaletoimetamine, sõnniku väljavedu ja muud lüpsja-karjatalitaja otseste kohustuste hulka mittekuuluvad tööd teevad teised töötajad. See võimaldab paremini hooldada loomi ning saavutada selle tagajärjel kõrgemat piimatoodangut.

Selline tööjaotus õigustab end siis, kui lüps on mehhaniseeritud ja kui lüpsjale on kinnistatud suur loomade grupp. Kuni lüpsitööd toimuvad käsitsi, on soovitav, et lüpsjad-karjatalitajad teeksid kõik laudatööd ja et nad ei oleks liiga ühekülgselt koormatud lüpsitööga, mis mõjub halvasti kätele. Seda ongi praktiseeritud mitmetes Põltsamaa rajooni kolhoosides, mistõttu pole ka vajadust karjameeste järele. Lüpsjad-karjatalitajad veavad ise oma grupi lehmade sõnniku laudast välja sõnnikuhoidlasse. Söötade vedu lauda juurde kuulub põllundusbrigaadi liikmete kohustuste hulka.

Tööviljakuse kasv saavutatakse ka ühe ja sama töötaja poolt erinevate, kuid omavahel seotud tööde tegemisega. Sellel on suur praktiline tähtsus siis, kui töötaja mingil põhjusel pole küllaldaselt koormatud ühe tööga või ühe loomaliigi hooldamisega. Sellistel juhtudel võimaldab ülesannete ühendamise tihendada tööpäeva ja tööjõudu palju täielikumalt ära kasutada. Näiteks Kiviõli rajooni «Komsomoli» kolhoosis ja Jõhvi rajooni S. M. Kirovi nimelises kolhoosis täidab veisefarmi juhataja samaaegselt veteri-

naarvelskri kohustusi. Põltsamaa rajooni M. Lillevere nimelise kolhoosi 120 loomakohaga lehmalaudas valmistab söötasid ette ja kaalub piima üks kolhoosnik, kes jagab ka jõusööta, kontrollib söötade etteandmist ja hoolitseb vee pumpamise eest.

Põhilisteks töötajateks loomakasvatuses on loomaliikide või -rühmade talitajad, karjamehed-karjased, piimavedajad jt. Sõltuvalt tööjaotusest ei ole kõigi nende töötajate olemasolu brigaadis alati vajalik.

Loomakasvatufarmides töötajatele normaalsete töötingimuste kindlustamiseks tuleb neile võimaldada puhkepäevi. Seda on võimalik organiseerida kas asenduslüpsja määramisega või jaotada puhkepäeva saanud lüpsja loomadegrupp kahe lüpsja vahel, lisaks tavalisele koormusele.

Selleks et talveperioodil oleks kindlustatud loomade korrapärane varustamine söötadega, tuleb õigesti organiseerida söötade säilitamine, jaotamine ja kohalevedu loomakasvatushoonete juurde. Kolhoosides, kus loomad ja ka sööt paiknevad laiali paljudes kohtades, nagu näiteks Rapla rajooni «Punalipu» kolhoosis, on talveperioodil tööle rakendatud söödakorraldaja, kelle ülesandeks on hoolitseda söötade säilitamise ja õige jaotamise eest ning kindlustada korrapärane söötade vedu farmidesse. Söödakorraldaja juhatusel töötavad kindlad söödavedajad — põllundusbrigaadide liikmed.

Samuti nagu taimekasvatuses, on ka loomakasvatuses väga suure tähtsusega brigaadi koosseisu püsivus. See võimaldab tõsta loomakasvatusalala töötajate isiklikku vastutust, paremini tundma õppida loomade individuaalseid omadusi ja omandada tööks vajalikke teadmisi ning kogemusi. Seega on kolhoosides, kus loomakasvatusalala töötajad töötavad pidevalt samal töökohal, paremad eeldused heade töö tulemuste saavutamiseks.

Nagu nähtub tabelist 7, oli kahes kolhoosis loomakasvatusalala töötajate koosseisu püsivus väga erinev. «Bolševiku» kolhoosis oli söödabaas organiseeritud tunduvalt halvemini, mille tagajärjel loomade toodang oli madal ja põhjustas kaadri voolavust. See omakorda oli üheks põhjuseks, miks «Bolševiku» kolhoosis piimatoodang ühe aasta lehma kohta oli 48 protsendi võrra ja sealihatoodang 100 ha põllumaa kohta 25 protsendi võrra madalam kui «Komso-moli» kolhoosis.

Tähelepanekud kolhoosidest näitavad, et lüpsjate sage-

Tööjõu voolavus Kiviõli rajooni «Komsomoli» ja «Bolševiku» kolhoosis

	«Komsomoli» kolhoos			«Bolševiku» kolhoos		
	töötajate % loomakasvatuses töötajate üldarvust, kes töötavad oma alal			töötajate % loomakasvatuses töötajate üldarvust, kes töötavad oma alal:		
	kuni 1 a.	1—3 a.	üle 3 a.	kuni 1 a.	1—3 a.	üle 3 a.
Lüpsjad-karjatalitajad	10	10	80	50	50	—
Noorveiste talitajad	—	20	80	100	—	—
Seatalitajad	10	30	60	50	50	—
Lambatalitajad	—	—	100	100	—	—
Linnutalitajad	33	—	67	75	—	25

dane vahetumine mõjustab tunduvalt piimatoodangut. Nii saadi Jõgeva rajooni Palamuse külanõukogu Molotovi-nimelises kolhoosis pidevalt ühe lüpsja-karjatalitaja hooldamisel olnud lehmadegrupilt 1952. aastal keskmiselt 2558 kg piima iga lehma kohta, 1953. aastal langes aga lüpsjate korduva vahetamise tõttu toodang 1946 kilogrammile keskmiselt lehma kohta, olgugi et pidamis- ja söetmistingimused olid samasugused kui eelmisel aastal.

Sellest selgub, et farmitöötajate püsiva koosseisu kindlustamisele peab kolhoosides, eriti mahajäänud kolhoosides, osutatama rohkem tähelepanu.

Töid loomakasvatusfarmis juhib ja organiseerib farmijuhataja, kes on vastutav loomade arvu ja tootlikkuse tõstmise alal püstitatud ülesannete ja riiklike kohustuste õigeaegse täitmise eest. Farmijuhataja on vastutav ka kogu farmi karja, hoonete, söötade toodangu ja inventari õige kasutamise ja säilitamise eest.

Vastavalt Eesti NSV Põllumajanduse Ministeeriumi poolt kinnitatud näidis-koormusnormidele loomakasvatuse alal määratakse loomakasvatusfarmidele juhatajad ainult teatud alammäära emasloomade olemasolu puhul farmis.

Eesti NSV kolhooside kogemustel on farmijuhatajate määramine veisekasvatuses osutunud otstarbekohaseks sel juhul, kui kolhoosis puudub zootehnik või kui veised paiknevad laiali paljudes lautades. Teiste loomaliikide osas juhib tavaliselt kõigi farmide tööd üks farmijuhataja.

Kogu loomakasvatuse juhtijaks kolhoosis on zootehnik, kelle otseseks kohustuseks on kindlustada karja pidev taastootmine ja loomade produktiivsuse tõus.

Eesrindlike kolhooside kogemused on tõestanud zootehnilise eriharidusega spetsialistide suurt tähtsust kolhoosi loomakasvatuse nõuetekohasel arendamisel. Näiteks Rapla rajooni «Uue Elu», Harju rajooni «Rahva Võidu», Kose rajooni Joh. Lauristini nimelises jt. kolhoosides on saavutatud produktiivloomakasvatuse kõrge tase suurelt osalt just tänu zootehniku teadlikule juhtimisele. Hea näitena zootehniku osast loomakasvatuse arendamisel võib tuua ka Harju rajooni A. Sommerlingi nimelise kolhoosi, kus zootehniku töölevõtmise tagajärjel paranes tunduvalt karja hooldamine ja piimatoodang lehma kohta tõusis 1954. aastaks 1953. aastaga võrreldes 340 kg võrra, kuna üldse saadi piima 74 tonni rohkem kui eelmisel aastal.

Mitmetes vabariigi kolhoosides, näiteks Rapla rajooni «Uue Elu» kolhoosis, on tootval tööl töötavate kolhoosnikute osatähtsuse suurendamist silmas pidades vähendatud juhtivate töötajate arvu loomakasvatuses. Siin pole üksikute farmidel juhatajaid, vaid loomakasvatust juhivad ainult zootehnik, kes on ühtlasi kolhoosi veterinaartöötaja ja kontrollib isiklikult koresööda ja mahlakate söötade kulutamist ning määrab järgmiseks kuuks söötade kogused. Peale farmide otsese juhtimise peab zootehnik arvestust söötade kohta kõikides farmides ja arvestab ka normipäevad kõigile farmitöötajatele, välja arvatud veisefarm, kus selle töö teeb brigadiir. Nagu «Uue Elu» kolhoosi kogemused näitavad, võimaldab selline töö organiseerimine kokku hoida tööjõudu; selle mooduse juures on aga eriti vajalik, et zootehnik oleks mitte ainult oma ala hästi tundev, vaid ka organiseerimisvõimeline spetsialist. Samuti on vajalik, et kolhoosis oleksid loomakasvatuseks loodud head tingimused nõuetekohaste hoonete näol ja et talitajad tunneksid oma tööd.

Loomakasvatusebrigaadi brigadiir on vastutav brigaadi töö ja tootmisülesannete täitmise eest. Samuti vastutab brigadiir ka brigaadile kinnistatud tootmisvahendite otstarbeka kasutamise ja säilitamise eest.

Kui brigadiir kuulub farmi koosseisu, siis kinnistatakse temale hooldamiseks loomade grupp või organiseeritakse brigaadisene tööjaotus nii, et brigadiiri tööjõud oleks

täielikult ära kasutatud brigaadis vajalike muude tööde arvel. Näiteks Võru rajooni S. M. Kirovi nimelises kolhoosis, kus veised on jaotatud nelja brigaadi vahel, võtavad kõik brigadiirid lüpsjate-karjatalitajatena ise osa tootmis-tööst. Kose rajooni J. Lauristini nimelise kolhoosi uues 120 loomakohaga lehmalaudas, kus brigadiirile ei ole kinnista-tud loomade gruppi, on brigadiir seotud teiste töödega, nagu piima kaalumise, söötade jagamine jne.

Loomakasvatushooned paiknevad paljudes vabariigi kolhoosides veel kaunis laiali. Sellisel juhul, nagu näiteks Harju rajooni Mitšurini-nimelises kolhoosis ja Väike-Maarja rajooni «Esimese Mai» kolhoosis, kus lüpsikari paikneb vastavalt 11 ja 9 laudas, on kolhooside kogemustel osutunud otstarbekohaseks vanemkarjatalitajate ehk nn. laudavanemate määramine. Vanemkarjatalitaja võtab ise osa loomade hooldamisest, kuid juhib ühtlasi ka teiste samas hoones töötavate loomakasvatajate tööd ja hoolitseb olemasolevate tootmisvahendite õige kasutamise eest.

Mitmete kolhooside praktikas on loomade laialipillatud paiknemise korral andnud häid tagajärgi loomakasvatuse juhtimine territoriaalse paigutuse järgi. Sellisel juhul pan-nakse loomakasvatusalase töö juhtimine kõigi ühes territo-riaalses piirkonnas paiknevate loomaliikide osas kas ühi-sele farmijuhatajale, või kui kolhoosi juhatus leiab, et farmijuhatajat ei ole vaja, siis brigadiirile. Nii on töö juh-timine organiseeritud Põltsamaa rajooni M. Lillevere nime-lises kolhoosis jm.

Harju rajooni «Tuleviku» kolhoosis on ühes territoriaal-ses piirkonnas asuvate erinevate loomaliikide kohta üks farmijuhataja, kellele alluvad veiselautade laudavanemad ja teiste loomaliikide osas otseselt talitajad. Põltsamaa rajooni M. Lillevere nimelises kolhoosis ja Väike-Maarja rajooni «Esimese Mai» kolhoosis, kus loomakasvatusbri-gaadid on organiseeritud territooriumi järgi, nii et igale brigaadile on kinnistatud mitu loomaliiki, juhib brigadiir tööd oma brigaadi piires kõigi loomaliikide alal ja teostab kogu brigaadi arvestuse. See kergendab töö juhtimist loomakasvatuses loomade laiali paiknemise korral.

Esitatud eeskujude rakendamisel on võimalik kohapeal-seid tingimusi arvestades leida kõige kohasem viis töö õigeks organiseerimiseks iga kolhoosi loomakasvatufar-mides. Seejuures tuleb eriti silmas pidada tööviljakuse pidevat tõstmist, millega kindlustatakse tööjõu kokkuhoid.

10. Brigaadisese töö organiseerimine

Üheks tähtsamaks brigaadisese töö organiseerimise vormiks kolhoosides on lüli.

Lülid on otstarbekad lina ja vahelharitavate kultuuride (köögivil, suhkrupeet jt.) kasvatamisel, sest nendes taimekasvatusharudes pole mehhaniseerimise tase veel küllaldane, mille tõttu tehniliste ja vahelharitavate kultuuride kasvatamine, sealhulgas eriti nende hooldamine, nõuab suurel määral käsitsitööd.

Esrindlike lina- ja suhkrupeedikasvatuskolhooside, nagu Põlva rajooni J. V. Stalini nimelise, Elva rajooni Stalini-nimelise jt. kolhooside kogemustest näeme, et töö organiseerimise lülivormi rakendamisel tuleb silmas pidada rida tähtsaid momente. Nendes kolhoosides lähtutakse kultuuride kinnistamisel lülidele vastavate kultuuride töönoudlust, hooldamise ja saagi koristamise tähtaegadest. Eriti peetakse silmas, et tööjõu koormatus üksikutes lülides oleks enam-vähem ühesugune. Lülide isikulise koosseisu komplekteerimisel võetakse arvesse kolhoosnikute soove lülis töötamiseks, samuti seda, kas neil on vastavaid kogemusi. Lüli vanemateks valitakse kolhoosnikud, kes on võimelised organiseerima lüli tööd ning kes oma isikliku eeskujuga tegelikus töös näitavad ratsionaalseid töömeetodeid ja -võtteid. Lüli vanemad pole vabastatud tootmistööst.

Lülide eduka töö kindlustamiseks tuleb erilist tähelepanu osutada sellele, et lina- ja suhkrupeedipõlde ei killustataks liigselt üksikute lülide vahel, kuna see takistab traktorijaamade tehnika kasutamist.

Põltsamaa rajooni M. Lillevere nimelises kolhoosis on suhkrupeedikasvatustülid loodud kolmes põllundusbrigaadis; igale lülile on kinnistatud 7—8 hektarit suhkrupeedipõldu. Põlva rajooni J. V. Stalini nimelises kolhoosis on igale linakasvatustülile kinnistatud 10—12 hektarit linapõldu. Nagu nende kolhooside kogemused näitavad, pole lülidele kinnistatud põllumaa selline suurus takistanud masinate kasutamist.

Tähtsaks küsimuseks lülide töö õigel organiseerimisel on nende suuruse küsimus. Linakasvatustülili suuruse määramisel tuleb lähtuda sellest, et lülis oleks vajalikul hulgal kolhoosnikuid linakitkumismasinate ja linakombainide teenindamiseks. Nagu näitavad Kanepi masina-traktoriijaama piirkonna kolhooside kogemused, on linakombaini juurde

vaja vähemalt 12 inimest. Märgitud arvu tuleb võtta kui orienteerivat lüli suurust. Igas kolhoosis sõltub aga lüli suurus lina külvipinnast, linakasvatustööde mehhaniseerimise ulatusest ja olemasolevatest tööjõuressurssidest. Põlva rajooni J. V. Stalini nimeline kolhoos on mitme aasta jooksul saanud suuri linaseemne- ja -kiusaake. Kolhoosi põllundusbrigaadide koosseisus on loodud linakasvatustülid. Igale lülile on kinnistatud 10—12 hektarit lina, kusjuures lüli koosseisus on pidevalt 10—15 kolhoosnikut. Linakasvatustülid ja lülivanem töötavad põllundusbrigaadi koosseisus ning põllundusbrigaadi brigadiiri juhtimisel. Kui on vaja teha töid linapõllul, suunab põllundusbrigaadi brigadiir linakasvatustülile tööle linapõllule, kus siis juba juhhib ja korraldab lüli tööd lülivanem.

Lülide antud suurus võimaldas kolhoosil korralikult kinni pidada agrotehnilistest nõuetest, millega kindlustati võrdlemisi suur saak.

Nagu praktika näitab, on mitmetes kolhoosides suureks puuduseks lüli viisilisel töö organiseerimisel see, et lülid teevad küll külvi- ja hooldustöö, kuid koristusperioodiks lagunevad. Seetõttu pole võimalik teha lõppkokkuvõtet lüli tööst ning lisatasustamine on raskendatud.

Lülide puudumine on viinud paljudes kolhoosides madalate saakide saamisele, sest vahelharitavate kultuuride või lina õigeaegse hooldamise eest konkreetset vastutavate isikute puudumise tõttu jäävad hooldustööd enamasti õigeaegselt tegemata.

Üheks levinumaks brigaadisese töö organiseerimise vormiks on ka töögrupp. Töögrupid moodustatakse harilikult põllundusbrigaadi liikmetest. Töögrupid põhinevad kolhoosnikute tootmisalasel spetsialiseerumisel ja nendevahelisel tööjaotusel. Töögrupid luuakse masinate teenindamiseks ja üksikute põllumajanduslike tööde läbiviimiseks. Töögrupid on hooajalise iseloomuga. Eriti laialdaselt on levinud töö grupiviisiline organiseerimine heinakoristustöödel. Loodusliku heina koristamisel moodustatakse need grupid harilikult 5—6-liikmelised. Eesrindlike kolhooside kogemused on näidanud, et otstarbekohane on luua spetsiaalseid töögrupe kombaini teenindamiseks, viljalõikuseks, vilja kokkupanekuks ja peksuks. Kiviõli rajooni «Komsomoli» kolhoosis on moodustatud kombaini teenindamise grupp 8 kolhoosnikust. Türi rajooni Stalini-nimelises kolhoosis koosnevad viljalõikuse ja vilja kokkupaneku

grupid 7—9 inimesest. Nagu Räpina rajooni J. V. Stalini nimelise kolhoosi töökogemused näitavad, annab häid tulemusi 6—8-liikmelise viljapeksugrupi organiseerimine. Grupi koosseisu kuuluvad sidemelõikajad, allalaskjad, põhuvirnategijad ja kaalujad. Et need tööd nõuavad suuremat vilumust, saavutatakse paremaid tulemusi siis, kui neid teeb kogu viljapeksu hooaja vältel püsiva koosseisuga grupp. Muudel viljapeksutöödel võivad kolhoosnikud ka vahetuda.

Seoses kartulipanemismasinade kasutamise laienemisega moodustati mitmes kolhoosis püsivad grupid, kes teenindasid traktori-kartulipanemismasinat CKF-4.

Kolhooside kogemustest selgub, et töögrupid võimaldavad edukat tööd siis, kui nad on püsiva koosseisuga. Paljudes kolhoosides, kus grupi koosseis alatasa muutus, esines võrdlemisi sagedasi häireid tootmistöös. Seepärast tuleb gruppide töö organiseerimisel erilist tähelepanu osutada nende püsivuse kindlustamisele tööde hooaja kestuseks.

Reas vabariigi kolhoosides on loodud põllundusbrigadide koosseisus selliseid töögrupe, mis teenindavad brigadi teatud territooriumi. Need töögrupid moodustatakse lähestikku elutsevatest kolhoosnikutest, kes teenindavad neid põlde, mis asuvad nende kodukoha läheduses. Need grupid võivad teenindada ka omaette külvikordi neis tingimustes, kus brigadi põllumaa on killustatud ja kus ühe külvikorra rakendamisel paikneks iga külvikorraväli paljudel põllulappidel. Selline töö organiseerimise moodus on õigustatud, kui pole võimalik põllulappe viia suurematesse massiividesse. Sel juhul väheneb tunduvalt kolhoosnikute ajakulu töökohale minekuks ja tulekuks ning suureneb kolhoosnikute vastutus mulla viljakuse tõstmisel. Need töögrupid alluvad brigadiirile ja neid rakendatakse vastavalt vajadusele ka üldbrigaadilistel töödel. Näiteks Rapla rajooni «Punalipu» kolhoosis on moodustatud teises põllundusbrigadis 3 töögruppi. Kahes grupis on kummaski 80 hektarit põllumaad ja 8—10 kolhoosnikut. Kolmandas grupis on 200 ha põldu ja 20 inimest. Kõik grupid kasvatavad kõiki põhilisi kultuure. Grupijuhid alluvad põllundusbrigadi brigadiirile ja pole vabastatud tootmistööst. Brigadis vähendas selline töö organiseerimine ajakulu töökohale minekul ja tulekul 1—1,5 tundi. See moodus loob ka paremaid võimalusi materiaalse huvi tõstmiseks.

Töögruppide organiseerimisel tuleks hoiduda liialdustest, et ei tekiks külvikorraväljade killustamist, mis teatavasti takistab tehnika ratsionaalset kasutamist.

Otstarbekohase brigaadisese töö organiseerijaks peab olema brigadiir.

Paljudel vabariigi eesrindlikel põllundusbrigaadide brigadiiridel on rikkalikke kogemusi töö organiseerimisel. Põltsamaa rajooni J. V. Stalini nimelises kolhoosis juhib teist põllundusbrigaadi brigadiir P. Pullisaar. Brigaad on saanud hästi organiseeritud töö tulemusena üsna suuri põllumajanduskultuuride saake. Nii oli 1954. aastal brigaadi keskmine teraviljasaak 15—17 tsentnerit ja kartuli- saak 160 tsentnerit hektarilt.

Brigaadisese töö organiseerimisel lähtub P. Pullisaar kõigepealt sellest, et iga brigaadiliige rakendataks sellele tööle, kus ta töö on kõige viljakam. Siinjuures arvestab brigadiir kolhoosnikute kvalifikatsiooni, nende kogemusi ja füüsilist jõudu. See kõik eeldab iga brigaadiliikme põhjalikku tundmist.

Nagu P. Pullisaare kogemused kinnitavad, on tööaja tootliku kasutamise kindlustamisel väga suure tähtsusega õigete töökäskude andmine. Töökäsk annab brigadiir järgmiseks päevaks tavaliselt õhtul, töö lõpetamise järel. Samal ajal teeb ta kolhoosnikutele teatavaks ka nende päevaülesannete täitmise. Kui on oodata ilmastiku muutust, siis annab ta töökäsu nii kuiva kui ka vihmase ilma puhuks.

Brigadiiri tähelepanekud näitavad, et tööaja ratsionaalse kasutamise kindlustamiseks pole õige kõigi kolhoosnikute igahommikune kogunemine tallide juurde, nagu seda paljudes kolhoosides praktiseeritakse. Selline kogunemine ja sealt töökohale minek tekitab asjatut ajakulu. P. Pullisaare brigaadis tulevad tallide juurde ainult need kolhoosnikud, kes hakkavad töötama hobustega. Teised kolhoosnikud aga lähevad otse neile õhtul määratud töökohtadele. See võimaldab kolhoosnikutel alustada tööd kuni 1 tund varem.

Hommikul käib brigadiir läbi kõigi kolhoosnikute töökohad. Praktika näitab, et see on vajalik nii kontrollimiseks kui ka mitmete ettetulnud küsimuste lahendamiseks. Mõnikord on tulnud ette, et kolhoosnik on hommikul haigestunud või pole mõnel muul kaaluväl põhjusel saanud tööle ilmuda. Sel juhul tuleb töö ümber korraldada.

Väga suurel määral aitavad võitlusele suurte saakide

eest kaasa aktiivi loomine kogenumatest kolhoosnikutest ja brigaaditootmisnõupidamiste regulaarne läbiviimine. Brigadiiri P. Pullisaare brigaadi tootmisnõupidamistel arutatakse kõiki brigaadi sisemisi küsimusi, nagu plaane, töö otstarbekohasema organiseerimise võimalusi, töödistsipliini tõstmise abinõusid jne. Brigaadi kogemused näitavad, et tootmisnõupidamistel on suur tähtsus kolhoosnikute kasvatamisel ja vastutustunde tõstmisel neile usaldatud töös.

Brigaadisisesel töö organiseerimisel probleeme käsitleme lähemalt üksikute tööprotsesside organiseerimise küsimuste juures teises peatükis.

11. Töödistsipliini tugevdamine kolhoosides

Üheks otsustavaks tingimuseks edukale tööle põllumajanduskultuuride hooldamisel, saagi koristamisel, heinakoristamisel ning teravilja ja teiste saaduste varumisel on kolhoosnikute tööaktiivsuse igakülgne tõstmine, töödistsipliini kõvendamine ja tööviljakuse tõstmine kolhoosides.

Kolhoosnikute aus töö ühismajapidamises on kolhooside tootmistegevuse pideva parandamise tähtsaim tagatis, sest paljude inimeste ühine töö saab olla efektiivne ainult siis, kui kõik töötajad peavad kinni kindlast distsipliinist.

Töödistsipliini süvendamine on tihedalt seotud töö organiseerimisega kolhoosides. Töö õige organiseerimine kindlustab töödistsipliini tugevdamise ja, ümberpöörduvalt, tugev töödistsipliin võimaldab edukalt organiseerida tööd ühismajapidamises. Järelikult on kolhoosi juhtivate organite oluliseks ülesandeks võitlus töödistsipliini igakülgse tugevdamise eest.

Millist tähtsust omab töödistsipliini tootmise arendamisel, seda analüüsime Rapla rajooni «Põlduri» ja «Punase Tähe» kolhoosi 1954. aasta andmete alusel. Nendest kolhoosidest saavutas tunduvalt paremaid töötulemusi «Põlduri» kolhoos. Nii oli «Põlduri» kolhoosis rukkisaak ligi 2 korda, nisusaak 11% võrra, kaerasaak 48% võrra, kartulisaak 53% võrra ja põldheinasaak üle 2 korra suurem kui «Punase Tähe» kolhoosis. 100 hektari põllumajandusliku maa kohta toodeti «Põlduri» kolhoosis kolm korda rohkem piima kui «Punase Tähe» kolhoosis. Aastane piimatoodang ühe lehma kohta oli «Põlduri» kolhoosis 2335 liitrit, kuna «Punases Tähes» oli see ainult 920 liitrit. Samal ajal aga peeti «Põlduri» kolhoosis pindalaühiku kohta 20—30% rohkem produktiivkarja kui «Punase Tähe» kolhoosis.

Üldine rahaline tulu ühe hektari põllumajandusliku maa kohta oli «Põlduri» kolhoosis 451 rubla, kuid «Punase Tähe» kolhoosis ainult 187 rubla.

Mõlemal kolhoosil on enam-vähem ühepalju põllumaad. Mõlemat kolhoosi teenindas üks ja sama traktoribrigaad, kusjuures mehhaniseerimise aste oli «Punase Tähe» kolhoosis isegi mõnevõrra suurem kui «Põlduri» kolhoosis.

Ühe töövõimelise kolhoosniku kohta tuli «Põlduri» kolhoosis 1954. aastal 9,3 hektarit põllumaad, kuna «Punase Tähe» kolhoosis tunduvalt vähem — 6,5 hektarit. Seega oli «Punase Tähe» kolhoosis tööjõudu isegi rohkem.

Kui aga analüüsime tööjõu kasutamist mõlemas kolhoosis, näeme hoopis erinevat pilti.

Tabelis 8 esitatud andmeist selgub, et mõlemas kolhoosis on tööjõu osas veel kasutamata reserve. Tunduvalt nõrgemini aga kasutati olemasolevat tööjõudu «Punase Tähe» kolhoosis.

Nii töötas töövõimeline kolhoosnik «Punase Tähe» kolhoosis põllutööde perioodil keskmiselt ainult 17 päeva kuus. Seetõttu viidi «Punase Tähe» kolhoosis põllutööd läbi tun-

Tabel 8

Kolhoosnikute osavõtt ühismajandi töödest Rapla rajooni «Põlduri» ja «Punase Tähe» kolhoosis (1954. a.)

Kuu	Põllundusbrigaadide töövõimelistest liikmetest võttis ühistööst osa (protsentides)	
	«Põlduri» kolhoosis	«Punase Tähe» kolhoosis
Jaanuar	62,6	54,6
Veebruar	65,4	51,6
Märts	80,7	51,7
Aprill	78,0	65,0
Mai	93,3	74,5
Juuni	84,6	64,6
Juuli	94,4	72,8
August	90,8	65,7
September	91,2	65,3
Oktoober	87,5	67,5
November	71,6	58,7
Detsember	58,8	49,6
Aasta keskmine	79,9	61,8
5 kevad- ja suvekuu keskmine	90,8	68,5

duvalt hiljem kui «Põlduri» kolhoosis. Nii külvati paremal külviajal «Põlduri» kolhoosis 65%, kuid «Punase Tähe» kolhoosis 44% teraviljast. Kui heina sisseveo ja kuhjapaneku plaan esimeses kolhoosis augusti algul juba täideti, siis teises kolhoosis oli samaks ajaks täidetud ainult 48% plaanist. Teraviljadest oli «Põlduri» kolhoosis koristatud 1. oktoobriks 90 protsenti, «Punase Tähe» kolhoosis ainult 63 protsenti.

Toodud kahe kolhoosi võrdlemisest selgub, et nende kolhooside erineva tootmistaseme tingis peamiselt just töödistsipliini erinev tase nendes kolhoosides.

Samasugust pilti näeme ka Kiviõli rajooni kahe võrdsetes tootmistingimustes asuva kolhoosi — «Komsomoli» ja «Bolševiku» — võrdlemisel. Kolhoosnikute osavõttu ühistööst iseloomustab diagramm 1.

Et «Komsomoli» kolhoosis kasutati tööjõudu pidevalt tunduvalt paremini, saadi selles kolhoosis 1,5—2 korda suuremaid põllumajanduskultuuride saake.

Kolhoosnikute osavõtt ühistööst on töödistsipliini üks

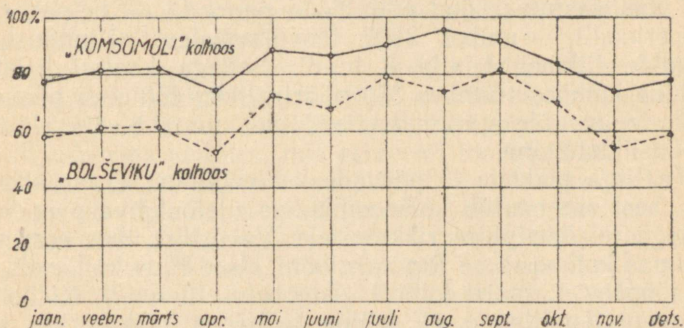

Diagramm 1. Põllumajandusbrigaadide töövõimeliste liikmete osavõtt ühismajandi töödest protsentides Kiviõli rajooni «Komsomoli» ja «Bolševiku» kolhoosis 1953. aastal.

külg. Väga oluliseks küljeks on ka tööpäeva kasutamine. Nagu praktika näitab, kasutatakse eesrindlikumates kolhoosides tööpäeva võrdlemisi täielikult, mahajäänud kolhoosides ei kasutata seda aga kuigi ratsionaalselt.

Vaatleme tööpäeva kasutamist Räpina rajooni V. Kingisepa nimelises ja «Rahu Võidu» kolhoosis. Esimene nimetatud kolhoosidest on üks rajooni paremaid, teine — üks

mahajäänumaid. Tööpäeva kasutamist nendes kolhoosides heinakoristusperioodil iseloomustab tabel 9 (3-päevase vaatluse andmed 1954. aastast).

Tabel 9

Tööjõu kasutamine Räpina rajooni V. Kingissepa nimelises ja «Rahu Võidu» kolhoosis (%-des)

Töövõimelistest põllundusbrigaadide liikmetest töötas päevas	V. Kingissepa nim. kolhoosis	«Rahu Võidu» kolhoosis
kuni 4 tundi	5,0	11,1
4—6 tundi	5,6	8,4
6—8 tundi	8,3	18,3
8—10 tundi	81,1	62,2

Kuigi andmed on võetud lühikese perioodi kohta ja on seega mitteküllaldased täiskaaluliste järelduste tegemiseks, näitavad need siiski, et tööpäeva kasutamine «Rahu Võidu» kolhoosis oli võrdlemisi halb. Selles kolhoosis töötas ühel vastutusrikkal põllutööde perioodil — heinakoristusperioodil — umbes 38% töövõimelistest põllundusbrigaadide liikmetest alla 8 tunni. Sellega kaotati «Rahu Võidu» kolhoosis umbes 350 väärtuslikku töötundi päevas, mille jooksul oleks võinud täiendavalt niita 14—17 hektarit looduslikku heina.

Ka liiga pikkade tööpäevade kehtestamine ei ole soovitatav, sest see osutub kolhoosnikutele ülejäokäivaks ja viib sellega töödistsipliini rikkumisele. Vabariigi ühes eesrindlikumas kolhoosis — Rapla rajooni «Uue Elu» kolhoosis — on tööpäev 1. maist kuni 1. oktoobrini 10 tundi. Kolhoosi kogemused näitavad, et selline tööpäeva pikkus, kui töö toimub täie pingega, võimaldab kõik tööd õigeaegselt läbi viia. Samal ajal aga kasutati «Rahu Võidu» kolhoosis tööpäeva halvasti, vaatamata sellele, et seal kehtis suvekuudel veelgi pikem tööpäev.

Töödistsipliini tugevdamisel on suure tähtsusega süstemaatiline poliitiline kasvatustöö kolhoosnikute hulgas. Partei ja valitsuse otsuste selgitamine mobiliseerib neid võitlusele konkreetsete ülesannete täitmise eest.

Vabariigi kolhoosidest võib tuua suurel hulgal näiteid selle kohta, kuidas kolhoosi parteiorganisatsiooni sisukas töö aitab suurel määral kaasa kolhoosi tootmistaseme tõusule. Vaatame näiteks Orissaare rajooni A. S. Puškini

nimelist kolhoosi. Kui 1953. aastal oli see kolhoos rajoonis üks keskpärastest, siis juba 1954. aastal oli ta üks eesrindlikumaid rajoonis.

Ideelis-poliitiline töö A. S. Puškini nimelises kolhoosis on organiseeritud järgmiselt.

Kolhoosnikutest on moodustatud 11-liikmeline agitaatorite kollektiiv, kelle jaoks viiakse 3 korda kuus läbi seminare. Neil seminaridel saadud teadmisi annavad agitaatorid edasi brigaadides, farmides ja üksikutele kolhoosnikutele. Nagu kolhooside agitaatorite kogemused näitavad, tuleb erilist tähelepanu osutada individuaalsele selgitustööle. See on üheks tähtsamaks abinõuks kolhoosnikute teadlikkuse tõstmisel.

Töödistsipliini tugevdamisega on tihedalt seotud ka õige sotsialistliku võistluse organiseerimine.

Sotsialistlik võistlus on vabariigi põllumajanduses laialdaselt levinud. Nii võistleb Eesti NSV Läti NSV-ga kõigi kolhooside osas tervikuna, üksteisega võistlevad üksikud Eesti NSV ja Läti NSV rajoonid ja kolhoosid, üksikud vabariigi kolhoosid omavahel, kolhoosisiseselt üksikud brigaadid ja kolhoosnikud.

Kolhooside praktika on korduvalt kinnitanud, et õigesti korraldatud sotsialistlik võistlus on töö organiseerimise üks paremaid meetodeid, mis aitab suurel määral avastada ja likvideerida puudusi, mis esinevad tootmistöös.

Üheks tähtsamaks töödistsipliini tugevdamise teeks on kolhoosiperedele õueaiamaa suuruse määramine vastavalt kolhoosipere töövõimeliste kolhoosnikute osavõtule ühismajapidamise tööd. Õueaiamaa suuruse määramisel tuleb lähtuda sellest, et nendel kolhoosnikute perekondadel, kus on töövõimelisi kolhoosnikuid, kes ei tööta kolhoosis või kes ei võta küllaldaselt oma tööga osa artelli ühismajapidamisest, oleksid väiksemad õueaiamaad kui nendel kolhoosnikute perekondadel, kes töötavad kolhoosis kohusetundlikult. Sealjuures ei tohi lubada õueaiamaa fondi suurendamist kolhoosi ühismaade arvel.

Töödistsipliini parandamisel on väga oluline osa kolhoosi juhatuse tegevusel. Töödistsipliini rikkumiste paljastamine ja nende põhjustajate avaliku kritiseerimise organiseerimine kolhoosi juhatuse poolt aitab suurel määral kaasa korra loomisele tootmistöös. Kogu kollektiivi kasvatusliku mõju headest tulemustest kõnelevad Kiviõli rajooni «Komsomoli», Räpina rajooni J. V. Stalini nimelise ja paljude

teiste kolhooside kogemused. Nendes kolhoosides võetakse töödistsipliini rikkumised arutusele kolhoosi üldkoosolekutel, kolhoosi juhatuse koosolekutel, brigaadide ja farmide tootmisnõupidamistel jne. Nendel aruteludel nõuavad kolhoosnikud oma kaastöötajailt seletust töödistsipliini rikkumise kohta ja vajaduse korral nende karistamist vastavalt kolhoosi põhikirjale.

Kolhoosnike suhtes, kes pidevalt rikuvad töödistsipliini, tuleb rakendada rida abinõusid, nagu hoiatus, noomitus, normipäevade mahaarvestamine ja lõpuks, äärmisel juhul, kolhoosist väljaheitmine. Neid abinõusid tuleb oskuslikult kasutada kolhoosnike juures, kellele veenmismeetod ei avalda vajalikku mõju.

Mingil juhul ei tohi unustada, et töödistsipliini tugevdamisel omab esmajärgulist tähtsust kolhoosnike materiaalse huvitatuse tõstmine. Lähemalt käsitletakse materiaalse huvitatuse printsiibi rakendamist kolhoosides töö kolmandas peatükis.

II. ÜSIKUTE TÖÖPROTSESSIDE ORGANISEERIMINE

Looduslikest teguritest tingituna eristatakse põllumajanduslike tööde osas järgmisi põhilisi perioode: 1) kevadise mullaharimise ja kevadkülv periood; 2) kultuuride hooldamise, kesatööde ja heinakoristamise periood; 3) põllukultuuride koristamise, sügiskülv ja sügisese mullaharimise periood; 4) talviste tööde periood.

Eesti NSV tingimustes jagunevad need tööperioodid kalendriaasta piires üldreeglina järgmiselt. Kevadised mullaharimistööd ja kevadkülv algavad aprilli lõpul ja kestavad mai lõpuni. Kultuuride hooldamise, kesatööde ja heinakoristamise periood võtab enda alla juuni- ja juulikuu. Sügisese koristustööd, mullaharimine ja sügiskülv toimuvad põhiliselt ajavahemikul august-oktoober, kuna talviste tööde periood langeb ülejäänud ajale.

Andmed üksikute perioodide töömahukuse kohta näitavad, et kõige töörohkem on sügisene koristus-, külv- ja mullaharimistööde periood. Sel perioodil on ühele ajaühikule langev tööde maht olnud ligikaudu kaks korda suurem talveperioodil ja peaaegu ühe kolmandiku võrra suurem kevadperioodil samale ajaühikule langevast tööde mahust. Seepärast on töö õige organiseerimine sellel perioodil eriti

suure tähtsusega. Kuid sügistööde edu oleneb omakorda olulisel määral eelnevate tööde läbiviimisest. Seepärast on vajalik kõigil tööperioodidel tööd organiseerida hästi.

1. Hooaja tööplaanid

Töö õige organiseerimise üheks tähtsamaks eelduseks igal põllumajanduslike tööde hooajal on hooaja tööplaanide koostamine nii kogu kolhoosi kui ka iga brigaadi kohta. Need koostatakse kolhoosi aasta-tootmisplaani ja brigaadide tootmisülesannete alusel.

Praktika kinnitab, et hooajaplaane on otstarbekas koostada igas kolhoosis järgmisteks perioodideks: 1) kevadiste mullaharimis- ja külvitööde, 2) kultuuride hooldamise, kesaharimise ja heinakoristamise, 3) sügiseste koristustööde, külvi ja mullaharimise perioodiks. Hooajaplaan on konkreetseks tegevuskavaks, mis igale brigaadile ja töötajale määrab kindlaks üksikasjalised tööülesanded ning näeb ette vahendid eelolevate tööde täitmiseks parimal agrotehnilisel tasemel. Hooajaplaan on aluseks tööde tegeliku käigu kontrollimisel. Ta on abinõuks, mis kindlustab juhtimise operatiivsuse, võimaldab õigeaegselt avastada kitsaskohti töös ja välja töötada teed nende kõrvaldamiseks.

Omades selge ülevaate eelseisvate tööde ulatusest, nende teostamise tähtaegadest ning teades oma jõudude ja vahendite suurust, saab iga kolhoosi juhatus või brigadiir paigutada tööjõudu ja vahendeid täpsete ning põhjendatud arvestuste alusel. See kindlustab olemasolevate jõudude ratsionaalse kasutamise ning mobiliseerib sisemiste reservide väljaselgitamisele ja tegevusse rakendamisele.

Vaatleme näitena Türi rajooni J. V. Stalini nimelise kolhoosi 1953. aasta viljakoristustööde hooajaplaani. (Analoogilised hooajaplaanid koostati nimetatud kolhoosis ka teiste tööperioodide kohta.)

Plaani kohaselt tuli kolhoosil koristada 584 hektarit teravilja. Koos rühvel- ja silokultuuride, lina ja seemneheinaga ulatus kogu koristuspind 888,6 hektarini. Peale selle oli samal tööperioodil vaja külvata 226 hektarile taliteravilja, 300 hektarit kõrt koorida, teha 565 hektarit sügiskünni ja palju muid töid.

Nimetatud tööde mahust lähtudes koostati sügistööde perioodiks konkreetne hooajaplaan. Hooajaplaan koostati kooskõlas kolhoosi teenindava Kullamaa masina-traktori-

jaama traktoribrigaadi tööplaaniga, mistõttu oli võimalik täpselt jaotada ära tööülesanded kolhoosi põllundusbrigade ja traktoribrigaadi vahel. See omakorda oli aluseks kolhoosi oma jõududega tehtavate tööde mahu ning kolhoosi tööjõu ja tootmisvahendite paigutuse kindlaksmääramisel.

Nõuetekohaseid agrotehnilisi tähtaegu silmas pidades, arvestades, et vili vastavalt valmimisele koristatakse igalt väljalt võimalust mööda kõige lühema aja jooksul, koostati kolhoosi kohta tervikuna hooajaplaan (vt. tabel 10).

Samasugused plaanid töötati välja iga põllundusbrigaadi kohta. Plaanide koostamisel lähtuti nii traktorijaama tehnika kui ka kolhoosi tootmisvahendite võimsuse täielikust ärakasutamisest. Samuti arvestati seda, et kõik päevad ei ole sobivad viljakoristamiseks ning igal tööpäeval ei saa ilmastikutingimuste tõttu loota päevaste töonormide täielikule täitmisele.

Plaanil alusel selgitati välja tööjõu vajadus. Tööde normaalseks kulgemiseks oli tarvis pidevalt tegevusse rakendada suur hulk inimesi. Põllundusbrigade koosseis ei võimaldanud pidevalt vajalikul hulgal tööjõudu välja panna. Seepärast analüüsiti kolhoosnikute jaotust tootmisharude vahel ja leiti võimalus täiendada põllundusbrigade teistes tootmisharudes töötavate kolhoosnikute arvel, ilma neid tootmisharusid kahjustamata.

Olenevalt ilmastikust oli tööprotsessi käigus vaja teha plaanis mõningaid parandusi. Kuid sellele vaatamata oli plaanil väga suur praktiline tähtsus. Plaan oli juhatusele ja brigadiiridele konkreetseks jõudude paigutuse kavaks. Ühtlasi tõstis see tunduvalt brigadiiride iseseisvust ja osatähtsust töö organiseerimisel. Langes ära vajadus kutsuda brigadiire keskusse igaõhtustele nõupidamistele, et anda neile järgmiseks päevaks uusi ülesandeid. Samuti oli plaan aluseks esimehele, agronoomile ja teistele juhatuse liikmetele tööde käigu kontrollimiseks. Selle abil oli võimalik otsekohe avastada tööprotsessis esinevate häirete põhjused ja võtta operatiivselt tarvitusele vastavad abinõud.

Läbimõeldud hooajaplaanide koostamine on palju kaasa aidanud töö õigele organiseerimisele J. V. Stalini nimelises kolhoosis. Arvestades ka teiste vabariigi eesrindlike kolhooside kogemusi, selgub, et üksikasjaliselt läbimõeldud hooajaplaanide kasutamine võimaldab igas kolhoosis tunduvalt parandada töö organiseerimist.

Türi raj. J. V. Stalini nimelise kolhoosi sügistööde hooajaplaan

Töö	Töö maht	Tähtajad	Tööpäevade arv	Päeva-ülesanne	Ülesande täitmiseks on vaja:	
					kolhoosnikuid	hobuseid
1. Taliteravilja niitmine vilja- niidumasinaga	40,5 ha	23.—28. VII	5	8,0 ha	2	8
2. Vihkude sidumine ja hakkidesse panemine	40,5 ha	23.—28. VII	5	8,0 ha	14	—
3. Taliteravilja koristamine kombainiga	61,0 ha	25. VII—3. VIII	8	8,0 ha	4	—
4. Teravilja vedu kombaini juurest	100 t	25. VII—3. VIII	8	12,5 t	4	2+ 1 auto
5. Suviteravilja niitmine vilja- niidumasinaga	243,5 ha	4.—28. VIII	20	12,2 ha	3	12
6. Suviteravilja kokkupanek	243,5 ha	4.—28. VIII	20	12,2 ha	20	—
7. Suviteravilja koristamine kombainiga	239,0 ha	6.—26. VIII	20	12,0 ha	4	—
8. Teravilja vedu kombaini juurest	380,0 t	6.—26. VIII	20	19,0 t	6	4+ 1 auto
9. Põhu kokkupanek kombaini järelt	300,0 ha	28. VII— 29. VIII	30	10,0 ha	12	8
10. Teravilja kokkuvadu hakkidest rõukudesse	284,0 ha	28. VII— 26. VIII	28	10,0 ha	12	8
11. Viljapeks	430,0 t	28. VII— 30. VIII	30	14,0 t	32	10
12. Taliteravilja külv traktori- külvimasinatega	75,0 ha	25.—30. VIII	5	15,0 ha	2	—
13. Taliteravilja külv hobukülvi- masinatega	151,0 ha	20. VIII—1. IX	10	15,1 ha	6	10
14. Kõrrekoorimine	300,0 ha	30. VII— 20. VIII	20	15,0 ha	—	—
15. Sügisküünd hobustega	60,0 ha	1.—30. IX	15	4,0 ha	5	10
16. Sügisküünd traktoriga	505,0 ha	20. VIII—5. X	45	11,25 ha	—	—

2. Kevadiste põllutööde organiseerimine

Kevadiste mullaharimise ja külvitöödega luuakse alus kõrgete saakide saamiseks. Kolhoositootmise rikkalikud kogemused ja teadusliku uurimise asutuste katsete tulemused tõendavad, et otsustava tähtsusega külvitööde organiseerimisel on kinnipidamine õigetest agrotehnilistest tähtaegadest. Viivitused külvi läbiviimisel vähendavad tunduvalt saaki.

Eesti NSV Teaduste Akadeemia Taimekasvatuse Instituudi poolt korraldatud pikemaajaliste katsete tulemused näitavad, et bioloogiliselt õigest ajast hilisem külv teiste tingimuste samaks jäämisel vähendab suvinisusaaki olenevalt mullastikust 23—36 protsendi, kaerasaaki 15—39 protsendi ja odrasaaki 7—49 protsendi võrra. Kartuli mahapaneku hilinemine 10—12 päeva võrra vähendab saaki 10—15 protsendi võrra.

Sellest tulenevalt on töö organiseerimise põhinõudeks kevadiste tööde perioodil külvi läbiviimine agrotehniliselt kõrgel tasemel ja bioloogiliselt õigetest tähtaegadel. Õigeaegne külv, nagu näitavad eesrindlike kolhooside (Rapla rajooni «Uus Elu», Põltsamaa rajooni J. V. Stalini nimeline jt.) kogemused, loob omakorda eeldused kõigi tööde paremaks organiseerimiseks kogu põllutööde perioodi jooksul. Nii võimaldab õigeaegne külv varakult alustada hooldustöid ja väldib sel teel mitmesuguste erinevate tööde edaspidist kuhjumist ühele ja samale ajale. Seega loob õigeaegne külv eeldused nii kultuuride hooldustööde, heinakoristus-, viljakoristus- kui ka sügiseste mullaharimistööde õigeaegseks ja kvaliteetseks läbiviimiseks.

Peamisteks töödeks kevadperioodil on põllu külviks ettevalmistamine ja külv. Need tööd on üksteisega tihedalt seotud, sest külvi praktiline teostamine sõltub otseselt põllu külviks ettevalmistamise käigust. Mõlemad tööprotsessid tuleb organiseerida selliselt, et nad ei takistaks teineteist. Praktika näitab, et olulise tähtsusega teguriks on valikpõllutööde organiseerimine.

Valikpõllutööde tegemine esimesel mullaharimise võimalusel loob soodsad tingimused külvitööde õigeaegseks läbiviimiseks. Näiteks Põltsamaa rajooni J. V. Stalini nimelises kolhoosis alustati 1953. aastal kevadisi põllutöid valikuliselt. Esimese mullaharimise võimaluse ärakasutamine lubas kolhoosil teha suviviljade esimest külvi aprilli teisel

poolel ja alustada kartuli mahapanekut mai esimesel pool-
lel. Selle tõttu lõpetati kõik külvitööd õigeaegselt.

Eriti selgesti paistavad kevadiste tööde õigeaegse organi-
seerimise eelised silma Põltsamaa rajooni J. V. Stalini
nimelises kolhoosis siis, kui võrdleme tööde käiku sama
rajooni «Ühise Jõu» kolhoosi tööde käiguga.

«Ühise Jõu» ja J. V. Stalini nimeline kolhoos on ühe-
sugustes tootmistingimustes. Mullastikuliselt on «Ühise
Jõu» kolhoosi põllud mõningal määral isegi paremad.
Kuid kevadiste tööde varajasem organiseerimine võimaldas
J. V. Stalini nimelisel kolhoosil külvi tunduvalt paremini
läbi viia ja tööjõudu ühtlasemalt kasutada. Mullaharimis-
ja külvitööde õige kooskõlastamine võimaldas teraviljade
külvi lõpetada mai keskel, kaks nädalat varem kui «Ühise
Jõu» kolhoosis. Teravilja külvamise õigeaegne lõpetamine
oli omakorda eelduseks kartulipaneku edukale läbiviimisele.

«Ühise Jõu» kolhoosis ei pööratud esimese mullahari-
mise võimaluse kasutamisele vajalikku tähelepanu. Hiljem
takistas põllu külviks ettevalmistamine õigeaegset külva-
mist. Samuti kuhjusid seetõttu ühele ning samale ajavahe-
mikule teraviljade külv ja kartulipanek, mis põhjustas pin-
gelise olukorra tööjõu osas. See pidurdas oluliselt mõlema
töö õigeaegset lõpetamist ja avaldas mõju ka saagile.
«Ühise Jõu» kolhoos sai ligikaudu ühe kolmandiku võrra
madalama teravilja hektarisaagi kui J. V. Stalini nimeline
kolhoos.

Töö organiseerimine külvitöödel oleneb põhiliselt sellest,
kas külv viiakse läbi traktori- või hobu-külvimasinatega.

Käesoleval ajal teostatakse enamik (70%) kevadistest
külvitöödest traktorijaamade masinatega. Arvestades seda,
peab töö organiseerimisel osutama erilist tähelepanu masi-
nate ratsionaalsele kasutamisele.

Analüüsime külvitööde organiseerimist traktori-külvi-
masinatega Rapla rajooni «Uue Elu» kolhoosi I ja III põl-
lundusbrigaadi kogemuste alusel.

Nimetatud brigaadides tehti külv hästi haritud põldu-
dele. Enne massilise külvamise alustamist toimus kontroll-
külv, mis võimaldas reguleerida masina õigele külvinor-
mile ja kontrollida külvimasinate korrasolekut. Traktori-
külvimasinaga külvati suurematel põldudel. See vähendas
pööramistele ja tühikäikudele kuuluvat aega. Külviks kasu-
tati 24-realist traktori-külvimasinat linttraktori КД-35
haakes. Traktori täielikumaks koormamiseks haagiti külvi-

masina järele siksakäkked. Tööjõu paigutus külvamisel oli järgmine: 1 inimene töötas külvimasinal, 1—2 inimest, ole-nevalt veokaugusest, tegeles seemne veoga.

Nagu kolhoosi kogemused näitavad, on traktoriga külva-mise juures eriti tähtis külvimasina seemnega täitmise õige korraldamine. Külvimasina seemnega täitmise halb organiseerimine põhjustab ajakaotust seemne kohalesaabu-mise ootel ja masina täitmisel. Selle vältimiseks paigutati kolhoosis seemnekotid põllu otstele, arvestades täpselt välja külvimasina täitmise koha. Kui seemnekasti puistatud seemnest jätkus külvimasina paarituteks käikudeks, asetati seemnekotid põllu mõlemale otsale. Kui seemnest jätkus paarisarvulisteks käikudeks, asetati seemnekotid põllu ühele otsale.

Kolhoosi kogemused näitavad, et traktori-külvimasina pidevaks varustamiseks seemnega on seemne veole vaja 1—2-kilomeetrise veokauguse puhul kaht hobust ja kaht inimest ning 3—4-kilomeetrise veokauguse puhul 3 inimest. Poole vähem on tarvis inimesi, kui kasutatakse kahe-hobusevankreid. Kaugemate vedude (5—8 kilomeetrit) puhul on otstarbekam kasutada seemne veoks autot.

Töö sellise organiseerimise juures külvati päevas 20 hek-tarit suvivilja. Suurematel põldudel ja külvimasina täitmi-sel sõidupealt saavutati isegi 23-hektarine päevane tööjõud-lus. Seega külvati ühe inimese kohta (kaasa arvatud trak-torist) keskmiselt 4—5 hektarit päevas.

Mitmetes kolhoosides, kus töötingimused olid samad, kuid seemne vedamisel ja külvimasina täitmisel esines töö-seisakuid, külvati päevas ainult 10—15 hektarit suvivilja. Ühe töötaja kohta külvati seega kõige rohkem 3 hektarit päevas.

Kuigi suurema osa külvist teevad vabariigi kolhoosides traktorijaamad, ei tohi kevadiste tööde organiseerimisel mingil määral alahinnata kolhoosi tööjõu ja hobuste kasu-tamise tähtsust.

Nimetatud küsimuses teostatud vaatluse andmed Rapla rajooni «Uue Elu» ja «Edu» kolhoosis viispäevakul 15.—20. mail 1954 näitavad, et «Uue Elu» kolhoosis, kus tööjõud ja hobused rakendati tööle täielikult, täideti viispäevaku iga päeva jooksul 7—8 protsenti suviteravilja külviplaani-st. «Edu» kolhoosis, kus nii tööjõu kui ka hobuste kasutamine oli märksa nõrgem, olid nõrgemad ka külviplaani täitmise tulemused. Iga päevaga täideti külviplaani ainult 3—4

protsenti. Lõpprestuldaadina kindlustas «Uue Elu» kolhoosi kiirem töötempo külviplaani täitmise nii teravilja, kartuli, söödajuurvilja kui ka tehniliste kultuuride osas mai lõpuks. «Edu» kolhoosis täideti samaks ajaks teravilja külviplaani 75 protsenti ja kartulipaneku plaanist 55 protsenti, söödajuurvilja ja tehniliste kultuuride osas aga veelgi vähem.

«Uue Elu» kolhoosi võrdlemisi heade tulemuste saavutamisele aitas suurel määral kaasa ka hobu-külvimasinatega külvi õige organiseerimine. Hobu-külvimasinaid kasutas kolhoos väiksematel ja kivisematel põldudel. Kõrgema tööjõudluse kindlustamiseks vahetati lõuna ajal hobused masina ees. Iga hobu-külvimasinaga töötas üks kolhoosnik.

Niisuguse töökorralduse juures seemendati 9-realise ketaskülvimasinaga järjekindlalt ligi 4 hektarit põldu päevas, mis kivistel maadel ja väikestel põldudel on hea tulemus.

*

Tööd maisikasvatuses omandavad vabariigi kolhoosides võrdlemisi suure osatähtsuse põllumajanduslike tööde üldmahus, seepärast on vaja osutada suurt tähelepanu töö õigele organiseerimisele maisi kasvatamisel.

Mais tuleb külvata esimesel võimalusel, s. o. kui püsiv temperatuur seemendussügavusel on vähemalt 10—12° ja tärkamise ajaks on möödas öökülmade oht. Eesti NSV tingimustes jääb seega maisi külv teiste kultuuridega võrreldes hilisemaks ja ei lange ühte kõige pingelisema kevadtööde perioodiga. Sellel on tööjõu kasutamise seisukohalt suur tähtsus.

Maisi kasvatamisel haljasmassi saamiseks kasutatakse peamiselt järgmisi külviviise: 1) reaskülv reavahega 60 sm ja 2) ruutpesiti külv, ruudu küljega 45 sm või 60 sm.

Maisi kasvatamisel tõlvikute saamiseks (vastavate sortide kasutamisel) külvatakse mais ruutpesiti, ruutude pindalaga 60×60 või 70×70 sm. Sel juhul on taimede arv pesades väiksem, sest liiga tiheda kasvu juures mais meil tavaliselt tõlvikuid ei anna.

Maisi reaskülvi teostatakse peamiselt traktori-reaskülvimasinatega. Selleks et oleks võimalik reavahede harimine enne maisi tärkamist, tuleb külvimasina külge panna muldajad, mis märgivad ära reavahed. Tööprotsessi organiseerimine on siin samasugune kui teravilja külvamisel.

Töö organiseerimine maisi ruutpesiti külvil oleneb sellest, missuguste vahenditega külv teostatakse. Praktikas on käesoleval ajal kasutusel peamiselt kolm moodust: 1) ruutpesiti-külvimasinaga CKГ-6, 2) käsitsi, kultivaatori järel, 3) käsikülvimasinaga ПК-1.

Külvamisel ruutpesiti-külvimasinaga teenindab masinat harilikult, olenevalt põllu pikkusest, 5—7 inimest. Sel juhul, kui põllu pikkus on alla 350 meetri, on külviagregaadi teenindamiseks vaja traktoristi, külvajat, mõõtetraadi kontrollijat ja kaht pingutusvintside reguleerijat. Kui aga tuleb töötada põllul, mille pikkus on üle 350 meetri, läheb tarvis veel kaht töötajat, kes aitaksid mõõtetraati ümber paigutada.

Kasutades tööpäeva täielikult, võib masinaga CKГ-6 külvata päevas (10 tunniga) 12—15 hektarit maisi. Seega kulub ühe hektari maisi külviks keskmiselt 0,40 tööpäeva, s. o. ühe töötaja kohta külvatakse päevas keskmiselt 2,5 hektarit maisi.

Kose rajooni A. A. Ždanovi nimelise kolhoosi praktika näitab, et tööviljakus suureneb tunduvalt, kui maisi külvamisel masinaga CKГ-6 kasutatakse kaht mõõtetraati. Kolhoosis külvati algul maisi ühe mõõtetraadi abil. Igakordseks mõõtetraadi ümbertõstmiseks kulus mõnedel põldudel peaaegu niisama palju aega kui masina ühekordseks edasitagasi käiguks. Mõõtetraadi edasitõstmise ajal masin seisis. Et vältida neid ajakadusid, võeti kasutusele kaks mõõtetraati. Teiseks traadiks võeti kartulipanemismasina CKГ-4 mõõtetraat. Töö algul asetati põllul nõutava vahekaugusega kohale mõlemad mõõtetraadid. Sel ajal kui masin lõpetas töö esimese mõõtetraadi juures, ümber pööras ja teise traadi juurde asus, tõsteti esimene mõõtetraat üle teise järgmise traktorikäigu kohale. Ajal, mil masin töötas teise traadi abil, reguleeriti täpseks uuele kohale tõstetud esimene mõõtetraat. Kui töö teise mõõtetraadi juures oli lõpetatud, tõsteti masina ümberpööramise ajal teine mõõtetraat üle esimese mõõtetraadi järgmisele kohale.

Maisi külvitööde ulatuslikumaks mehhaniseerimiseks rakendatakse maisi ruutpesiti külvamiseks kohandatud teravilja külvimasinaid T-8-2A ja T-8-2, milledega töötades on tööjõukulu sama suur kui masinaga CKГ-6 töötamisel.

Arvestades, et vabariigi kolhoosides ei ole võimalik kogu maisi külvipindala seemendada mehhaniseeritult, rakendatakse ka maisi käsitsi külvamist.

Kose rajooni A. A. Zdanovi nimelises kolhoosis teostatud vaatlused näitavad, et käsitsi seemendab üks töötaja keskmiselt 0,5 hektarit päevas. Mõningad eesrindlased seemendasid aga 0,7 ja isegi 0,8 hektarit päevas.

Harju rajooni «Sangari» kolhoosi kogemused näitavad, et kui külvaja seemendab käsitsi korraga kaks pesade rida, külvatakse keskmiselt 0,75 hektarit päevas ühe töötaja kohta. Sellise tööjõudluse puhul suudab ühe ühehobusemärgistiga sammu pidada 4—5 käsitsi külvajat. Tähelepanekud nimetatud kolhoosis näitavad, et üks kolhoosnik külvab väetisi pesadesse keskmiselt 0,3—0,4 hektarile päevas, sõltuvalt põllu laiusest. Seega kulub keskmiste töötingimuste juures ühe hektari maisi käsitsi seemendamiseks ja väetiste andmiseks pesadesse 4—5 inimtööpäeva.

Käsi külvimasinaga seemendati Tartu rajooni «Jüriöö» kolhoosis 60×60 sentimeetri vahekaugustega ruutudesse umbes 0,6 hektarit päevas. Praktika näitab, et vilunud töötaja võib käsi külvimasinaga seemendada isegi kuni 0,9 hektarit päevas.

*

Palju kogemusi on kolhoosid viimaste aastate jooksul omandanud kartulipaneku kohta. Kartulipanek ruutpesiti meetodil võimaldab komplekselt mehhaniseerida kartuli kasvatamist, mis vähendab tunduvalt tööjõukulu ning loob parimad tingimused suurte kartulisaakide saamiseks.

Kartuli ruutpesiti mahapaneku organiseerimise kogemused vabariigi kolhoosides näitavad, milliseid olulisi momente on vaja silmas pidada sellel tööel. Tähtsamad nendest on töötajate põhjalik ettevalmistamine ja kartulipanemiserühma püsivuse kindlustamine, sobivate põldude valik ja ettevalmistamine, mahapanemismasinade õigeaegne reguleerimine, nõuetekohane seeme. Ainult kõigi nimetatud nõuete täitmise korral on kartuli ruutpesiti mahapanekul saavutatud tõelist edu.

Kartulit on Eesti NSV kolhoosides ruutpesiti mahapaned põhiliselt kartuli ruutpesiti mahapaneku masinaga CKF-4 ja traktorikultivaatori järel.

Häid tulemusi on masinaga CKF-4 saavutatud Märjamaa rajooni Sipa masina-traktori jaama tööpiirkonna kolhoosides.

Vaatleme, kuidas organiseeriti kartuli ruutpesiti maha-

panekut Märjamaa rajooni «Sirbi ja Vasara» kolhoosis. Masinaga CKΓ-4 töötamiseks valiti võimalikult tasased, korralikult haritud ja kivideta põllud. Masina tööjõudluse ärakasutamise kindlustamiseks peeti silmas, et põllud ei oleks liiga väikesed, millega välditi ajakulu sagedasteks pööranguteks ja mõõtetraadi ümberpaigutamisteks. Sobivaks osutusid 400—500 meetri pikkused põllutükid, mis enne mahapaneku algust korralikult märgistati.

Kolhoosi juhatus hoolitses varakult ka sobiva seemnematerjali ettevalmistamise eest. Seemneks valiti ühtlased 50—70 grammi raskused mugulad, millelt kõrvaldati idud. Ebahütlane seemnematerjal, nagu tõendavad kogemused, põhjustab seda, et osasse pesadest satub seemnekartulit rohkem kui vaja, kuna mõned pesad jäävad hoopis tühjaks.

Masina CKΓ-4 juurde suunati tööle inimesed, kes olid osa võtnud traktorijaama poolt korraldatud seminarist ning kellel oli juba mõningaid kogemusi nimetatud masinaga töötamisel.

Kartulipanemismasin CKΓ-4 töötas traktori КД-35 haakes. Töötajate paigutus tööprotsessis oli järgmine: agregaadil töötasid 2 inimest, mõõtetraadi paigutasid ümber 3 inimest, masinat aitasid seemnekartuliga täita 2 inimest¹. Seega koos traktoristi ja masinistiga teenindas masinat 9 inimest. Peale selle rakendati seemnekartuli ja mineraalväetiste veole 7 kolhoosnikut.

Päevaseks tööjõudluseks saavutati keskmiselt 6 hektarit. Kogemuste ja vilumuse juurdetulekuga mahapaneku lõpu-poolse tööjõudlus tõusis. Pandi maha 7—8 hektarit päevas, s. o. 0,8 hektarit ühe töötaja kohta. Võrreldes käsitsi mahapanekuga tähendab see ligikaudu 3 korda suuremat tööviljakust.

Nagu kogemused näitavad, tuleb töö organiseerimisel kartulipanemismasinaga CKΓ-4 suunata kõige vilunumad kolhoosnikud mõõtetraadi juurde, sest mõõtetraadi paigutajate tööst sõltub olulisel määral mahapaneku kvaliteet — korrapärased ruudud — aga ka mahapaneku kiirus.

Mõõtetraat paigutatakse ümber masina iga edasi-tagasi töökäigu järel. Vaatluse andmed näitavad, et 500 meetri pikkuse tööee kahekordseks läbimiseks kulub keskmiselt

¹ Kui mõõtetraadi ümberpaigutajad on vilunud töötajad, siis on nad suutelised ka aitama masinat täita seemnega. Sel juhul langeb ära vajadus määrata masina täitmise juurde eraldi tööjõudu.

11—12 minutit. Masina ümberpööramiseks ning seemnega täitmiseks kulub põllu ühel serval umbes 2 minutit ja seemne ning mineraalväetisega täitmiseks põllu teisel serval kuni 4 minutit. Viimasel korral toimub ka mõõtetraadi ümberpaigutamine. Korralikult väljaõpetatud inimestega töötades piisab mõõtetraadi ümberpaigutamiseks 3—4 minutist. Niisugusel korral teeb CKГ-4 70 protsendi ulatuses kogu tööajast kasulikke tööd, kuna 30 protsenti tööajast kulub muudele operatsioonidele. Tööjõudlust alandavaks kitsaskohaks on sageli mõõtetraadi ümberpaigutamine. Väheste teadmiste ja kogemustega töötajatel kulub mõõtetraadi ümberpaigutamiseks 10 minutit ja isegi rohkem. Tagajärjeks on kasuliku tööaja vähenemine 50 protsendini.

«Sirbi ja Vasara» kolhoosi praktika näitab, et nimetatud kitsaskohta on võimalik kõrvaldada, kui masinat CKГ-4 teenindavaid kolhoosnikuid kasutada püsivalt samadel töödel.

Kuigi «Sirbi ja Vasara» kolhoosis saavutatud kartuli masinaga mahapaneku päevane tööjõudlus on võrreldes vennasvabariikide eesrindlaste saavutustega (12 ja rohkem hektarit päevas) veel tagasihoidlik, on see siiski paljude teiste meie kolhooside tulemustega võrreldes tunduvalt parem.

Mitmel pool ei suudetud 1954. aastal kartulipanemismasinaid CKГ-4 esimestest mahapaneku päevadest peale edukalt tööle rakendada. Esines sagedasi masina tõrkeid ja kestvaid tööseisakuid, mis madaldasid tööjõudlust. Kontrollimine näitas, et selle põhjuseks oli töö alustamine ettevalmistamata ja reguleerimata masinatega. Masinaid hakati korrastama ja katsetama alles põllul, tegeliku mahapaneku juures, milleks raisati hulk kallist tööaega. Nendes traktorijaamades, kus juba varakult hoolitseti masinate töökorda seadmise ja kohalikele tingimustele kohandamise eest, oli töö juba mahapaneku esimestel päevadel hoogne.

Spetsiaalsete kartuli ruutpesiti mahapaneku masinate kõrval kasutatakse vabariigi kolhoosides kartuli ruutpesiti mahapanekuks rohkesti mitmesuguseid teisi vahendeid. Eriti hulgaliselt on leidnud kasutamist traktori-kultivaatorid KVTC-2,8, KOH-2,8 jt. Kose rajooni A. A. Ždanovi nimelise, Põltsamaa rajooni J. V. Stalini nimelise ja mitmete Viljandi rajooni kolhooside kogemustest selgub, et 9—10 inimesest koosnev rühm, traktorist ja märgistiga töö-

taja kaasa arvatud, suutsid päeva jooksul sel viisil maha panna 3,5—4 hektarit kartulit. Ühe töötaja kohta pandi seega päeva jooksul maha keskmiselt 0,4 hektarit. Mahapaneku niisugusel organiseerimisel jääb tööviljakus küll madalamaks kui CKT-4 puhul, kuid on siiski märgatavalt kõrgem kui käsitsi hobuadra järel mahapanekul. Põltsamaa rajooni J. V. Stalini nimelise kolhoosi andmeil kulus ühe hektari kartuli ruutpesiti mahapanekuks traktori-kultivaatori abil 2,5 inimtööpäeva, hobuadra järel käsitsi vagudesse pannes aga 4,5 inimtööpäeva.

Käesoleval ajal ei ole vabariigi traktorijaamades veel kartuli ruutpesiti mahapaneku masinaid küllaldaselt. Seda arvestades võtavad eesrindlikud kolhoosid tarvitusele mitmesuguseid omapoolseid uuendusi ja abinõusid. Aktiivset novaatorlust on üles näidanud mitmed Viljandi rajooni kolhoosid. 1954. aasta kevadel oli rajoonis nii masina CKT-4 kui ka spetsiaalsete vaheltharimiskultivaatorite saamisega mõningaid raskusi. Nende ületamiseks konstrueeriti sama rajooni kolhoosis «Kommunismi Teel» hobukultivaatorist 4-sahaline rühvel, mida oli võimalik tööle rakendada traktori XT3-7 järel ja millega võis edukalt ajada vagusid kartuli mahapanekuks nii ruutpesiti kui ka vagudesse. Samuti on seda võimalik kasutada kartuli vaheltharimiseks.

Ratsionaalsete töövõtete rakendamine on märgatavalt kergendanud ka käsitsi kartulipanijate tööd ja tõstnud nende tööviljakust. Kolhoositöö esimestel aastatel praktiseeriti paljudes kolhoosides kartulipanekul üksiktaludest pärinevat moodust, et kartulipanijad käisid korve täitmas põllule veetud vankrite juures või ka põllule veetud kartulihunnikute juures. See tekitas ülearust käimist ja täite korvide tassimine väsitas kartulipanijaid. Edaspidi võeti kasutusele moodus, et seemnega täidetud vanker sõidab paralleelselt kartulipanijatega mööda tühje kartulivagusid; sellelt vankrilt täidetakse korve. Sel juhul suudab üks vedaja täita 7—8 kartulipanija korve. Et kartulipanijate töös ei tekiks seisakuid, selleks läheb 7—8 panija kohta üldse vaja 3—4 vedajat.

Arvestused näitavad, et see võtte kiirendab kartulipanekut. Endise 0,3 hektari asemel suudavad kartulipanijad tööniisuguse organiseerimise korral maha panna päevas kuni 0,35 hektarit kartuleid.

Põltsamaa rajooni M. Lillevere nimelise ja paljude teiste kolhooside kogemused tõendavad, et nimetatud võtte raken-

damise tulemuseks ei ole üksnes tööviljakuse tõus, vaid ka kartulipanijate töö kergemaks muutumine. Samuti on sel juhul võimalik otstarbekamalt kasutada kolhoosi tööjõudu, sest siis saab kartulipanekul ulatuslikumalt kasutada ka vanemaid kolhoosnikuid, kellele täite korvide kandmine kaugelt käib üle jõu.

Tööjõukulu kartuli mahapanekul erinevate viiside juures iseloomustab diagramm 2.

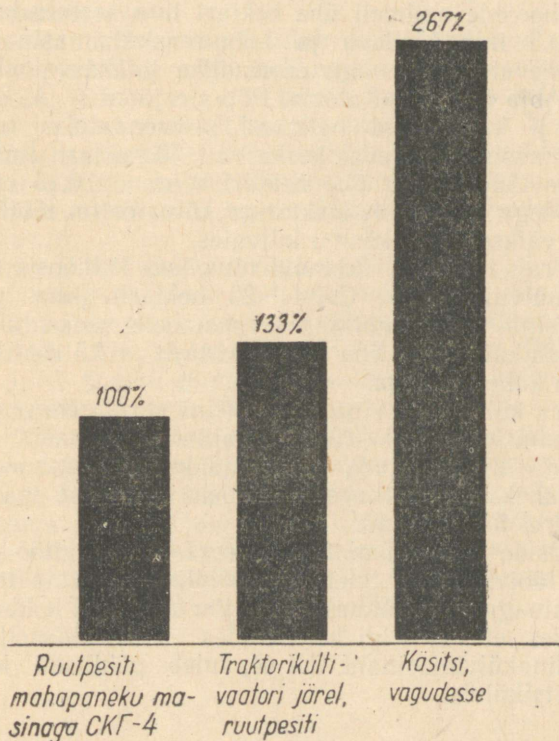

Diagramm 2. Keskmine tööjõudlus ühe töötaja kohta erinevate kartuli mahapaneku viiside juures.

*

Linakasvatuskolhoosides tuleb suurt tähelepanu osutada linakülvi õigele organiseerimisele. Vabariigi eesrindlike linakasvatuskolhooside, nagu Põlva rajooni J. V. Stalini

nimelise, Gorki-nimelise jt. kogemused näitavad, et parimaks linakülvi ajaks on maikuu esimene pool. Töö organiseerimisel tuleb arvesse võtta, et sel perioodil külvatakse ka enamusi teisi kultuure.

Linakülviviisid, mida praktikas peamiselt rakendatakse, on järgmised: 1) laialkülv käsitsi, 2) reaskülv hobu-külvimasinaga, 3) reaskülv traktori-külvimasinaga. Kahte esimest viisi tuleb rakendada erandjuhtudel, sest võrreldes kolmanda viisiga on need väheefektiivsed. Nii kulub vabariigi kolhooside andmeil ühe hektari lina seemendamiseks käsitsi 0,3 inimtööpäeva ja hobu-reaskülvimasinaga 0,2 inimtööpäeva. Kuid, nagu eesrindlike linakasvatuskolhooside — Abja rajooni «Kalevi», Põlva rajooni A. A. Ždanovi nimelise jt. kogemused näitavad, seemendatakse traktori-reaskülvimasinaga päevas keskmiselt 20 hektarit linapõldu, kusjuures tööjõu kulu ühe hektari kohta on 0,15 inimtööpäeva. Seega näeme, et traktoriga külvates on tööjõu kulu 2 korda väiksem kui käsitsi külvates.

Põlva rajooni A. A. Ždanovi nimelises kolhoosis külvati traktori-külvimasinaga CJL-44 20 hektarit lina päevas. Külvimasina teenindamiseks ja seemnete veoks rakendati 2 kolhoosnikut. Kogu lina — 40 hektarit — külvati kolhoosis maha kahe päevaga.

Kui lina külvatakse ribaskülvis (lina sordiseemne paljunduse saamiseks), siis tuleb traktori-külvimasin ümber kohandada nii, et ridade vaheks jääks 7,5 sentimeetrit ja ribade vaheks 45 sentimeetrit. Selleks suletakse iga 2 seemendi järel 5 seemendit.

Kolhooside praktika näitab, et kevadiste külvitööde õigeaegseks läbiviimiseks tuleb lina põhiliselt külvata traktori-külvimasinaga, mis võimaldab tööjõu tunduvalt kokkuhoidu. Arvestades, et vabariigi kolhoosides on küllaldaselt kitsa-realisi linakülvimasinaid CJL-44, tuleb põhiliselt loobuda lina käsitsikülvist.

3. Töö organiseerimine kultuuride hooldustöödel, heinakoristustöödel ja sileerimistöödel

Kultuuride hooldamine algab vahetult pärast kevadkülvilõpetamist ja kestab koristustöödeni. Kasvavate kultuuride eeskujulik hooldamine on tähtsaim tingimus kõigi põllumajanduslike kultuuride suurte saakide saamiseks.

Kolhoosipõldudel teostatud vaatluste ja teadusliku uuri-
mise asutuste võrdluskatsete tulemused näitavad, et näi-
teks mulla kobestamine ning umbrohtude hävitamine
oraste äestamise teel aitab tõsta suviteraviljade saaki kuni
26 protsendi ja talinisusaaki 10—15 protsendi võrra.
Kartulipõldudel kindlustab korralik äestamine ja mulda-
mine 10—25-protsendilise saagitõusu. Erilist tähtsust tuleb
omistada maisi hooldustöödele, sest ainult õigeaegse ja
korraliku külvi järgse hooldamisega on võimalik saavutada
kõrgeid maisisaake.

Kultuuride hooldamine kuulub käesoleval ajal veel nii-
suguste tööde hulka, mille mehhaniseerimise tase on suhte-
liselt madal. Seepärast on tööjõu koormatus kolhoosides
juuni- ja juulikuus ainult natuke madalam kui kõige töö-
mahukamal perioodil — koristustööde perioodil. Arvestades
neid asjaolusid, on kultuuride hooldamise ja heinakoristuse
edukal läbiviimisel eriti suure tähtsusega organisatsiooni-
lised faktorid.

Kogemused näitavad, et õigeaegselt, parimatel agroteh-
nilistel tähtaegadel teostatud külv võimaldab hooldustöid
jaotada ühtlasemalt, kui see on võimalik külvitööde hiline-
mise puhul. Nii näitavad vaatluse andmed Põltsamaa
rajooni J. V. Stalini nimelise ja «Ühise Jõu» kolhoosist, et
külvitööde hilinemisest põhjustatud hooldustööde ja heina-
koristustööde kuhjumine «Ühise Jõu» kolhoosis tekitas sel-
les kolhoosis juulikuus märksa suurema tööpinge, kui oli
samal ajal J. V. Stalini nimelises kolhoosis. Põllunduse
ühesuguse struktuuri juures oli «Ühise Jõu» kolhoosil nõu-
tava agrotehnika kindlustamiseks juulikuus vaja teha ligi-
kaudu 15—20 protsenti rohkem töid iga põllumaa hektari
kohta kui J. V. Stalini nimelisel kolhoosil.

*

Teraviljakultuuride hooldustööde kulka kuulub oraste
äestamine ja pealtväetamine. Kuna meie põldudel esineb
umbrohtumist veel võrdlemisi palju, on äestamise ja täien-
dava umbrohutõrje läbiviimine vajalik kõikjal.

Häid tulemusi on teraviljakultuuride kasvatamisel vaba-
riigis saavutanud Räpina rajooni V. Kingissepa nimeline,
Põltsamaa rajooni J. V. Stalini nimeline jt. kolhoosid. Kõi-
gis nimetatud kolhoosides on teraviljakultuuride agroteh-

nikas tähtsal kohal külvijärgne hooldus. Nagu kogemused näitavad, kulub keskmiselt umbrohtunud orase kahekordseks äestamiseks ja täiendavaks umbrohutõrjeks (ohakate torkimine) igale teraviljakultuuri hektarile keskmiselt 2—2,5 inimtööpäeva ja 1—1,2 hobutööpäeva.

*

Maisi hooldustööde organiseerimine peab kõigepealt tagama õigeaegse umbrohtude hävitamise ja reavahede kobestamise.

Maisi hooldustööd algavad umbes üks nädal pärast külvi. Esimeseks tööks on maisipõllu äestamine mullakooriku purustamiseks ja umbrohtude hävitamiseks. Seda tööd tuleb teha 1—3 korda enne ja 1—3 korda pärast maisitaimede tärkamist. Tähelepanekud näitavad, et maisipõldu võib veel äestada, kui taimed on 10—12 sentimeetri kõrgused.

Olenevalt umbrohtumisest ja mulla seisundist toimub suve jooksul 3—4 vaheltharimist. Viimase vaheltharimisega on soovitatav ühtlasi taimi mullata.

Juurumbrohtudest vabal põllul on võimalik õigeaegsete äestamiste ja vaheltharimistega maisipõldu hoida täielikult umbrohupuhtana. Juurumbrohtudega umbrohtunud põllul osutub täiendavalt vajalikuks umbrohtude hävitamine pesade või taime ümbert kõplamise teel. Voroneži oblasti Molotovi-nimelise kolhoosi andmeil on selle töö puhul kolhoosniku tööjõudlus keskmise umbrohtumuse juures rasketel muldadel 0,20—0,25 hektarit päevas. Vähe umbrohtunud põllul suureneb väljatöötus 0,30—0,35 hektarini päevas, kergematel muldadel on see veelgi suurem.

Samaaegselt käsitsi umbrohutõrjega toimub taimede 3—5 lehes olles tõlvikutte saamiseks kasvatatava maisi harvendamine. Igasse pessa jäetakse 2—3 tugevamat taimet. Maisi kasvatamisel haljasmassi saamiseks taimi pesades ei harvendata.

Maisipõldude vaheltharimiseks on kõige kohasemad traktorikultivaatorid KOH-2,3 ja KOH-2,8. Töö organiseerimine toimub nende puhul samuti kui kartuli vaheltharimise juures.

Paljudes kolhoosides kobestati maisipõlde ka hobukultivaatoritega. Tööjõu ökonoomse kasutamise seisukohalt on hobukultivaatoreist otstarbekohasem 3-realine.

Maisi pealtväetamine annab suurt efekti. Kohane on pealtväetist anda esimese ja viimase vaheltharimise eel. Voroneži oblasti Molotovi-nimelises kolhoosis saavutati pealtväetise andmisel pesadesse päevaseks väljatöötuseks 0,3 hektarit. Mitmed eesrindlased aga andsid pealtväetist pesadesse päeva jooksul 0,4 hektarile.

Virtsa veoks ja põllule andmiseks kasutati Tartu rajooni «Nõukogude Armees» kolhoosis 2,8-tonnise mahutavusega tsisternautot, mille abil väetati päevas 5—6 hektarit maisi.

*

Hooldustööde perioodil tuleb erilist tähelepanu osutada kartuli vaheltharimisele. Hooldustööde mittenõuetekohane läbiviimine on olnud paljudes kolhoosides üheks peamiseks madalate kartulisaakide põhjuseks. Nii näiteks jäi 1953. aastal hooldustööde puudulikkuse tõttu paljudes kolhoosides saamata ligikaudu 20—30 ja rohkemgi tsentnerit kartuleid iga hektari kohta.

Kui hooldustöid tehakse ühehobuseadruga ja käsitsi, kulub agrotehnika minimaalsetest nõuetest kinnipidamise korral ühe hektari vaheltharimiseks ligikaudu 7—8 inimtööpäeva, s. o. 15% kogu töökulust kartuli kasvatamisel.

Kogemused näitavad, et esinevate kitsaskohtade likvideerimise peamiseks abinõudeks on kartuli hooldustööde kompleksne mehhaniseerimine ruutpesiti mahapaneku baasil ja eesrindlike töövõtete rakendamine vaheltharimistöödel.

Kõige efektiivsemad tulemused on kartuli hooldustööde organiseerimisel saavutatud ruutpesiti mahapandud kartuli juures. Ruutpesiti mahapandud kartuli muldamine toimub kahesuunaliselt, mis võimaldab viia käsitsitöö miinimumini. Masinaga CKT-4 ja traktori-kultivaatori abil ruutpesiti mahapandud kartuli hooldamise kogemused Põltsamaa rajooni J. V. Stalini nimelisest, Kose rajooni A. A. Ždanovi nimelisest, ja reast Rakvere rajooni kolhoosidest näitavad, et kartulipõldude äestamine ja kahesuunaline vaheltharimine traktori-kultivaatoriga võimaldab hoida mulla vajalikul määral kobeda ja umbrohupuhta. Traktori-kultivaatorimuldajatega KOH-2,8Π ja KOH-2,8 ning kultivaatoriga KYTC-2,8B on nendes kolhoosides traktori Y-2 jõul kahesuunaliselt mullatud kuni 5 hektarit kartuleid päevas. Seejuures olid selle töö juures tegevad ainult traktorist ja haakija. Kartulipõllu ühe hektari kahekordseks äestamiseks ja

kolmekordseks kahesuunaliseks läbiajamiseks kulutati nimetatud vaheltharimise viisi juures 1,5—1,6 inimtööpäeva. Ühesahalise hobuadruga ja käsitsi kõplaga töötamisel on tööjõukulu üle 3 korra suurem.

Efektivseid tulemusi on kartuli vaheltharimistöde organiseerimisel saavutatud ka mitmete kolhoositootmise novaa- torite poolt kasutuselevõetud võtetega. Eespool käsitlesime Viljandi rajooni «Kommunismi Teel» kolhoosis hobukulti- vaatorist konstrueeritud neljasahalist rühvliit. Traktori XT3-7 haakes on seda kultivaator-rühvliit rakendatud ka kartuli vaheltharimisel. Viljandi masina-traktori jaama töö- piirkonna kolhooside kogemustest selgub, et kultivaator- rühvliga on korraliku töö kvaliteedi juures võimalik saavu- tada peaaegu niisama suurt tööjõudlust kui kultivaatoriga KOH-2,3. Niisugust omakonstrueeritud kultivaator-rühvliit on kasutatud edukalt ka vagudesse pandud kartuli vahelt- harimiseks. Konstruksiooni ja ümberehituse lihtsuse tõttu on selliseid kultivaatoreid võimalik valmistada igas kolhoos- sis. Näiteks «Kevade» kolhoosi kogemused näitavad, et ühesahalise hobuadruga võrreldes võimaldab kultivaator- rühvli kasutamine saavutada märkimisväärset tööviljakuse tõusu. Endise 1,5—2 hektari asemel suudab üks inimene mullata 6 hektarit kartuleid päevas, millega muldaja töö- viljakus suureneb kolm kuni neli korda. Kuna «hanijalga- dega» toimub muldamine paremini kui tavalise adruga, väheneb ka käsitsi rohimise vajadus. Samuti muutub kultivaator-rühvliga töötamisel muldaja töö kergemaks. Vähe-

Tabel 11

Tööjõu kulu kartuli hooldamisel erinevate hooldusviiside puhul

(Viljandi rajooni kolhooside andmeil 1954. a. kohta.)

Hooldustööde teostamise viis	Tööjõu kulu hektarile (inim- tööpäevades)	Tööjõu kulu (% %)
1. Mehhaniseeritult, ruutpesiti kasvatamisel	1,55	100
2. Kultivaator-rühvliga ja käsitsi, vagudes kasvatamisel	2,75	177
3. Ühesahalise hobuadruga ja käsitsi, vagudes kasvatamisel	6,75	436

neb ka hobutööpäevade hulk kartuli muldamiseks, sest päevase töömahu ligikaudu neljakordse suurenemise juures suureneb hobutööpäevade arv, olenevalt rakendist, ainult 2—3 korda.

Kokkuvõtlikult iseloomustavad tööjõu kulu kartuli hooldustööde erinevate viiside juures tabel 11 ja diagramm 3.

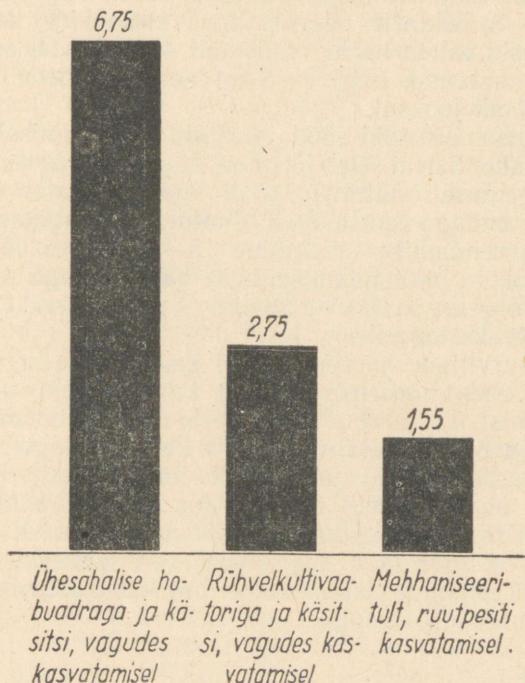

Diagramm 3. Tööjõu kulu 1 hektari kartuli hooldamisel erinevate hooldusviiside juures (tööpäevades, Viljandi rajooni kolhooside 1954. aasta andmeil).

*

Söödajuurvilja suurte saakide saamiseks on tarvis tõsiselt tähelepanu osutada hooldustöödele — umbrohtude hävitamisele, taimede harvendamisele ja kahjurite ning haiguste tõrjele.

Umbrohutõrjet tuleb teostada kogu kasvuperioodi jook-

sul. Reavahede harimiseks kasutatakse hobusiili, hobuplaneeti, kaherealist hobu-vaheltharijat ja mitmerealist traktori-kultivaatorit. Hobusiili või hobuplaneediga töötamisel on päevane tööjõudlus 1,0—1,2 hektarit ja kaherealise hobukultivaatoriga töötamisel keskmiselt 2 hektarit. Tunduvalt suurem tööjõudlus saavutatakse traktori-kultivaatoriga, nimelt 6—8 hektarit päevas. Suurte saakide saamiseks tuleb ridasid vahelt harida vähemalt 4—5 korda, eesrindlased on kasutanud isegi 7—8-kordset reavahede harimist kasvuperioodi jooksul.

Üks tähtsamaid töid söödajuurvilja kasvatamisel on esimesele vaheltharimisele järgnev taimede harvendamine. Nagu kogemused näitavad, toob iga päev harvendustöö hilinemist endaga kaasa 5—7-tsentnerise saagikao hektari kohta. Harvendamise hilinemine 15—20 päeva võrra suurendab töökulu harvendamisel kaks korda. Seega on söödajuurvilja õigeaegne harvendamine saaki tõstvaks ja töökulu säästvaks teguriks.

Söödajuurviljade harvendamisel kasutatakse kolme moodust: 1) salka harvendamist, 2) kahekordsele tihedusele harvendamist, 3) harvendamist ühele taimele, normaalvahedele. Harju rajooni «Rahva Võidu» kolhoosi kogemustel on kõige otstarbekohasem juurviljade harvendamine käsikõplaga kohe ühele taimele. See moodus säästab tööjõudu eelmistega võrreldes kaks korda. Kuid neil juhtudel, kui kahjurite oht on suur ja ei ole küllaldaselt taimekaitsevahendeid, tuleb eelistada salkalöömise või kahekordsele tihedusele harvendamise moodust.

*

Küllaldaste koresöödavarude loomisel ühiskarjale ja kolhoosnikute isiklikkudele loomadele on töö organiseerimise tähtsamaks ülesandeks kolhoosides tagada heinakoristamine kõigilt koristuspindadelt enne viljakoristamise algust.

Tehnika osatähtsus heinakoristamisel suureneb järjekindlalt iga aastaga. 1954. aastal töötas kolhoosides juba hulgaliselt traktori-heinaniidumasinaid, traktorirehasid, traktori-külgrehasid, heinakaarutajaid, heinakogujaid, heinalohisteid, kuhjatõstukeid jt. masinaid.

Tööjõu kokkuhoid on eriti suur siis, kui kogu heinatööde kompleks — niitmine, riisumine, transport ja säilituskohtadesse paigutamine — tehakse masinatega.

Kui heina niitmisel kasutatakse traktorijõul töötavat agregaat, mis koosneb kolmest niidumasinast K-2,1, on võimalik päevas niita 20—25 hektarit. Kokku teenindab agregaat 4 inimest, seega ühe hektari niitmiseks kulub 0,16—0,2 tööpäeva. Sel juhul on töoviljakus hobu-heinaniidumasinaga võrreldes 25—50 protsendi võrra suurem. Väiksematel ja võsastunud heinamaadel võib edukalt kasutada niidumasinat KCX-2,1, mis monteeritakse traktori XT3-7 külge. Selle masinaga võib niita päevas kuni 10 hektarit.

Tunduvalt suurema tööjõudlusega on iseliikuv niidumasin KC-10. Selle masinaga on võimalik päevas niita vabariigi tingimustes kuni 30 hektarit heina. Siinjuures tuleb märkida, et seda masinat teenindab ainult üks inimene. Võrreldes hobu-heinaniidumasinaga suureneb nimetatud masinaga töötades töoviljakus ligi 8 korda.

Heina tallamise vältimiseks masinatega töötamisel on vajalik, et masinate pööramiseks eraldataks tööete otstes pöörderivad. Pöörderibadelt tuleb hein koristada mõni päev varem.

Kasutatavatest traktorirehadest on külgreha 2ГБТ-2,2 päevane tööjõudlus 20—30 hektarit. Traktorit ja reha teenindab üks traktorist. Mainitud rehaga töötamisel on koristuskaod võrdlemisi väikesed: 1—3 protsenti, olenevalt heina pikkusest.

Heina kokkuveoks redelite, sardade või teiste heinakuivatamisabinõude juurde kasutatakse hobu- ja traktorilohisteid. Ka hobulohistitega on töoviljakus heina kokkuveol 3—4 korda suurem kui kokkuveol hoburehaga. Traktorijõul töötavatest heinalohistitest kasutatakse peamiselt heinalohisteid BH-3 ja BHX-3. Neist esimene töötab rippes traktoriga Y-2 ja teine traktoriga XT3-7. Nimetatud masinaid teenindab ainult traktorist. Keskmiselt võib nende lohistitega koguda päeva jooksul 10—15 hektarit heina. Seega on ühe külgreha poolt päeva jooksul vaaludesse riisunud heina kogumiseks vaja kaht lohistit. Ripplohistitega töötamisel väheneb tööjõu kulu saadude, rõukude ja sardade tegemisel 10 korda, võrreldes käsitsi töötamisega.

Heina võib vaaludest koguda ka heinakogujaga ПК-1,6. Heinakoguja ПК-1,6 koosneb koguja mehhanismist, transportörist ja klappseintega punkrist. Agregaat teenindab traktorist ja kaks masinal töötajat. Heinakogujaga võib teha 300—500 kg raskusi saade ja koguda päeva jooksul heina keskmiselt 20 hektarilt.

Koristatud heina paigutamiseks suurtesse rōukudesse, kuhjadesse ja säilitusruumidesse on olemas mitmesugused heinatõstukid.

Veetavat kuhjategemise kraanat CKП-0,15 kasutatakse kuni 150 kilogrammi raskuste heinakoguste tõstmiseks. Kraana tööjõudlus on 4—5 tonni tunnis. Teda teenindab mehaanik-motorist ja suurte rōukude ning kuhjade valmistamisel veel 4 inimest. Kuhjategemise kraana kasutamisel väheneb tööjõudlus 2—3 korda, võrreldes käsitsi töötamisega.

Traktori-kuhjatõstuk CTY-0,7 on ette nähtud korraga suurte heinakoguste tõstmiseks. Kuhjatõstuk võib kuhja tõsta sao, mille raskus on kuni 700 kg. Traktorist ja kuhjatõstukist koosnevat agregaati teenindab traktorist, kuna kuhja valmistamisel töötab veel 3—4 inimest. Traktori-kuhjatõstuki kasutamisel väheneb tööjõu kulu 4—5 korda, võrreldes heina käsitsi tõstmisega.

Heina pressimiseks enne kaugemat transporti või panipaika panemist võib kasutada heinapresse. Mootor-heinapress ПСМ-5,0 pressib heina kuni 45 kilogrammisteks pallideks. Heina pressimiseks nimetatud masinaga on vaja peale traktoristi veel 12 inimest. Sel korral on tööjõudlus kuni 5 tonni tunnis.

Kuigi vabariigi kolhoosidel on üldiselt vähe kogemusi ajakohaste heinakoristusmasinate tööst, on heinakoristusmasinate kasutamise õige organiseerimine olnud siiski mitmel pool võrdlemisi edukas. Nii näiteks võimaldas mehhanismide kompleksne kasutamine Haapsalu rajooni V. I. Lenini nimelises kolhoosis 10—12 päeva jooksul koristada heina ligikaudu 400 hektari suuruselt pindalalt. Vahetusnorme on mitmesuguste heinakoristusmasinatega töötamisel süstemaatilisel täidetud ja ületatud Harju rajooni «Tuleviku», Lihula rajooni A. A. Ždanovi nimelises jt. kolhoosides.

Nende kolhooside kogemused, samuti ka vanemate venasvabariikide praktika õpetavad, et heinakoristamise edu kindlustamisel on suure tähtsusega masinaid teenindavate inimeste eelnev väljaõpetamine ja sobivate maalade valik.

Seoses kultuurheinamaade osatähtsuse suurenemisega avarduvad ka ajakohaste heinakoristusmasinate kasutamise võimalused. Praegustes tootmistingimustes domineerivad aga looduslikud heinamaad, kus suurem osa koristustöödest

tuleb läbi viia lihtsamate masinate abil ja käsitsi. Sellest tingituna on heinatööde õigeaegseks läbiviimiseks vaja organiseerida tööd nii, et antud konkreetsetes tingimustes oleksid tööjõuressursid ja tööaeg kõige paremini ära kasutatud.

Enamikus kolhoosides on keskmiselt 400—500 hektarit looduslikke heinamaid ja 200—300 hektarit põldheina. Umbes 75 protsenti sellest pindalast tuleb käesoleval ajal koristada hobumasinatega ja käsitsi. See nõuab 60—70 inimese pidevat rakendamist heinakoristamisele. Et heinatöödega samaaegselt toimuvad kultuuride hooldustööd ja rida teisi töid, suudetakse heinatöödeks kindlustada vajalikul määral inimesi ainult võimalikult suurema hulga kolhoosnike ühistööle kaasatõmbamise korral.

Kolhooside, nagu Harju rajooni «Rahva Võidu», Kose rajooni «Sotsialismi Tee», Põltsamaa rajooni J. V. Stalini nimelise jt. kogemused näitavad, et heinavarumisel saavutatakse edu esmajoones tööjõuressursside maksimaalse kasutamise teel. Samuti ilmneb nende kolhooside kogemustest, et heinakoristusperioodil on tööjõureservid võrdlemisi suured. Nii on täiendavaks tööjõuallikaks suvevaheajal viibivad õpilased, samuti leidub hulgaliselt jõukohaseid töid vanematele kolhoosnikutele. Ka töömahu vähenemine loomakasvatuses suvisel karjatamisperioodil võimaldab loomakasvatajate tööjõu osalist rakendamist söödavarumisele. Märkimisväärset abi võib anda ka administratiivmajandusala töötajate suunamine heinatöödele. Põltsamaa rajooni J. V. Stalini nimelises kolhoosis on kõigi nimetatud allikate kasutamine suurendanud tööjõudu söödavarumisel umbes 20 inimese võrra.

Heinakoristamine koosneb reast üksteisega seotud tödest, nagu heina niitmine, kuivatamine, kokkupanek ja kuhjategemine või küünidesse vedu. Praktika näitab, et heinakoristamisel võib edu saavutada siis, kui kõiki neid töid teostatakse võimalikult paralleelselt. Kuid organiseerida niitmist, panna samaaegselt kuivanud heina kokku ja vedada sisse on võimalik ainult tööaja maksimaalse ja otsarbeta ära kasutamise juures.

Kuna meie vabariigis esineb heinaajal sagedasti sademeid, siis on tööaja kasutamine sel perioodil eriti teravaks probleemiks. Eesrindlike kolhooside kogemused näitavad, et palju saab selles suhtes ära teha kolhoosnikutele kahe suguste tööülesannete andmisega brigadiiride poolt. See

võimaldab rööbiti heinakoristamisega edukalt organiseerida sileerimistöid. Kuid mitmetes kolhoosides ei peeta seda nõuet küllaldaselt silmas ning vihmase ilma puhul harilikult enamik töid kas seisab või neid tehakse ettenägematuse tõttu halvasti, lastes suure hulga tööajast raisku minna.

Suur praktiline tähtsus on heinakoristamisel grupiviisilisel töö organiseerimisel. Brigaadides moodustatakse heinakoristusperioodiks töögrupid, millele eraldatakse heinamaa-alad ja vajalikud tootmisvahendid. Grupp vastutab heina täieliku koristamise eest temale ettenähtud maa-alalt.

Heinakoristusgruppide suurus oleneb koristatavate heinamaatükkide suurusest, nende kaugusest, koristusviisist, kolhoosi tööjõuressurssidest jt. teguritest. Näiteks moodustati Põltsamaa rajooni J. V. Stalini nimelises kolhoosis heinakoristusgrupid 6-liikmelised, sama rajooni M. Lillevere nimelises kolhoosis olid heinakoristusgrupid 4—5-liikmelised. Nimetatud grupid koristasid heina käsitsi. Heina niitmise korral hobuniidumasinaga on vaja moodustada suuremaid grappe. Kose rajooni «Sotsialismi Tee» kolhoosi kogemused näitavad, et väikesed grupid (3—4 kolhoosnikut) ei võimalda töid komplekselt organiseerida ja heina kokkupanek ning sissevedu venivad pikale. Vaatlused on selgitanud, et kui grupis on 2 niidumasinat ja nende tööjõudlus on 8 hektarit päevas, siis on niidetud heina riisumiseks ja saadu panekuks vaja 5—6 inimest, heina vedamiseks ja kuhja või küüni panekuks aga veel 5—6 inimest. Seega on sobiv moodustada 12—14-liikmeline grupp. Kui grupis on 3 niidumasinat, on grupi vajalikuks suuruseks 18—20 inimest. Igal juhul peab grupi suurus kindlustama kõigi heinakoristustööde kompleksse läbiviimise.

Grupisisese töö organiseerimist analüüsime Haapsalu rajooni «Edasi» kolhoosi kogemustel. Selles kolhoosis moodustati heinatööde perioodiks mõlemas põllundusbrigaadis neli 7—8-liikmelist gruppi. Gruppidele eraldati heinamaad ja vajalikud töövahendid — niidumasinad, loorehad ja vajalikul hulgal hobuseid. Paremate ja organiseerimisvõimelisemate kolhoosnikute hulgast valiti grupivanem, kes ise töötades juhtis ja koordineeris grupi teiste liikmete tööd.

Kõrgema tööviljakuse saavutamiseks niideti ka looduslikel heinamaadel kõik võimalikud pindalad masinatega. Grupi käsitsiniitjad töötasid samaaegselt läheduses niisugustel heinamaatükkidel, kus masinat polnud võimalik kasutada. Sel viisil niideti hein kõigilt võimalikelt koristus-

pindaladelt korruga ning üksteise lähedal asuvatel heinamaadel oli hiljem võimalik ka hein kokku ja kuhja panna korruga. Sellega vähenes nii heina riknemise oht vihma läbi kui ka käimine töökoha ja elukoha vahet.

Paremaid tulemusi saavutasid heinakoristamisel II põllundusbrigaadi grupid. Uurides töökorraldust II brigaadis, selgus, et edu põhjuseks oli niidumasinade parem kasutamine. Hobuniidumasina päevane tööjõudlus oli II brigaadis ligikaudu 30—40 protsendi võrra kõrgem kui I brigaadis. II brigaadis niideti masinaga päeva jooksul keskmiselt 3,5 hektarit, I brigaadis aga ainult 2,5 hektarit. Võrdlus näitas, et otsustavat osa selle juures etendas hobuste vahetamine masinate ees.

Ka laiemas ulatuses teostatud vaatluste andmed tõendavad, et kolhoosides, kus heinatööl praktiseeriti hobuste vahetamist, oli tööjõudlus niitmisel märgatavalt parem. Seevastu nendes kolhoosides, kus hobuseid ei vahetatud, oli hobuniidumasina päevane tööjõudlus üldreeglina alla kolme hektari.

Heinatööde kiirendamist ning märkimisväärset tööjõu kokkuhoidu võimaldab kolhoositootmise novaatorite poolt kasutuselevõetud töövõtete ja -meetodite ulatuslikum rakendamine. Mitmeid väärtuslikke täiendusi on kolhoosides kasutusele võetud võrdlemisi töömahuka töö — heinaveo organiseerimisel.

Tavalise ühehobusevankriga vedades jõuab päeva jooksul kuni ühe kilomeetrise kauguse juures küüni toimetada keskmiselt 10 koormat heinu. Vedajate tööviljakust on võimalik tõsta aga korv-vankrite kasutuselevõtmise teel. Võru rajooni «Munamäe» kolhoosi kogemused näitavad, et korv-vankri kasutamisega tõuseb tööviljakus vähemalt 20% võrra, kuna koorma tegemine toimub kiiremini ja jääb ära koorma sidumiseks vajalik aeg. Samuti saab sel juhul heinaveol edukalt kasutada alaealisi, kes koorma tegemisega tavalisele vankrile ei tule toime. Veel paremaid tulemusi saavutatakse ühe lahtikäiva küljega korv-vankrite kasutamisel, millest saab koormat hõlpsasti maha laadida. «Munamäe» kolhoosis tõusis tööviljakus sellise vankri kasutamisel 40 protsendi võrra. Iga vedaja vedas ühekilomeetrise kauguse juures päeva jooksul vähemalt 14 koormat.

Tähelepanuväärse täienduse korv-vankritega veole tegi Põltsamaa rajooni V. M. Molotovi nimelise kolhoosi liige

F. Sööder, kes hakkas kasutama vintsiga pealelaadimist lahtikäiva küljega vankrile. Heina koormasse tõstmise aeg vähenes mitmekordselt. Päeva jooksul vedas Sööder kilomeetrise veokauguse juures keskmiselt 70 rõuku. Sööderi poolt kasutuselevõetud mooduse eelised ei seisne üksnes vedaja tööviljakuse tõusus, vaid ka koormatõstjate arvu vähenemises. Tavaliselt suudab üks tõstja teenindada kaht vedajat, Sööderi meetodi puhul aga kümnet.

Vedu on võimalik kiirendada ka veosuuskade kasutamisel, nagu seda tehakse Jõgeva rajooni V. Kingissepa nimeelises kolhoosis. Tööjõudlus on veosuuski kasutades peaaegu niisama suur kui Sööderi meetodiga töötamiselgi, kuid veosuusad on rakendatavad ainult heade teede puhul.

*

Suur osa sileerimistõid tuleb läbi viia heinakoristusperioodil. See aitab kaasa silokoguste suurendamisele ja loob paremad võimalused tööjõuressursside ühtlasemaks kasutamiseks.

Eristatakse kompleksset ja üksikoperatsioonidena toimuvat sileerimist.

Kompleksel sileerimisel toimub silomassi koristamine ja peenendamine üheaegselt. Selleks kasutatakse silokombaini või vastavalt ümberseadistatud teraviljakombaini. Edasi transporditakse peenendatud silomass hoidla juurde, hoidla täidetakse ja kaetakse. Vennasvabariikide kolhooside ja Eesti NSV sovhooside töökogemused näitavad, et silokombainiga CK-1,2 töötades traktor CXT3 või KД-35 haakes võib sõltuvalt silokultuuride saagikusest koristada ja peenendada kuni 8 tonni haljasmassi tunnis. Ühes vahetuses töötades koristatakse niiviisi keskmiselt 2 hektarit silokultuure päevas. Agregaadil töötab ainult 2 inimest: traktorist ja kombainer. Kogemuste kohaselt on silokombaini eduka töö tagamiseks suurima tähtsusega peenendatud silomassi pidev õigeaegne äravedu. Kombaini punkri tühjendamine toimub 7—8 korda tunnis. Iga kord saadakse keskmiselt 1 tonn, seega kokku ligikaudu 80 tonni silomassi. Kõige otstarbekam on kombaini punkrist tuleva silomassi veoks kasutada veoautosid, kuna hobustega ei jõuta sageli silomassi häireteta ära vedada. 2—3-kilomeetrise veokauguse puhul on vaja vähemalt 20 ühehobuseveo-

kit või 10 kahehobuseveokit. Autode kasutamisel tullakse toime 3—4 veoautoga ja isekallutavalt veoautolt või inserer Frolovi konstruktsiooniga võrkmahalaadijaga mehhaniseeritud mahalaadimise puhul isegi 2 veoautoga. Autode kasutamine võimaldab kombaini punkri tühjendamist otse autokasti, mis väldib täiendavat tööjõu kulu haljasmassi pealelaadimiseks. Vabariigi sovhooside andmeil kulub kompleksel sileerimisel silokombainiga CK-1,2 ühe tonni silo valmistamiseks keskmiselt 0,2 inimtööpäeva.

1954. aastal said Eesti NSV traktorijaamad uusi suure tööjõudlusega silokombaine CK-2,6. Nimetatud kombainiga töötamise kogemused Tapa rajooni «Punalipu» kolhoosis näitavad, et haljasmassi normaalse äraveo korral on see kombain suuteline tootma kuni 20 tonni silomassi tunnis. Kombaini kasutamine võimaldas kolhoosil sileerimistöodel kokku hoida vähemalt paarikümne inimese tööjõu. Silo valmistamise aeg lühenes seejuures ligemale kolm korda.

Üksikoperatsioonide kaupa sileerides niidetakse silomass niidumasinatega, veetakse silohoidla juurde, peenendatakse silolõikajaga, siis täidetakse hoidla ning kaetakse.

Eesti NSV kolhoosides on seni rakendamist leidnud peamiselt viimane moodus. Kogemused näitavad, et kõige paremaid tulemusi saavutatakse üksikute operatsioonide kaupa sileerimisel siis, kui kõik tööoperatsioonid toimuvad vaheaegadeta, pidevalt kulgeva ühtse tööprotsessina.

Sileerimistöode tempo oleneb põhiliselt silolõikaja tööjõudlusest. Tööjõudlus silolõikajal PKC-12 on vähemalt 8 tonni ning põhu- ja silolõikajal PCC-6 keskmiselt 6 tonni tunnis. Paremaid tulemusi on sileerimistöodel saavutatud nendes kolhoosides, kus sileeritavate kultuuride niitmisel ja juurdeveol on rangelt arvestatud silolõikaja poolt dikteeritavat töötempot. Nii näitavad sileerimise kogemused Harju rajooni «Tuleviku» kolhoosist, et töö õige organiseerimise korral on silolõikajaga PCC-6 võimalik tunni jooksul sileerida 6 ja isegi rohkem tonni haljasmassi. Peamiseks nõudeks on, et sileeritavat massi toimetataks pidevalt kohale ja antaks küllaldaselt silolõikajale ette.

Vaatluste andmetest selgub, et enamikus kolhoosides suudetakse iga töötunni jooksul silolõikajaga PCC-6 sileerida küll 6 tonni, kuid päevane tööjõudlus jääb siiski ainult 40—45 tonni piiridesse. Tähelepanekud Harju rajooni «Tuleviku», Võru rajooni «Oktoobri» jt. kolhoosidest näitavad, et selle põhjuseks on tööpäeva mittetäielik kasutamine.

Silolõikaja töötab päevas ainult 7—8 tundi sellepärast, et silolõikajale vajaliku massi etteniitmist ei alustata õigeaegselt. Selle tõttu alustab silolõikaja hommikuti tööd 2—3-tunnilise hilinemisega. Nendes kolhoosides, nagu Harju rajooni A. Sommerlingi nimeline jt., kus silomassi niitjad suunati hommikul tööle 2—3 tundi ja vedajad vähemalt 1—2 tundi enne normaalse tööpäeva algust, on silolõikajaga PCC-6 päeva jooksul sileeritud 60 ja enam tonni. Samasugused on töö organiseerimise põhinõuded silolõikajaga PKC-12 töötamisel.

Nagu kogemused näitavad, on sileerimistöõde organiseerimisel suure tähtsusega tööjõu õige paigutamine. Kuid seejuures ei tohi sileerimisgrupi moodustamisel ja tööle paigutamisel laskuda šablooni. Silokultuuride niitmiseks ja kohaleveoks vajaliku inimeste hulga määramisel tuleb lähtuda sellest, et nad jõuaksid päeva jooksul koristada ja sileerimiskohale toimetada silomassi silolõikaja võimsuse ulatuses. Seega oleneb niitjate ning vedajate arv silokultuuri saagist, koristamisviisist, transpordi korraldusest, veokaugusest ja silolõikaja võimsusest. Agregaadi juures töötava grupi suurus oleneb agregaadi ja silohoidla tüübist ning sileerimisviisist.

Harju rajooni «Nõukogude Armee» kolhoosis oli loodusliku heina sileerimisel võsastunud heinamaalt ja kraaviäärtelt silolõikaja PCC-6 võimsuse täielikuks koormamiseks vaja tööle rakendada 14 käsitsiniitjat. Kohtades, kus oli võimalik kasutada hobuniidumasinaid, piisas kahe niidumasina tööle rakendamisest.

Silolõikaja PKC-12 varustamiseks haljasmassiga 200-tsentnerise hektarisaagi puhul oli Harju rajooni «Tuleviku» kolhoosis vaja tööle rakendada üks traktori-niidumasin või kaks hobu-niidumasinat ja niidetud massi viirgudesse ajamiseks kaks hobureha. Kohaleveoks keskmiselt 2-kilomeetrise veokauguse puhul kulub vabariigi kolhooside kogemuste kohaselt PKC-12 tööle rakendamiseks umbes 25 ühehobuseveokit ja PCC-6 tööle rakendamiseks umbes 17—18 ühehobuseveokit. Peale selle vajatakse viie vedaja kohta täiendavalt üht koormatõstjat. Kahehobusevankrite puhul on vedajate arv peaaegu kaks korda väiksem. Autot kasutades väheneb vedajate arv veelgi. Nii näiteks veeti Kose rajooni «Edu» kolhoosis ühe veoautoga päeva jooksul 3—4 kilomeetri kauguselt kokku 30—40 tonni silomassi. Autot teenindas 3—4 inimest, kusjuures koorma mahalaadimine

toimus veokasti külge kinnitatud trossi abil. Auto seisuaeg mahalaadimisel vähenes sellega poolelt tunnilt 5 minutile.

Silolõikaja PKC-12 teenindamiseks on enamasti vaja 9—10 inimest: 1 traktorist, 2 allalaskjat, 4—5 silomaterjali ettekandjat ja 2 kinnitampijat. Silolõikajat PCC-6 teenidava grupi koosseisus peaks olema 5—7 inimest: 1 traktorist, 1 allalaskja, 2—3 ettekandjat ja 1—2 kinnitampijat.

Nagu vabariigi kolhooside andmed näitavad, on tööjõu kulu üksikoperatsioonidena sileerimisel kaunis erinev ja sõltub peamiselt silomassi transportimise viisist ning veokaugusest. Kahekilomeetrise veokauguse puhul kulub hobuveo korral ühe tonni silo valmistamiseks 0,5—0,6 inimtööpäeva. Autoveo korral mehhaniseeritud mahalaadimise juures kulub ühe tonni silo valmistamiseks keskmiselt 0,3—0,4 inimtööpäeva.

*

Linakasvatuskolhoosides on hooldustööde perioodil üheks tähtsamaks tööks võitlus umbrohuga. Kolhooside praktika näitab, et linapõldudel on umbrohutõrje vaja läbi viia siis, kui linataimed on alles madalad, umbes 6—8 sentimeetri kõrgused, nn. «kuusekese» faasis. Praktiliselt algavad linahooldustööd vabariigi kolhooside tootmistingimustes maikuu lõpul ja juunikiuu esimestel päevadel. Selleks ajaks on õige töö organiseerimise korral kevadised külvitööd lõpetatud ning heinakoristustööd pole veel alanud. Seega langeb linakülvide hooldustööde organiseerimine ajale, mil tööjõu koormatus kolhoosides on suhteliselt väike.

Vaatleme Põlva rajooni J. V. Stalini nimelise linakasvatuskolhoosi umbrohutõrje organiseerimise kogemusi. Esimese tööna viidi kolhoosi linapõldudel läbi umbrohtude hävitamine torkimise ja kitkumise teel. Selle töö juures peavad töötajatel olema jalas pehmed jalatsid ja nad peavad liikuma vastu tuult, et kindlustada mahatallatud taimede kiirem püstitõusmine.

Kolhoosi kogemused kinnitavad, et esimesel korral tuleb umbrohi hävitada kiiresti ja korralikult, sest siis on järgmised umbrohutõrjetööd palju kergemad. Kolhoosis on saanud tavaks, et linapõldudelt hävitatakse umbrohtu vähemalt kolm korda ja antakse pealtväetist kaks korda — pärast esimest ja pärast teist umbrohtude hävitamist.

Nagu kolhoosi kogemused näitavad, kitkub üks töötaja päevas umbrohu umbes 0,1 hektarilt. Seega kulub lina-põllu iga hektari ühekordseks kitkumiseks ligikaudu 10 inimtööpäeva. Arvestades, et umbrohu kitkumine tuleb läbi viia umbes 5 päeva jooksul, on umbrohu hävitamiseks 10-hektariselt põllult vaja 20 inimest. Vajaliku tööjõu saamiseks on aga võrdlemisi soodsad võimalused, sest seda tööd võivad teha edukalt ka alaealised ja vanad inimesed.

Põldudel, kus lina on külvatud ribaskülvis, saab umbrohu hävitamiseks rakendada hobusiile. Laialdaselt on kasutatud hobusiile Põlva rajooni Joh. Lauristini nimelises kolhoosis, kus igas brigaadis toimus vaheltharimine kolme hobusiiliga. Hobusiiliga töötab 1 inimene. Nagu kolhooside praktika näitab, hävitatakse hobusiiliga päeva jooksul umbrohi 1—1,5 hektarilt. Seega kulub umbrohutõrjeks 1 hektaril hobusiiliga töötades 0,7—1 inimtööpäev.

Kahjuks ei pöörata aga mitmetes kolhoosides küllaldast tähelepanu töö organiseerimisele lina hooldamisel, mille tõttu lina umbrohtub. Tuleb silmas pidada, et umbrohu tõttu võib linal nii seemne- kui ka kiusaak väheneda 15—35 protsendi võrra. Seepärast on linakasvatuskolhoosides vaja senisest suuremat tähtsust omistada eesrindlike kolhooside töökogemuste juurutamisele lina hooldustööde organiseerimisel.

4. Töö organiseerimine koristustööde perioodil

Saagi koristamine on põllumajanduslike tööde tähtsaim etapp, mille eeskujulikust läbiviimisest oleneb suurel määral aasta viljasaagi suurus. On vääramatu tõde, et kolhooside rikkuseks on ainult see vili, mis on kogutud aitadesse ja salvedesse.

Vaatluse andmed näitavad, et kolhoosides, kus viljakoristamine viiakse läbi lühema ajaga, on salvestatavad saagid märgatavalt suuremad kui nendes kolhoosides, kus koristustööd venivad pikale. Nii näiteks oli 1953. aastal Põltsamaa rajooni nendes kolhoosides, kus teravilja koristamine lõpetati 15.—20. septembriks, keskmine teraviljasaak ligikaudu 35 protsendi võrra kõrgem kui koristustöödega hilinenud kolhoosides. Viimastes kaotas kõrrel seisev täisküps vili varisemise tagajärjel iga päev keskmiselt 25—30

kilogrammigi teri hektari kohta. Eriti silmatorkavad olid rukki ja kaera kaod.

Räpina rajooni V. Kingissepa nimelises, Türi rajooni J. V. Stalini nimelises, Põltsamaa rajooni J. V. Stalini nimelises, Antsla rajooni «Edasi» jt. kolhoosides on pidevalt salvestatud korralik teraviljasaak sellepärast, et vilja koristatakse nendes kolhoosides lühima aja jooksul.

Arvesse võttes vilja kiire koristamise suurt tähtsust, rõhutatakse NLKP Keskkomitee jaanuaripleenumi (1955. a.) otsuses, et vilja koristamine tuleb läbi viia vastavalt vilja küpsemisele mitte rohkem kui kümne tööpäeva jooksul. Töö organiseerimise põhinõudeks viljakoristamisperioodil on järelikult koristustööde kestuse maksimaalne lühendamine ning iga koristuspäeva maksimaalne ärakasutamine.

Suur osa teravilja koristatakse Eesti NSV kolhoosides käesoleval ajal mehhaniseeritult. 1954. aastal töötas vabariigi kolhooside põldudel ligikaudu 1200 iseliikuvat teraviljakombaini, mis võimaldasid koristusperioodil kokku hoida enam kui 12 000 inimese töö.

Eesrindlike traktorijaamade ja kombaineriite kogemused näitavad, et tähtsamateks organisatsioonilisteks teguriteks kombainide eduka töö tagamisel on kombaini tehnilise hoolduse õige organiseerimine, kombaini töögrupi põhjalik ettevalmistamine ja selle püsivuse kindlustamine ning kombaini kasuliku tööaja maksimaalne suurendamine.

Viljandi masina-traktorijaama eesrindliku naiskombaineri Elmiine Otsmani kogemused näitavad, et kombaini tööks ettevalmistamine ja korrapärane tehniline hooldamine on eduka töö esimeseks eeltingimuseks. Seda nõuet silmas pidades on E. Otsman koristanud kombainiga pidevalt üle 400 hektari teravilja koristusperioodi jooksul.

Kombaini põhjalik tehniline hooldus toimub iga päev. Hooldusest tingitud tööseisakute vähendamiseks rakendab kombaineri E. Otsman hooldustöödele kogu kombaini teenindava grupi. Kombaineri ise on tehnilise hoolduse üldjuhiks ja mootori hoolduse läbiviijaks. Lõikeseadist hooldab ja kontrollib kombaineri abi, kuna põhukogujal ja viljakottide juures töötavad kolhoosnikud korrastavad peksuseadise. Tehnilisele hooldusele kuluv aeg väheneb töö niisuguse organiseerimise tulemusena neljakordselt. Kui kombaineriil koos abiga kulub tehnilise hoolduse läbiviimiseks ligikaudu 2 tundi, siis kogu grupi tööle rakendamisel väheneb hooldusaeg 30 minutini. Samuti on nimetatud töö-

jaotus võimaldanud kiiresti kõrvaldada tööprotsessides ette-
tulnud rikkeid.

Kombaini teenindavat gruppi tervikuna on võimalik hool-
dustöödele rakendada ainult siis, kui kombainil töötavad
kogu koristusperioodi kestel ühed ja samad kolhoosnikud,
kes enne viljakoristuse algust on saanud vastava väljaõppe.
Kui kombainil töötavaid kolhoosnikuid sagedasti vaheta-
takse, ei suuda nad omandada küllaldasi kogemusi edukaks
tööks.

Töögrupi koosseisu püsivus tõstab ka kombainil töötavate
kolhoosnikute vastutust ja kohusetunnet. Nii näitavad
tähelepanekud mitmetest kolhoosidest, et juhuslikult kom-
baini juurde tööle suunatud kolhoosnikud sageli hilinevad
tööle ja lahkuvad varem töölt. See omakorda takistab kom-
baini häireteta töötamist. Alaliste töögruppide puhul on niisuguseid
väärnähtusi esinenud tunduvalt vähem.

Praktikas on välja kujunenud kombaini töögrupi koos-
seis, kuhu kuuluvad kombainer, kombaineri abi, kaaluja,
1—2 kotivõtjat, 1—2 põhukogujal töötajat ja, olenevalt
vilja veokaugusest, 3—5 terade vedajat, kes põllule tagasi
sõites toovad kombainile kütet ja vett. Peale selle töötab
kombaini järel 4—5 põhu kokkupanijat. Kombainiga tööta-
mise kogemused Elva rajooni «Sädeme», Rakvere rajooni
«Õitsengu» jt. kolhoosidest näitavad, et niisugune 12—16
inimesest koosnev grupp koristab keskmiselt 10 hektarit
teravilja päevas, s. o. kogub 15—18-tsentnerise hektarisaagi
juures 150—180 tsentnerit vilja. Iga tsentneri koristamiseks
(kuivatamist arvestamata) kulub sel viisil mitte üle 0,1
inimtööpäeva. Hobu-viljaniidumasinatega niites, käsitsi
koristades ja viljapeksumasina pekstes kulub sama saa-
gikuse juures teravilja ühe tsentneri koristamiseks ligi-
kaudu 0,6 inimtööpäeva. Kui põhu kokkupanekuks kasuta-
takse põhulohistit, nagu Harju rajooni «Tuleviku» kolhoos-
is jm., väheneb kombaini grupi suurus 3—4 inimese võrra
ja tööviljakus tõuseb veelgi. Iga tsentneri koristamiseks
kulub siis keskmiselt 0,06 inimtööpäeva. Tööviljakuse tõus
on järelikult kümnekordne.

Kokkuvõtlikult iseloomustab tööviljakuse tõusu teravilja
koristamise mehhaniseerimisel diagramm 4.

Esitatust selgub, kui suurt abi osutab kolhoosidele koris-
tustööde organiseerimisel tehnika. Kuid niisuguseid tulemusi
võib saavutada kombainiga koristamisel ainult kombaini
töötaja võimalikult täielikuma ärakasutamise korral.

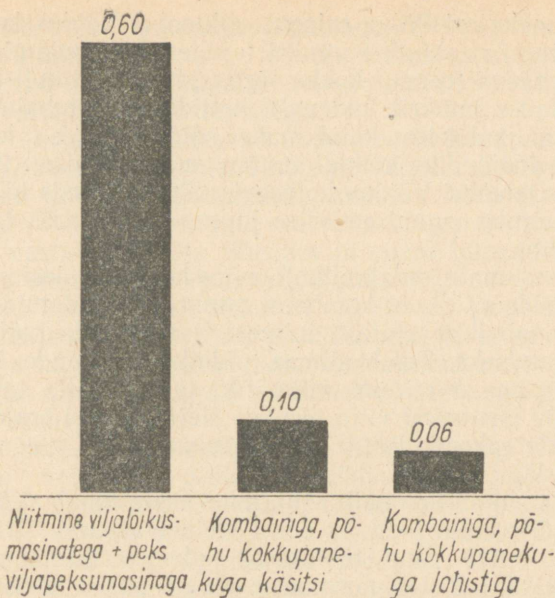

Diagramm 4. Tööjõu kulu 1 tsentneri teravilja koristamisel erinevate koristusviiside juures (tööpäevades).

Vabariigi kombainerid E. Kaldoja, O. Seppa, A. Jüri jt. on päeva jooksul koristanud teravilja 10—12 ja isegi kuni 18 hektarilt. Nende kogemuste kohaselt saab iseliikuva kombainiga koristada keskmiselt 1 hektari teravilja tunnis. 15—18-tsentnerise hektarisaagi juures võimaldab iga täiendav töötund paigutada salvedesse 15—18 tsentnerit teri, iga tööminut 25—30 kilogrammi teri. Sellest nähtub, kui suur tähtsus on kombaini tööaja maksimaalsel ärakasutamisel.

Eesrindlikud kombainerid alustavad tööd kogu kombaini teenindava grupiga varahommikul. Päeva jooksul peatatakse kombaini ainult niipalju, kuipalju on vaja tehnilise hoolduse läbiviimiseks. Et vähendada ajakadusid lõunastamiseks, organiseeritakse grupile lõunasöök otse töökohal — põllul.

Üldtunnustatuks on saanud eesrindlike kombainerite hulgas kombaini punkri tühjendamine sõidupealt, sest see võimaldab tööaja täielikumat ärakasutamist. Nii selgub

tähelepanekutest Põlva rajooni «Oktoobri Võidu» kolhoosis, et kombaini peatamine punkri teradest tühjendamise ajaks raiskab päeva jooksul kokku ligikaudu kaks tundi tööaega. Tühjendades punkrit pidevalt kottidesse kombaini töötamise ajal ja lükates kotid maha sõidupealt, on kombaini päevane tööjõudlus kõikjal suurenenud keskmiselt 2 hektari võrra. «Oktoobri Võidu» kolhoosis näiteks tõusis tööjõudlus töö niisuguse organiseerimise juures 11 hektarilt 13 hektarile päevas.

Põhjendamatu on järelikult mõnede kolhoosiesimeeste ja brigadiiride väide, et kombaini punkri tühjendamine sõidupealt nõuab ilmaasjata 2 inimese lisatööjõudu kottide juures töötamiseks. Tuleb silmas pidada, et nende inimeste rakendamise arvel on võimalik täiendavalt salvestada umbes 30 tsentnerit vilja päevas. Neid inimesi eraldi koristustöödele rakendades niisugust tulemust ei ole võimalik saavutada.

Ohtuti töötab kombain seni, kuni kaste lubab. Võimaluse korral jätkatakse tööd ka öösel elektrivalgusel. Eriti suurt tähtsust omab öine töötamine sademeterikastel aastatel, kui ilmastik takistab normaalse tööaja piires koristustööde õigeaegset lõpetamist. Vaatlustest ilmneb, et vabariigis paremaid tulemusi saavutanud kombainid töötasid sageli elektrivalgusel. Kuni 20 protsenti nende tööajast langes pimedada aja arvele.

Võitluses kombaini parema ärakasutamise ning vilja kiirema salvestamise eest on mitmetes kolhoosides kombaine öösel kasutatud hobumasinatega koristatud ja rõuku pandud vilja peksmiseks otse kokkupaneku kohal, põllul. Niisugune tööviis hoiab kokku tööjõudu, väldib viljakadusid kokkuvedamisel ja lühendab peksuaega. Siinjuures on aga tarvis silmas pidada, et kombaini kasutamine viljapeksuks on lubatav üksnes siis, kui kombaini ei ole võimalik rakendada kasvava vilja koristamiseks.

Eesti NSV oludes tuleb vilja koristamisel kombainiga sageli ette mitmesuguseid raskusi. Peamisteks nendest on vilja lamandumine ja maapinna pehmus. Kuid samaaegselt on praktikas välja kujunenud mitmed töövõtted ja abinõud, mis võimaldavad tehnika rakendamist ka raskendatud töötingimustes.

Lamandunud vilja saab heade tulemustega koristada sobiva liikumissuuna valimise teel. Selleks, et viljapeade mahalõikamise oht oleks kõige väiksem, kasutatakse kõige

rohkem liikumist lamandumissuunaga risti või teravnurga all. Märkimisväärsed abi töö kvaliteedi parandamiseks lamandunud vilja koristamisel on osutanud kombaini löike-seadise varustamine tõstepiidega.

Suurt tähelepanu osutavad kombainerid kombaini töötamiskiiruse reguleerimisele. Praktika näitab, et töötamiskiirus onoleb täielikult töötamistingimustest. Alati ei saa töötada suurima kiirusega, vaid see tuleb valida töötamistingimustele vastavalt. Mida tihedam ja enam lamandunud on vili, seda väiksem peab olema töötamiskiirus.

Algajad kombainerid püüavad sageli edu saavutada kiiruse tagaajamise teel. Kuid praktika näitab, et see edu on ajutine ja näilik. Seisakud kombaini ummistumise ja avariide tõttu ning töö madal kvaliteet põhjustavad lõpptulemusena mahajäämuse.

Meie oludes sageli esinev liiga niiske pinnas põhjustab kombaini vajumist. Selle kõrvaldamiseks on hakatud tootma uut iseliikuvat kombaini C-4Π, mille esimesed rattad on asendatud roomikutega. Need kombainid saavad edukalt töötada ka liigniisketel põldudel, mis tunduvalt avardeb kombainide kasutamise võimalusi Eesti NSV-s.

Samuti näitab praktika, et ka olemasolevaid ratastel liikuvaid kombaine C-4 on võimalik kohandada pehmel pinnasel töötamiseks. Selleks kasutatakse rattalaiendeid, mis kombaini rataste külge monteerituna suurendavad rataste kandepinda. Pehmetel pinnastel ja väiksematel põldudel on asendatud järelehaagitavad põhukogujad kergemate rippkogujatega. See suurendab kombaini manööverdamisvõimet.

Nende täiustuste kasutuselevõtmise tulemusena on eesrindlikud kombainerid ka rasketes töötingimustes koristanud teravilja 6—7 ja enamalt hektarilt päevas. Iga tsentneri koristamiseks kulus ka sel juhul 5—6 korda vähem tööd kui hobu-viljaniidumasinaga koristamisel.

Et koristada vili lühima ajaga, on kolhoosides vaja tööle rakendada ka kõik oma tööjõuressursid ja koristusvahendid.

Hobu-viljaniidumasinat päevane tööjõudlus suureneb märkimisväärselt sel juhul, kui hobuseid niidumasinat ees süstemaatilisel vahetatakse. Nagu vaatlused näitavad, oli Põltsamaa rajooni nendes kolhoosides, kus vahetati hobuseid, viljalõikaja päevane tööjõudlus 30—40 protsendi võrra kõrgem kui nendes kolhoosides, kus hobuseid ei vahe-

tatud. Esimeses rühmas niideti iga masina kohta päevas keskmiselt 3,5—4 hektarit, teises rühmas ainult 2,5—3 hektarit. Kõrgem tööjõudlus esimeses rühmas saavutati hobuste puhkusega seotud tööseisakute vähendamise ja hobuste liikumiskiiruse suurendamise arvel.

Kogu hobuniidumasinatega lõigatav taliteravili ja sageli ka osa suviteraviljast seotakse vihkudesse. Olenevalt vilja kõrgusest ja sidujate päevase töönormi täitmisest vajatakse kolhooside kogemuste kohaselt ühe viljaniidumasina kohta 7—9 sidujat ning hakkidesse panijat. Kuna kogu päeva jooksul lõigatud vili tuleb päeva lõpuks tingimata kokku panna, peab lõikajate ja kokkupanijate töö olema rangelt kooskõlastatud. Eriti on see vajalik siis, kui töötatakse viljaniiduks ümberkohandatud heinaniidumasinatega. Kogemused Kose rajooni A. A. Ždanovi nimelisest, Pärnu rajooni «Arengu» jt. kolhoosidest näitavad, et sidujate vähesus kipub sageli alandama viljakoristuse tempot. A. A. Ždanovi nimelises kolhoosis näiteks kulus mõningatel päevadel sidujatest tingitud tööseisakuteks kuni 20 protsenti niitjate tööajast. Neid tähelepanekuid arvestades tuleb kolhoosides niidumasinate juurde suunata niisugusel hulgal tööjõudu, mis kindlustab masina tööjõudluse täieliku ära kasutamise. Põllundusbrigaadidesse on selleks otstarbeks soovitatav suunata lisatööjõudu administratiiv-majanduslikul alal töötajate, koolilaste jt. hulgast.

Suur tähtsus on samaaegselt sidujate töö ratsionaliseerimisel. Üks töötaja seob ja asetab päeva jooksul hakkidesse keskmiselt 600—700 vihku. Kuid kogemused Räpina rajooni V. Kingissepa nimelisest, Harju rajooni «Koidu» jt. kolhoosidest näitavad, et eesrindlikud põllutöölised seovad päevas 1000—1200 vihku. Niisuguseid tulemusi on saavutatud peamiselt tööpäeva täielikuma ära kasutamise ja koristajate liikumise ratsionaliseerimise teel.

Praktikas kasutatakse sidumist kindlal põlluosal, sidumist ringliikumise ja sidumist ristliikumise teel. Kõige enam on levinud ringliikumine, mis on tõestanud oma eeliseid kindlal põlluosal sidumise ees. Ringliikumise korral sidujad liiguvad masina järel ümber koristatava põlluosa.

Andmed Harju rajooni «Koidu» kolhoosist näitavad, et häid tulemusi on saadud ristliikumise puhul, s. o. kui sidujad liiguvad risti masina liikumise suunale. Ringliikumise puhul, kui üksteisele järgnevate vihkude kaugus on keskmiselt 4 meetrit, käib siduja 1000 vihu sidumisel läbi

ligikaudu 4 kilomeetri pikkuse teekonna. Ristliikumise puhul, kui kõrvutiasetsevate vihkude vahekaugus on 1,5 meetrit, on sidujal 1000 vihu sidumiseks vaja läbida ainult 2 kilomeetrit, s. o. 2 korda vähem kui ringliikumisel. Selle tulemuseks on tööviljakuse tõus 10—15 protsendi võrra. Ristliikumise puhul on tarvilik, et masin enne sidumise alustamist teeks 5—6 ringi ümber koristatava põlluosa. Siis on sidujatel võimalik alustada liikumist ristisuunas. Ristliikumine on otstarbekohane üksnes viljaniidumasinaga koristamisel ning juhul kui kogu põllul kasvab enam-vähem ühtlane vili.

Mitmetes kolhoosides on kaalutud küsimust, kas on otstarbekohane siduda ka pikemakasvulist suviteravilja. Esiteame selle kohta mõningaid kogemusi Rápina rajooni V. Kingissepa nimelisest kolhoosist, kus pidevalt praktiseeritakse pikemakasvulise suviteravilja sidumist.

Suviteravilja kokkupanekul 3—3,5-hektarise päevase tööjõudlusega viljaniidumasina järelt vajatakse keskmiselt 8 sidujat. Sidumata vilja rõuku panemisega tuleb aga toime 6 inimest. Töökulu vilja kokkupanemisel on sidumise puhul järelikult ligikaudu ühe neljandiku võrra suurem. Kuid nagu uurimused näitavad, on koristusprotsessis tervikuna töökulu vilja sidumise korral ligikaudu 10 protsendi võrra väiksem kui vilja rõuku panemise korral. Töökulu kokkuvõtte saavutatakse sellega, et seotud vilja koormasse tõstmine toimub kiiremini, seotud vilja koormaid on võimalik teha suuremaid, koormast peksumasinalle kätteandmine toimub kiiremini ning peksumasina koormamine toimub ühtlasemalt ja täielikumalt kui sidumata vilja puhul. Samuti on seotud vilja kaod põllul ja vedamisel väiksemad kui sidumata vilja kaod. See kõik räägib pikemakasvulise suviteravilja sidumise kasuks.

Vabariigi tootmistingimustes on viljakoristamise organiseerimisel suure tähtsusega katusealused ja küünid. Veenvalt kõneleb küünide kasuks järgmine arvestus. Vilja masindamisega hiline mine ühe kuu võrra, kui vili seisab põllul, põhjustab saagikao 2—3 tsentneri ulatuses hektari kohta. Viljaküüni ehitamine, kuhu mahub 30—40 hektari vili, läheb Tapa rajooni «Viisaastaku» ja Rapla rajooni «Uue Elu» kolhoosi andmeil maksma umbes 20 000 rubla. Niisugune küün võimaldab vältida ligikaudu 60 tsentneri terade kao ja põhu riknemise. Seega kaetakse küüni ehitamise kulud juba mõne aastaga.

Küünide olemasolu võimaldab märgatavalt parandada töö organiseerimist kolhoosis, nimelt tööjõu koormatuse ühtlustamise teel. Nii on «Uue Elu» kolhoosis laialdaselt praktiseeritud küünidesse veetud vilja masindamist siis, kui pakilised sügiseseid välistööd on lõpetatud. See on kindlustanud kõigi sügiseste tööde, nagu kartulivõtu, köögivilja ning söödajuurvilja koristamise, sügiskünni jne. õigeaegse läbiviimise. Samuti võimaldab viljaküünide olemasolu vilja masindamiseks edukalt kasutada vihmaseid ilmu, soodustades sellega vilja kiiremat salvestamist.

Need kogemused näitavad, et Eesti NSV kolhoosid peavad kiiresti ellu rakendama NLKP Keskkomitee juunipileenumi (1954. a.) otsuse, mis eriliselt rõhutab katusealuste ja viljaküünide ehitamise vajalikkust niiske ilmastikuga piirkondade kolhoosides ja sovhoosides.

Viljakoristamise organiseerimisel ei saa mööda minna mõningatest koristustööde kvaliteedi küsimustest. Eriline koht on siin viljarõukude küsimusel. Vaatlused kolhoosides näitavad, et rikkemised ja kaod olenevad väga palju sellest, kui korralikult on vili asetatud rõukudesse. Lohakalt tehtud rõukudes on kadu ligikaudu 20 protsendi võrra suurem. Samuti olenevad kaod sellest, millist moodust kasutatakse vilja rõuku panemiseks. Ebasoovitavaks tuleb lugeda nn. kolmjalgade kasutamist, mis meil on laialdaselt levinud Türi, Paide jt. Kesk-Eesti rajoonide kolhoosides. Kolmjala kasutamise puhul on viljakaod tunduvalt suuremad kui teiste kokkupaneku mooduste puhul.

Eesrindlikes kolhoosides hoolitsetakse selle eest, et kogu hobuniidumasinatega koristatud vili masindataks esimesel võimalusel. Eriti on vaja kiirustada masindamisega siis, kui puuduvad vajalikud viljaküünid. Et organiseerida viljapeksu põllul paralleelselt koristustöödega, on vaja kolhoosides mobiliseerida kõik tööjõuressursid ja maksimaalselt ratsionaliseerida peksutöid.

Tähelepanekud Harju rajooni «Koidu», Suure-Jaani «Esimese Mai» jt. kolhoosides näitavad, et kõige otstarbekohasem on peksta vilja varem kokkuveetud virnadest. Vilja juurdeveo korral hobustega ei saa peksumasina võimsust täielikult ära kasutada. Peksumasina MK-1100 päevane tööjõudlus on ligikaudu 12—15 tonni teri. Niisuguse koguse masindamiseks on vaja masina juurde vedada umbes 30—40 tonni peksmata vilja, s. o. 60—80 tugevat koormat. Koormate vahetus masina juures, mille jooksul

masinale vilja ette ei anta, kestab umbes 1 minut. Päeva jooksul läheb sel teel kaduma ligikaudu 2 tundi tööaega, mille jooksul on võimalik peksta 2 kuni 3 tonni vilja. Tegelikult on koormate etteandmise vaheajad veelgi suuremad, mille tõttu ka peksumasina tööjõudlus on väiksem. Nii näitavad vaatluste andmed Lihula rajooni «Oktoobri» kolhoosist, et koormate etteandmises esinenud lünkade tõttu läks mõnel päeval kaduma ligemale 25 protsenti masina kasulikest tööajast.

Virnaast peksmisel on niisuguseid tööajakadusid võimalik tunduvalt vähendada. Kuid ka siin tuleb töö organiseerimisel erilist tähelepanu osutada vihkude küllaldase etteandmise kindlustamisele. Masinale MK-1100 on normaalseks töötamiseks vaja 4 etteandjat, 2 vihkude lahtilõikajat ja 2 allalaskjat. Eesrindlikud masinistid arvavad, et parem olgu üks etteandja või vedaja rohkem kui vähem. Mitme inimese tööjõudu võimaldab kokku hoida isesöödjaga varustatud peksumasina kasutamine. Nii on isesöödjaga varustatud peksumasina MK-1100 töötamiseks vaja ainult 1—2 vihkude etteandjat.

Teiseks kitsaskohaks ja suuremat tööjõukulu nõudvaks operatsiooniks viljapeksul on põhu äravedu masina juurest ja virna panek. Väikese vahemaa puhul on vaja selleks 4 põhutõstjat ja 3 virnategijat. Kaugema virna puhul, kui põhku kantakse samuti käsitsi, peab tõstjaid olema veelgi rohkem. Põhu toimetamisel kaugemale kasutatakse enamikus kolhoosides hobulohetit, s. o. põhu vedu puuga. Sel juhul väheneb põhu juures töötavate inimeste arv. Võimaluse korral on otstarbekohane asetada põhk virnadesse peksumasina ligidale, kus virna asetamiseks saab kasutada põhutransportööri, mille tulemusena jääb ära ka põhu käsitsi virna tõstmine. Viljapeksumasin MK-1100 on selleks varustatud pneumaatilise transportööriga, mis vabastab vähemalt 4 inimese tööjõu.

Käesoleval ajal kasutatakse kolhoosides veel hulgaliselt mitmesuguseid viljapeksumasinaid, mis ei ole varustatud põhutransportööriga. Siin on tööviljakuse tõstmiseks ja töö kergendamiseks väärtuslikke täiendusi teinud kolhooside ratsionalisaatorid. Üheks õnnestunumaks täienduseks on Suure-Jaani «Koidu» kolhoosis konstrueeritud põhutransportöör koos aganatransportööriga. Transportööri kasutuselevõtmine on võimaldanud kolhoosil vabastada viljapeksult 4 põhutõstjat ja 2 aganavõtjat. Virnadest 36-tollise

trumliga viljapeksumasinaga peksmisel on tööviljakuse tõus selle tagajärjel ligi kahekordne.

Uldkokkuvõttes vähendab vilja etteandmise ja põhu ära-toimetamise mehhaniseerimine tööjõu vajadust viljapeksul ligikaudu 25 protsendi võrra ning loob eeldused peksutööde kiiremaks läbiviimiseks. Traktorijaamadel ja kolhoosidel on sellepärast nimetatud tööloikude mehhaniseerimisele vaja osutada tõsist tähelepanu.

Erilist tähtsust omab õige töö organiseerimine ja tööjõu ratsionaalne kasutamine maisi koristamisel, kuna maisi koristamise ja sileerimise periood langeb ühte mitmesuguste teiste tähtjaliste sügiseste töödega.

Mais tuleb koristada enne öökülmade saabumist, sest külma käes rikutud taimed kaotavad kiiresti peaaegu täielikult oma mahlasuse ja muutuvad maitsetuks. Maisi haljasmassi koristamisel silokombainiga CK-2,6 saavutatakse võrdlemisi kõrge tööviljakus. Nagu kogemused näitavad, on selle kombainiga võimalik koristada 3—6 hektarit maisi päevas, millega hoitakse kokku umbes kahekümne inimese tööjõud. Siinjuures tuleb erilist tähelepanu osutada sellele, et vedu ja sileerimine ei jääks maha maisi niitmisest. Töö organiseerimist maisi koristamisel kombainiga on kirjeldatud lähemalt teise peatüki kolmandas osas.

Tõlvikud eraldatakse maisi koristamisel kas spetsiaalsete silokombainide abil või käsitsi. Spetsiaalsete silokombainide puudumisel võib pärast tõlvikute käsitsi koristamist edukalt rakendada tavalisi silokombaine.

Arvesse võttes, et vabariigi kolhoosides kasvatatakse maisi võrdlemisi suurel pindalal, ei saa loota maisi koristamisel ainult silokombainidele, vaid tuleb kasutusele võtta ka hobu-niidumasinad. Nagu mitmete kolhooside kogemused näitavad, tuleb tugeva maisi korral hobu-niidumasinaid kasutada ainult poole haardelaiusega.

Eraldi kogutud tõlvikud koos kattelehtedega peenestatakse hekslimasina abil. Piim- ja vahaküpsuses sileeritud tõlvikud on väärtuslikuks jõusöödaks sigade ja kodulindude nuumamiseks.

Sügisestest koristustöödest on töömahukamaid kartulivõtmine. Eesti NSV tootmistingimustes tuleb alustada üldise kartulivõtmisega harilikult septembrikuu teisel poolel ning lõpetada oktoobrikuu algul. Tööde organiseerimisel kartulivõtmise perioodil tuleb eriti silmas pidada, et kartulivõtmisega alustataks õigeaegselt.

Eesrindlike kolhooside, nagu Harju rajooni «Rahva Võidu», Põltsamaa rajooni J. V. Stalini nimelise jt. kogemused tõendavad, et kartulivõtmise organiseerimisel tuleb kinni pidada kindlast tööde järjekorrast. Nii tuleb koristamist alustada varavalmivatest sortidest ja siirduda pärast seda hiljemvalmivate sortide juurde.

Kartulikoristustööd on võrdlemisi tööjõumahukad. Nii kulub ühe hektari kartuli võtmiseks Eesti NSV kolhoosides praeguse mehhaniseerimistaseme juures keskmiselt umbes 10—12 tööpäeva. Ka kõigist kartulikasvatustöödest on kartulivõtmine suurima töökoormusega, moodustades olenevalt mehhaniseerimise astmest 55—65 protsenti kogu kartulikasvatustööde mahust.

Suurt tähelepanu on vaja pöörata kartulivõtmise ettevalmistamisele. Praktika on korduvalt näidanud, et kui kolhoosides ja masina-traktorijaamades ei remondita õigeaegselt ja korralikult kartulivõtmismasinaid, kui kolhoosid ei valmista vajalikus ulatuses korve ja kaste ning ei remondi kartulihoidlaid, siis ei saavutata kõrget tööviljakust kartulivõtul. Märjamaa rajooni «Sirbi ja Vasara» kolhoosis kulges kartulivõtmine edukalt, vaatamata sellele, et selleks kasutati peamiselt hobumasinaid. Tööde head läbiviimist soodustas asjaolu, et selles kolhoosis, eeskätt III põllundbrigaadis, pöörati suurt tähelepanu ettevalmistustöödele. Nimetatud brigaadis remonditi ja korrastati aegsasti kartulivõtmismasinaid, puhastati ja desinfitseeriti panipaigad ning valmistati vajalikus koguses korve ja kaste.

Eesti NSV kolhoosides võib eraldada põhiliselt nelja kartulivõtmise viisi: 1) hobuadruga, 2) hobu-kartulivõtmismasina järelt, 3) traktori-kartulivõtmismasina järelt ja 4) kartulikombainiga.

Primitiivsemaks kartulivõtmisviisiks on käsitsi noppimine hobuadra järelt. See koristusviis on võrdlemisi vähetootlik. Harilikult on sel puhul vaja 140—150-tsentnerise kartulisaagi puhul 1 hektari kohta 18—20 noppijat. Kartuli veoks, kui veetakse lähedale, on vaja umbes 3 inimest ja 3 hobust. Ühe hektari kartuli noppimiseks kulub selle

viisi puhul umbes 20 inimtööpäeva (välja arvatud vedu hoidlasse või kuhja), kuna ühe töötaja kohta võetakse keskmiselt 0,05 hektarit kartulit päevas. Sellise väikese efektiivsusega kartulivõtmine pole kolhoositootmise tingimustes otstarbekohane.

Kui üldreeglina tuleb loobuda kartulivõtmisest hobuadra järelt, siis teatud erandjuhtudel võib seda viisi siiski kasutada. 1954. aasta sügisperioodil takistasid vihmased ilmad Harju rajooni «Töötava Talupoja» kolhoosis kartulivõtmisemasinate tööd liivsavimuldadel. Et aga kartul kiiresti ja õigeaegselt koristada, hakati ajutiselt kartulit koristama hobuadraga. Kui ilmastikuolud ja põllud võimaldasid, jätkati kartulivõtmist masinaga. Nii viisi tööd organiseerides suutis kolhoos võrdlemisi kiiresti kartulikoristamise lõpetada.

Käesoleval ajal võetakse üle 50 protsendi kartulist traktorijaamade masinatega. Kuid lähematel aastatel ei jätku veel küllaldaselt traktorijaamade masinaid selleks, et kõigjal mehhaniseerida kartulivõtmist. Samuti on paljudes vabariigi kolhoosides hulk põlde, kus traktoriagregaatide kasutamine on takistatud.

Neid asjaolusid silmas pidades tuleb kolhoosides rööbiti traktorijaama tehnikaga rakendada ka hobu-kartulivõtmisemasinad. Kartulivõtmine hobumasinaga nõuab küll võrdlemisi palju tööd, kuid see on siiski tootlikum kui hobuadra järel noppimine.

Kartulivõtmise organiseerimisel hobu-kartulivõtmisemasinaga rakendatakse kaht varianti. Esiteks: kartulinoppijad käivad masina järel, teiseks: igale noppijale mõõdetakse kätte kindel põlluosa.

Mitmete kolhooside, nagu Rápina rajooni J. V. Stalini nimelise, Harju rajooni «Rahva Võidu» jt. kogemused näitavad, et igale töötajale oma kindla põlluosa määramise korral on tööviljakus 15—20 protsendi võrra suurem kui siis, kui kartul nopitakse masina järel liikudes. Kindla maa-ala koristamise moodus on efektiivsem selle poolest, et see loob soodsad tingimused individuaalse tükitöö rakendamiseks.

Töö organiseerimisel hobu-kartulivõtmisemasinaga tuleb kõigepealt silmas pida, et kartuli lahtiajamine toimuks küllaldaselt kiiresti, et selle taha ei jääks seisma noppijate töö. Harju rajooni «Rahva Võidu» ja ka mitmes teises kolhoosis rakendatakse koristustööde vajaliku tempo hoidmi-

seks hobuste vahetamist. Üks paar hobuseid töötab enne lõunat ja teine paar pärast lõunat. Selliselt töötades ajas üks masin päevas lahti 1,2 hektarit, eesrindlased aga isegi kuni 1,5 hektarit kartulit. Märjamaa rajooni «Sirbi ja Vasara» kolhoosis ajasid eesrindlased päevas kartulivaod lahti isegi 1,8 hektaril.

Nagu «Rahva Võidu» kolhoosi kogemused näitavad, on kartulivõtmise tempot võimalik küllaldase noppijate ja äravedajate arvu korral kiirendada sel teel, et ühe kartulivõtmismasina ette rakendatakse neli hobust. Siis peab aga töötama väga ettevaatlikult, sest masina rikkimineku oht on suurem. Kartulivõtmise kiirendamiseks on võimalik kasutada ka hobu-kartulivõtmismasinat ratastraktori XT3-7 haakes. Tartu rajooni «Esimese Mai» kolhoosis kasutati seda moodust ning saavutati ühe masina kohta 3,1-hektarine väljatootus.

Töö organiseerimist niisugusel viisil, kus igale töotajale on eraldatud kindel maa-ala, vaatleme lähemalt Harju rajooni «Rahva Võidu» kolhoosi kogemustel. Kartulivõtmist alustati kolhoosis septembri keskpaiku ja see lõpetati oktoobrikuu keskel. Kolhoosi II ja III põllundusbrigaadis, kus kartulisaak oli 140 tsentnerit hektarilt, organiseeriti töö järgmiselt. Iga kartulivõtmismasina kohta (masina tööjõudlus 1,2 ha päevas) pandi 14 noppijat, kusjuures noppijate tööjõudlus päevas oli 12 tsentnerit. Eesrindlased noppisid isegi üle 20 tsentneri päevas. See kartulinoppijate võrdlemisi kõrge töövilkus saavutati sellega, et noppimisel rakendati individuaalset tükitööd. Kartuli vedu toimus 1 kilomeetri kaugusele. Pealetõstmise ja veoga tegeles 3 kolhoosnikut. Kuhjade tegemisel töötas 2 kolhoosnikut.

Seega oli tööjõu kulu ühe hektari kartuli võtmiseks 12 inimtööpäeva (välja arvatud vedu).

Kolhoosi I põllundusbrigaadis oli kartulisaak tunduvalt väiksem, nimelt 90 tsentnerit hektarilt. Selles brigaadis rakendati ühe kartulivõtmismasina järele 10 inimest. Väiksema saagi tõttu oli ka tööjõudlus ühe noppija kohta väiksem, umbes 10 tsentnerit päevas. Kartuli äraveole ja pealetõstmisele rakendati samuti 3 kolhoosnikut ning kuhjade tegemisele 2 kolhoosnikut. Kuigi tööjõu kulu ühe hektari kohta oli I brigaadis väiksem kui II ja III brigaadis, oli tööjõu kulu ühe tsentneri kartuli koristamiseks I brigaadis 20 protsendi võrra suurem kui II ja III brigaadis.

Nagu kolhoosi kogemused näitavad, on kartulivõtmisel

vaja erilist tähelepanu osutada kartuli noppimise ja teiste kartulivõtmise tööoperatsioonide omavahelisele kooskõlastamisele. Selleks arvestati kolhoosis täpselt välja tööjõu vajadus üksikute tööliikide järgi ja paigutati tööjõud vastavates proportsioonides üksikutele töödele. Eespool toodud kolhoosnikute tööjõu paigutus tagas kogu kartulivõtmise perioodil häireteta töö.

Kui noppimiseks rakendatakse alaealisi ja vanemaid kolhoosnikuid, siis on otstarbekohane kartulivedajaile juurde anda mõni kolhoosnik, kes abistaks vedajat kartulikorvide või -kastide tõstmisel.

Kõige sagedamini venib kartulivõtmine mitmetes kolhoosides just tööprotsesside omavahelise kooskõlastamatuse tõttu. Vahel põhjustab seda asjaolu, et jäädakse noppimisega maha, teinekord pole küllaldaselt kartuli äravedajaid. Näiteks Rakvere rajooni J. V. Stalini nimelises kolhoosis oli töötootlikkus kartulivõtmisel äärmiselt madal. Iga hobumasina kohta koristati ainult 0,4 hektarit kartulit. Peamine puudus seisnes selles, et iga hobu-kartulivõtmismasina kohta eraldati ainult 6 noppijat, mistõttu tekkis pikki tööseisakuid teistes tööliikides. Nagu kolhooside praktika näitab, peab eriti silmas pidama seda, et ei tekiks tööjõu puudust noppijate osas. Pole õige panna tööle ükskõik kui suurel hulgal masinaid, vaid neid peab tööle rakendama just nii palju, kui mitme masina normaalseks tööks jätkub tööjõudu.

Laialdaselt kasutatakse vabariigis traktori-kartulivõtmismasinat TƏK-2. Paljudel kolhoosidel on häid kogemusi selle kartulivõtmismasina tööst.

Kartuli koristamine traktori-kartulivõtmismasinaga võimaldab kartuli lahtiajamisele kuluvat tööjõudu kokku hoida umbes 1,7—2,1 korda, võrreldes hobumasinaga ajamisega. Kui hobu-kartulivõtmismasinaga ajab üks tööline harilikult lahti 1,2 hektarit, siis traktori-kartulivõtmismasinaga TƏK-2 aetakse lahti 4—5 hektarit päevas. Masinat teenindab traktorist ja masinist. Seega on väljatootus ühe töötaja kohta 2—2,5 hektarit. Paljud eesrindlikud mehhanisaatorid Põltsamaa, Ahja jt. masina-traktorijaamadest on kartulivõtmismasinaga TƏK-2 võtnud 6—7 hektarit kartulit päevas.

Peale selle on noppijate töö kartulivõtmismasinaga TƏK-2 järel töötades mõnevõrra kergem ning viljakam, sest see masin ei pillu kartuleid laiali.

Kartulivõtmisemasina TƏK-2 tööst on häid kogemusi Rakvere rajooni Ed. Vilde nimelisel kolhoosil. Et vältida kartulivõtmisel tööseisakuid ja kindlustada kartulinoppijatele pidevalt tööd, selleks alustati tööd masinaga juba enne noppijate kohaletulekut. Selleks ajaks kui noppijad tulid tööle, oli juba osa kartuleid lahti aetud ja noppijad said kohe tööle asuda.

Nagu kolhoosi praktika näitab, tuleb kartulivõtmisel masinaga TƏK-2 erilist tähelepanu osutada noppijate komplekteerimisele. Arvestades masina suurt võimsust, tuleb varuda küllaldaselt noppijaid. Nendel põldudel, kus kartulisaaq oli umbes 140—150 tsentnerit hektarilt, oli masina järele vaja 47—50 noppijat, kusjuures noppija keskmiseks tööjõudluseks oli 15 tsentnerit kartulit päevas. Nõpitud kartul veeti umbes 1 kilomeetri kaugusele. Vedasid 12—14 hobusemeest. Kartuli kuhjapanekul töötas 7 inimest. Seega oli kartulivõtmisel masinaga TƏK-2 vaja 64—69 inimest. Kuna kolhoosi põllundusbrigaadid on väiksema koosseisuga, siis kasutati kartulivõtmisel ka abitööjõudu muudelt aladelt. Seega kulus ühe hektari kartuli võtmiseks masinaga TƏK-2 9,5—10 inimtööpäeva, välja arvatud vedu ja kuhjapanek.

Tunduvalt kergendab ning kiirendab kartulivõtmist kartulikombain. Vabariigi kolhoosides rakendati esmakordselt kartulikombaine KKP-2 ja KOK-2 1954. aastal. Mõlemad kombainid töötavad traktori ДТ-54 või ХАТИ haakes. Nendest kombainidest on KOK-2 ette nähtud liivakatele ja kergematele savimuldadele, kuna kombain KKP-2 töötab ka rasketel ja keskmistel savimuldadel. Nagu praktika näitab, on tööks kombainiga KOK-2 soodsaid põlde vähestes kolhoosides, seepärast on KOK-2 laiaulatuslik rakendamine raskendatud. Seevastu on aga kombaini KKP-2 kasutamiseks paljudes meie vabariigi kolhoosides paremad tingimused.

Nagu näitavad vennasvabariikide kolhooside töökogemused, koristatakse kombainiga kartulivõtmisperioodi jooksul, s. o. kahe-kolme nädalaga kartul 50—60 hektarilt.

Et saavutada häid tulemusi kombainiga töötamisel, tuleb teha rida eeltöid. Kõigepealt tuleb kombainiga töötamiseks eraldada vilunumad kolhoosnikud, kes teenindaksid kombaini skogu selle töötamise jooksul. Kartulikombainiga töötamiseks on tarvilik välja valida vähestes kividega tasased umbrohupuhtad põllud. Kombaini tööd takistavad

ka lopsakad kartulipealsed, seepärast tuleb need enne koristamist maha niita ja põllult koristada.

Nagu praktika näitab, on soodsamad tingimused kombiniga töötamiseks ruutpesiti mahapandud kartuli põldudel. Kahes suunas vaheltharitud kartulipõllud on umbrohu puhtad ning nende muld on rohkem kohevil; mõlemad asjaolud tõstavad kombaini tootlikkust. Üldiselt on kombaini töö tootlikum suurema saagi puhul: 200-tsentnerise hektari saagi puhul kogub kombain korvidesse või kastidesse 95 protsenti mugulatest, madalama saagikuse juures (umbes 100 ts/ha) kogub kombain korvidesse aga 75—80 protsenti mugulatest — 15 protsenti mugulatest (väikesed) langeb transportöörilt põllule tagasi ning 5—10% mugulatest jääb mullast välja võtmata. Suurema saagi puhul on väikeste mugulate protsent väiksem, mille tõttu jääb ka põllule väiksem osa saagist.

Suurt tööjõu kokkuhoidu saavutatakse kombiniga töötamisel siis, kui kartulid kogutakse korvidesse või kastidesse. Kartulite kogumine kombaini punkrisse ja sealt väikestes hunnikutes põllule laskmine ja nende hunnikute äravedu suurendab tööjõu kulu kaks kuni kolm korda. Seepärast on kombaini edukaks tööks vajalik kolhoosis valmistada küllaldaselt korve või kaste. Kui kartul transporditakse põllult korvides hoidlatesse või kuhjadesse, on ühe kombaini kohta tarvis 150—200 korvi. Kui aga kartul veetakse põllult ära korvidest väljavalatult, siis peab olema kombaini jaoks umbes 50—70 korvi.

Vabariigi kolhoosidel puudub kombiniga töötamise pikemaajaline praktika. Kuid juba on mitmed kolhoosid, nagu Tartu rajooni «Tee Kommunismile», «Esimene Mai», Keila rajooni «Kalevi» jt. omandanud kombiniga töötamise kogemusi. Nendes kolhoosides suunati kombain tööle kergete ja keskmiste muldadega põldudele, mis olid tasased ja vähem kivised. Enne töö alustamist kombiniga eemaldati kartulipealsed masinaga АВН-2, mis monteeriti traktori У-2 külge. Kombain ККР-2 töötas traktori ДТ-54 haakes. Kartul lasti punkritest kastidesse, kusjuures kastid tühjendati vankritele. Kombaini teenindamiseks olid töötajad paigutatud järgmiselt: üks töötaja istus punkri juures, laskis täis saanud kaste maha ja pani uusi kaste alla. Kartuleid punkrisse viiva transportööri mõlemal küljel töötas 2 kolhoosnikut, kes loopisid kartulite seast välja kive, juuri, varrejäätmeid ja purustamata jäänud mulla-

tükke. Transportöörilt mahalangevate väiksemate kartulite korjamiseks määrati 6 kolhoosnikut. Nendele kolhoosnikutele määrati igaühele kindel tööpiirkond. Samuti oli nende kolhoosnikute ülesandeks tühjade kastide andmine kombainile ja kastide tühjendamine. Kui töötingimused olid paremad (puhtam põld, suuremad mugulad), piisas ka kahest töötajast transportööri juures ja viiest kartulikorrajast põllul.

Sellisel töötades saavutati kombaini keskmiseks tööjõudluseks 3,5, kohati isegi kuni 4 hektarit päevas.

Arvestades masina suurt tööjõudlust, pöörati erilist tähelepanu kartuli äraveole. 1—1,5-kilomeetrise veokauguse ja 140—150-tsentnerise hektarisaagi juures oli vaja 10—12 vedajat. Kartulikuuhjade juures töötas 4—5 kolhoosnikut.

Tühjad kastid asetati põllule kombaini liikumise suunas: 6—8 kasti iga 120—150 meetri järel.

Kombainiga töötades kulub ühe hektari kartuli võtmiseks umbes 4 inimtööpäeva.

Tööks kombainiga on vaja 22—28 kolhoosnikut. Enamikus vabariigi kolhoosidest on põllundusbrigaadides nii palju ja rohkemgi kolhoosnikuid. Arvestades, et enamikus põllundusbrigaadides on 30—40 hektarit kartulit, kulub kartulivõtmiseks, äraveoks ja kuhjapanekuks kombaini kasutamise korral ainult 8—10 päeva.

Eespool käsitletud kogemuste alusel võib välja tuua üksikute kartulivõtmisviiside efektiivsuse. Seda iseloomustab kokkuvõtlikult tabel 12 ja diagramm 5.

Tabel 12

Erinevate kartulivõtmisviiside efektiivsus

Kartulivõtmise vahend (sellele vastav on kartulivõtmise viis)	Tööjõu kulu 1 ha kartuli võtmiseks (tööpäevades)*	Tööjõu kulu %-des
1. Kombain	4,0	100
2. Traktori-kartulivõtmismasin ТЭК-2	9,5	238
3. Hobu-kartulivõtmismasin	12,5	312
4. Hobuader	20,0	500

*) Vedu ega kuhjapanekut pole arvestatud.

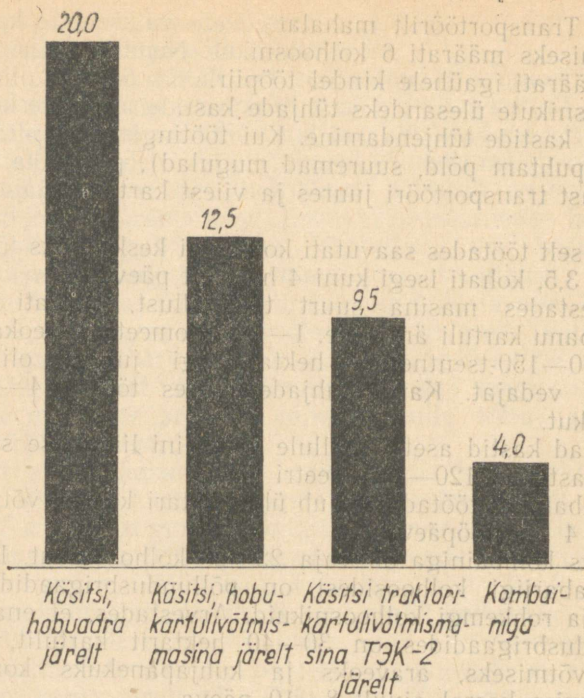

Diagramm 5. Tööjõu kulu 1 hektari kartuli koristamisel erinevate koristusviiside juures (tööpäevades)

Arvestades, et toodud kolhoosides võrreldud erinevaid koristusviise rakendati enam-vähem võrdsetes tootmistingimustes (ühesugune mullastik, ühesuurune saak, enam-vähem üheaegne koristamine jne.), näeme, et kõigi koristusviiside puhul on tööviljakus mitu korda kõrgem kui hobuadra kasutamise puhul. Kõige suurem on kombaini tööjõudlus; see on 5 korda suurem kui hobuadra ja üle 3 korra suurem kui hobu-kartulivõtmismasina tööjõudlus.

*

Söödajuurviljade koristustööd, mille hulka on arvatud ka juurikate kuhilatesse vedamine ja pealsete vedu, moodus-

tavad ligemale 50 protsenti kogu juurviljade kasvatamisega seoses olevast tööjõu kulust. Arvestades, et söödajuurvilja koristamine on seotud suure tööjõu kuluga, on selle töö mehhaniseerimisel suur tähtsus.

Juurvilja koristamisel traktori-peedivõtjaga 3HC, mis tõstab peedid mullast välja, saavutatakse masina päevaseks tööjõudluseks 5—6 hektarit. Siinjuures peab arvestama, et peedivõtjaga saab korralikult töötada ainult siis, kui juurviljapõllul on kõik read ühelaiuste vahedega, sest peedivõtja koristab korraga kolm rida.

Juurvilja koristamisel hobuadruga koristatakse päevas 2—3 hektarit. Selleks tööks on vaja peale adruga töötaja veel üht töötajat, kes enne eemaldab pealserauaga pealsed.

Arvestades, et söödajuurvilja koristamise mehhaniseerimise tase on kolhoosides veel võrdlemisi madal, tuleb suur osa juurviljast koristada käsitsi. Söödajuurviljade käsitsi koristamisel on praktikas välja kujunenud mitmeid erinevaid töövõtteid.

Hunnikutesse kogumise mooduse juures võtavad kaks töötajat kumbki 4—5 rida ja koguvad juurvilja ühistesse hunnikutesse, asetades juurikad sisse- ja pealsed väljapoole. Hiljem lõigatakse pealsed juurikatelt eraldi hunnikutesse. See on kõige aegaviitvam koristamisviis, sest juurikaid tuleb kanda ja mitu korda tõsta.

Teise mooduse puhul — juurikad rebitakse maast üles ja lõigatakse pealsed kohe ära — on töökulu võrreldes eelmisega 25 protsenti võrra väiksem. Lõigatud pealsed ja juurikad asetatakse ridade vahele.

Tunduvalt efektiivsemad juurviljade käsitsi koristamise viisid on koristamine kahest ja kolmest reast. Need koristusviisid hoiavad töökulu kokku võrreldes esimese koristusviisiga üle 50 protsenti, teise koristusviisiga võrreldes aga 25 protsenti. Töökulu ühe hektari kohta nende viiside juures on 7 inimtööpäeva.

Koristamisel kahest reast tõmmatakse kahest kasvureast juurikad üles ühte ritta. Esimene töötaja liigub põllul esimese ja teise rea vahel ja tõmbab mõlema käega ühel ajal juurikad esimeselt ja teiselt realt üles ning paneb need teise ja kolmanda rea vahele ritta. Teine töötaja laob järgmise kahe rea (3. ja 4. rea) juurikad samuti teise ja kolmanda rea vahele, nii et pealsed jäävad eelmistega vastamisi. Analoogiliselt asetatakse söödajuurvili ka järgnevalt ridadepaaridelt. Juurvilja väljatõmbamise järel lõiga-

takse pealsed raiumisraua või kantotsaga labidaga maha. Nende tööriistadega saab piki ridu käies püsti töötada. Tööpäeva jooksul lõigatakse sel teel juurviljalt pealseid ära 0,6—0,8 hektarit.

Kolmerealise koristusviisi puhul liigub põllul kaks töötajat kõrvuti, kiskudes korraga kumbki kolme rea juurvilja üles. Üleskistud juurikad asetab üks töötaja paremale ja teine vasakule poole, kolmanda ja neljanda rea vahekohta hunnikutesse, vahedega 3—4 m. Üleskiskujate järel töötavad peaselõikajad.

Eespool toodud koristusviisidest tuleks suuremat tähelepanu osutada kahele viimasele moodusele ja seda eriti suuremate söödajuurviljapindalade puhul.

*

Linakasvatuskolhoosides on koristustööde perioodil üheks oluliseks tööks lina õigeaegne koristamine. Paremaks lina koristamise ajaks on tema varajase kuldküpsuse järk.

Arvestades seda, et lina koristamise aeg langeb ühte teravilja koristamise ajaga, on vaja suurt tähelepanu osutada linakoristuse õigele organiseerimisele, et kindlustada selle õigeaegne läbiviimine.

Peamised linakoristusviisid vabariigi kolhoosides on järgmised: 1) käsitsi, 2) linakitkumismasinaga, 3) lina-kombainiga.

Olenevalt konkreetsetest tootmistingimustest rakendatakse kolhoosides kõiki neid koristusviise.

Lina käsitsi kitkumine nõuab palju tööd. Nagu vabariigi linakasvatuskolhooside praktika näitab, kulub ühe hektari lina kitkumiseks, peodesse sidumiseks ja hakkidesse panemiseks 5—7 tööpäeva. Kuigi käsitsi koristamine nõuab palju tööjõudu, osutub see siiski vajalikuks väikestel, kividerohketel, ebaühtlastel põldudel, kus masinatega töötamine on takistatud. Samuti on tulnud näiteks 1954. aastal paljudes vabariigi kolhoosides kitkuda lina käsitsi sellepärast, et põllud olid sademeterohkuse tõttu masinatega koristamiseks liiga pehmed.

Ka lina käsitsi kitkumisel tuleb suurt tähelepanu pöörata töö õigele organiseerimisele. Viljandi rajooni «Koidu», Abja rajooni «Kalevi» ja teiste kolhooside kogemused näitavad, et käsitsi koristamisel on vajalik eraldada igale kitkujale kindel maa-ala, mille eest ta vastutab. Nagu tähelepanekud

näitavad, on sel juhul isiklik vastutus suurem ja saavutatakse 10—15 protsendi võrra suurem tööjõudlus. Ebaühtlase linavarte pikkuse juures tuleb kitkumine selliselt organiseerida, et tunduvalt erineva pikkusega linavarred seotaks eraldi peodesse. Kuigi sel juhul kulub mõningal määral rohkem aega kitkumisele, tasub see end sellega, et järgnevatel töödel — kupardamisel, murdmisel ja kiu sorteerimisel — kulutatakse palju vähem aega.

Palju kasutatakse linakitkumismasinat JT-7. Selle masina päevaseks kitkumismahiks on 5 hektarit ja kogu linakoristushooaja normiks 50 hektarit. Kuid paljud eesrindlased ületavad neid norme, kitkudes masinaga päevas isegi üle 10 hektari lina.

Räpina rajooni V. Kingissepa nimelise kolhoosi kogemuste kohaselt on masina teenindamiseks vaja peale traktoristi ja masinisti veel 10—11 inimest: nurkade kitkumiseks — 4 inimest, lina sidumiseks ja hakkidesse panekuks — 6—7 inimest. Igale sidujale määrati riba. Kolhoosi kogemused näitavad, et selline sidujate arv on piisav, kui rakendada sidumisele selle tööga vilunud kolhoosnikuid. Niisuguse töökorralduse juures koristati kolhoosis 6 hektarit lina päevas. Seega oli tööjõu kulu ühe hektari lina koristamiseks umbes 2 inimtööpäeva.

Tunduvalt suurem tööjõudlus saavutatakse töötamisel linakombainiga. Linakombain JK-7 teostab 3 tööoperatsiooni: kitkub lina, eraldab kuprad ja seob varred peodesse.

Põlva rajooni J. Lauristini nimelise, J. V. Stalini nimelise ja teiste kolhooside praktika kinnitab, et linakombaini häireteta töö kindlustamise üheks oluliseks tingimuseks on vajalike ettevalmistustööde õige organiseerimine. Selle juures tuleb kõigepealt silmas pidada, et kombain suunataks suurematele linapõldudele, mis kombainile tagaks tööd pikemaks ajaks, sest kombaini tööasendist transpordiasendisse ja vastupidi seadmine nõuab võrdlemisi palju aega. Seepärast kaotatakse väikeste põllulappide puhul mitmeid väärtuslikke töötunde ühelt põllult teisele üleminekuks.

Järelikult on linakombainiga koristamise jaoks eriti vajalik, et linapõld oleks ühes massiivis, mis võimaldab kasutada paremini tööaega.

Nagu näitavad nimetatud kolhooside kogemused, on kombaini tööaja maksimaalseks kasutamiseks vaja varakult lahti kitkuda põlluääred ja -nurgad, et kombain põllule jõu-

des saaks kohe alustada tööd. Kolhoosides, kus lahtikitkumist alustati alles pärast kombaini põllule jõudmist, tuli kombainil oodata 2—3 tundi, enne kui võis alustada tööd.

Erilist tähtsust tuleb kombainiga koristamisel omistada üksikute linakoristustööde õigele omavahelisele kooskõlastamisele. Kõigepealt tuleb kolhoosnikuid paigutada üksikutele töödele vajalikul hulgal. Nagu näitavad Põlva rajooni «Kalju» kolhoosi ja Partorg R. Lume nimelise kolhoosi kogemused, peab linakombaini teenindama 2 inimest kuprakottide vahetamisel ja 4 inimest põllunurkadel, kes teostavad järelkitkumist ja hoiavad põllunurgad kogu aja ümmargustena. Sellega välditakse lina masinaga mahasõitmine ja sasimine. Seega teenindab kombaini koos traktoristi ja kombaineriga 8 inimest. Kogemused näitavad, et väga suurel määral sõltub kombaini töö kuprakottide vahetamisest. Seepärast on vaja sellele tööle suunata osavamaid ja vilunumaid kolhoosnikuid. Toodud tööjõu paigutuse puhul koristati kombainiga Partorg R. Lume nimelises kolhoosis 5 päevaga 47 hektarit lina, seega päevas 9,4 hektarit. Järelikult kulus 1 hektari lina kitkumiseks, sidumiseks ja kupardamiseks kõigest 0,85 inimeetäpäeva. Kui kolhoosis on selles töös vilunud kolhoosnikud, siis piisab ka ühest kuprakottide vahetajast.

Rööbiti lina kitkumisega toimub ka kuparde äravedu kombainilt, nende kuivatamine ning linavarte likku panemine. Vaadeldavates kolhoosides rakendati kuparde äraveole olenevalt veokaugusest 2—4 inimest ja kuparde sardapanekuks riiulsardadele 2—3 inimest. Linavarsi vedas 4—5 kolhoosnikut. Kui linavarsi leotati kasteleotusviisil, töötas likku panemisel 8 inimest. Vesileotuse puhul kulus 4 inimest.

Kolhooside praktika näitab, et kuparde kuivatamine on kiire ja vastutusrikas töö. Põlva rajooni J. V. Stalini nimelises kolhoosis kuivatati kombainilt tulevaid kupraid vastavatel linakuivatusplatsidel, riiulsardadel, mis olid varustatud katustega. Linakuprad panid sarda lülivanemad ja suurte kogemustega linakasvatajad. Siin pöörati pearõhk sellele, et kuprad oleksid sardades hästi kohedalt ja mitte liiga paksult (12—15 sm), nii et tuul saaks kuivatada kogu sarra. Kupraid lasti kuivada umbes poolteist nädalat ning veeti seejärel katusealustesse, kus toimus nende pekmine.

Käsitsi või linakitkumismasinaga kitkutatud ja hakis kuivanud lina viiakse varjualustesse, kus toimub nende pekmine.

J. V. Stalini nimelises kolhoosis kasutati kupardamiseks traktorijaama masinat МЛП-1,6 ja kolhoosis valmistatud kupardamismasinat. Kombainiga koristatud lina kuprad peksti kolhoosi rehepeksumasinaga. Selleks reguleeriti masina peksukorvi ja trumli vahe laiemaks, et vältida seemnete vigastamist peksmisel.

Eespool nimetatud linakasvatuskolhooside andmeist selgub üksikute linakoristusviiside efektiivsus (vt. tabel 13).

Tabel 13

Erinevate linakoristusviiside efektiivsus

Lina koristamise viis	Tööjõu kulu 1 ha lina kitkumiseks ja kupardamiseks (tööpäevades)	Tööjõu kulu %-des
Linakombainiga	0,85	100
Linakitkumismasinaga	5,0	471
Käsitsi	9,0	941

Toodud andmed näitavad, et kombaini kasutamisel kujuneb lina koristamine rohkem kui 9 korda vähem tööjõudu nõudvaks kui käsitsi koristamisel.

Suurt tähtsust kvaliteetse linakiu saamisel omab lina algtöötlemise (linavarte murdmine, ropsimine ja taku puhastamine) hea kvaliteet. Lina algtöötlemisel on linakasvatajatele suureks abiks traktorijaama agregaat, kuhu kuuluvad murrumasin МЛ-6А, linaropsimismasin ТЛ-40 ja takupuhastusmasin КЛ-25. Selle agregaadiga teenindamiseks on vaja 12—14 kolhoosnikut. Agregaadiga töötlemine kahes vahetuses on 6—8 tonni linavarsi. Lina töötlemisel selle agregaadiga tõuseb tööviljakus võrreldes käsitsi töötlemisega 5—6 korda. Kolhoosides, kus lina kasvatatakse 30—40 hektaril, on agregaadiga kahevahetuselise töö korral võimalik lina algtöötlemine lõpetada umbes kahe nädalaga.

*

Arvestades koristustööde suurt tähtsust ja asjaolu, et sel perioodil on tööjõu koormatus kolhoosides kõige suurem, osutub koristustöödel eriti vajalikuks senisest suuremas

ulatuses rakendada eesrindlike kolhooside töö organiseerimise kogemusi ning tagada sellega tunduv tööjõu vajaduse vähenemine üksikutel tööprotsessidel, kolhoosnike töö kergemaks muutumine ning soodsate tingimuste loomine saagi kiireks ja kadudeta koristamiseks.

5. Töö organiseerimine üksikutes produktiivloomakasvatuse harudes

Loomakasvatuse kiire arengu kindlustamiseks on vaja loomakasvatufarmides tööd organiseerida selliselt, et pidevalt suureneks loomade toodanguvõime, tõuseks loomakasvatuses töötajate tööviljakus ning paraneks nende heaolu.

Selleks peab kõigepealt olema kõigis loomakasvatusharudes ellu rakendatud isiklik vastutus loomade hooldamisel, mis nõuab kindlate loomagruppide kinnistamist talitajatele. Siin tuleb silmas pidada seda, et igale talitajale kinnistataks selline arv loomi, mille juures oleks kõige paremini kindlustatud tööjõu ratsionaalne kasutamine ja loomade nõuetekohane hooldamine.

Samuti on vaja ulatuslikult läbi viia suurt tööjõu kulu nõudvate tööde mehhaniseerimine loomakasvatufarmides, mis on otsustavaks teguriks tööviljakuse tõstmisel. Ühtlasi muutub mehhaniseeritud seadmete kasutamisel loomakasvatuses töötajate töö tunduvalt kergemaks.

Töö õigel organiseerimisel on suure tähtsusega kindla tööpäevakorra olemasolu farmis. Ööpäevase tööde järjestuse kindlaksmääramisel farmis on vaja lähtuda kohalikest oludest ja aastaajast. Kehtestatud päevakord peab võimaldama kõige paremini läbi viia loomade söötmise, pidamise ja hooldamisega seoses olevaid töid ja kindlustama ka töötajatele vajalikul määral puhkeaega.

Muidugi tuleb kindlustada ka range kinnipidamine päevakorrast. Kindla päevakorraga harjunud loomadel on välja kujunenud niinimetatud ajarefleksi, mille tõttu söötmisaja saabumisel alustavad seedenäärmed intensiivset tegevust ja seedemahlade hulk suureneb. Ettenähtud söötmisajast kõrvalekaldumine tekitab loomade hulgas rahutust ja seedemahlade eritus väheneb, mis põhjustab söötade seeduvuse vähenemist ja ühtlasi ka toodangu langust. Samuti harjuvad loomad ka kõigi teiste laudatööde täpse ajaga ja sellest kõrvalekaldumine häirib loomi. Eriti tundlikud on leh-

mad täpse lüpsiaja suhtes. Harju rajooni «Rahva Võidu» kolhoosi eesrindliku lüpsja-karjatalitaja, sotsialistliku töö kangelase Anni Mikomäe tähelepanekute kohaselt vähendab isegi lüpsi pooletunnine hilinemine piimatoodangut.

Eriti oluline on loomakasvatustes rakendada teaduslike katseasutuste ja eesrindlike loomakasvatajate kogemustel kõige kohasemaks osutunud töö organiseerimise viise ja võtteid vastavalt antud tingimustele.

Peamiseks kriteeriumiks nimetatud abinõude kasutuselevõtmisel on ökonoomiline moment, s. o. tuleb silmas pidada loomakasvatussaaduste odavama tootmise eesmärki — kulutuste vähendamist toodanguühiku kohta.

*

Teatavasti on valdav osa loomakasvatusalala töötajatest rakendatud veisekasvatuse. Seepärast omab siin õige töökoormuse määramine üksikutele töötajatele eriti suure tähtsuse. Veisekasvatuses talitajatele kinnistatavate üksikutesse vanuserühmadesse kuuluvate loomade hulk sõltub mitmest tegurist. Lehmade arvu määramisel lüpsjatele-karjatalitajatele tuleb arvestada laudatööde mehhaniseerimise taset, loomade produktiivsust, lautade suurust, päevakorda ja teisi tingimusi farmis.

Näiteks Kose rajooni eesrindliku J. Lauristini nimelise kolhoosi suures lehmalaudas, kus on sisse seatud automaattootmine ja söötade ning sõnniku transport toimub rippraudtee abil, on ühele lüpsjale-karjatalitajale kinnistatud kuni 11 lehma, aastase piimatoodanguga 2500—4700 kilogrammi. Samasuguse mehhaniseerimistaseme juures hooldab Harju rajooni «Viimsi» kolhoosis üks lüpsja-karjatalitaja keskmiselt 9 lehma, piimatoodanguga 3100 kuni 3800 kilogrammi aastas, ja 2—3 tiinet mullikat. Mehhaniseeritud lüpsi kasutuselevõtmine võimaldab aga kahekordistada lüpsja-karjatalitaja hooldamisel olevate lehmade arvu. Samuti võimaldab suurendada lehmade arvu talitaja kohta väiksema lüpsi- ja söötmiskordade arvuga tööpäevakorra kehtestamine farmis.

Lehmade arvu määramisel lüpsjatele-karjatalitajatele ei arvestata mõningates kolhoosides küllaldaselt määral tööjõu ratsionaalse kasutamise võimalusi. Esineb juhtusid, et lüpsja-karjatalitaja hooldab ainult 8—10 madalatoodangu-

list lehma. Selline olukord viib loomakasvatuses töötavate kolhoosnikute arvu paisutamisele ja takistab tööviljakuse tõstmist loomakasvatusfarmides.

Ühele talitajale kinnistatavate noorloomade arv on väga erinev. Tavaliselt kinnistatakse ühele talitajale 20—25 kuni 6 kuu vanust vasikat. Üksikutes kolhoosides on see arv tunduvalt suurem, näiteks Loksa rajooni «Teel Kommunismile» kolhoosis talitab üks vasikatalitaja 29 vasikat, Kose rajooni «Lembitu» kolhoosis aga koguni 35 vasikat. Vana- maid noorloomi kinnistatakse talitajale 30—50. Näiteks hooldab Harju rajooni «Viimsi» kolhoosis üks noorkarja- talitaja 40 noorlooma.

Suuremates veiselaütades, kus on võimalik karjameeste tööle rakendamine, veab sõnnikut 1—2 karjameest. Kolme lüpsikorruga päevakorra juures tuleb sõnniku vedamisega sõnnikuhoidlasse 120 loomakohaga veiselaudas toime üks karjamees, nagu näitavad Kose rajooni «Kalevi» ja teiste kolhooside kogemused.

Enamiku kolhooside veisefarmides oli kasutusel päeva- kord, mis nägi ette lüpsi 3 korda, söötmise ning lauda puhastamise 2 korda ja loomade puhastamise 1—2 korda päevas. Näiteks võib tuua Rapla rajooni «Uue Elu» kolhoosi kogemuste alusel kõige kohasemaks osutunud päevakorra, mille kohaselt tööde järjestus laudas oli talveperioodil järgmine:

kell 4.30 — 5.00	—	ettevalmistus lüpsiks
kell 5.00 — 6.30	—	lüps
kell 6.30 — 8.30	—	söötmine, loomade puhastamine ja lauda korrastamine
kell 8.30 — 12.00	—	vaheaeg
kell 12.00 — 12.30	—	ettevalmistus lüpsiks
kell 12.30 — 14.00	—	lüps
kell 14.00 — 17.30	—	vaheaeg
kell 17.30 — 19.30	—	söötmine, loomade puhastamine ja lauda korrastamine
kell 19.30 — 21.00	—	lüps

Esitatud päevakord võimaldas veiselaudas, kus on sisse seatud automaatjootmine ja rippraudtee, teha kõik lauda- tööd eeskujulikult. Seejuures oli aga lüpsjate-karjatalitajate tööpäev pikk ja killustatud. Kuigi laudatööde mehhaniseerimise ja töö hea organiseerimise tõttu lüpsjate-karjatalita- jate töö laudas kestis 9 tundi, koosnes puhkeaegade killus- tatus tõttu töötajate päev tegelikult peaaegu tervikuna töö-

kohale minekust, tulekust ja töötamisest laudas. See ras-
kendas töötajatel hoolitseda perekonna eest, liiga vähe
aega jäi puhkuseks ja erialaste teadmiste täiendamiseks.

Lüpsjate tööpäeva jaotuse parandamise eesmärgil võeti
mitmetes vennasvabariikide kolhoosides ja sovhoosides
kõrgematoodangulise piimakarja juures kasutusele kahe-
vahetuseline töö, mida on rakendatud ka mitmete Eesti
NSV sovhooside veisefarmides. Kahevahetuselise töö puhul
kestab töö laudas 16 tundi. Kumbki vahetus töötab 8 tundi,
kusjuures üks lüpsja talitab ja lüpsab vahetuses kaks korda
suuremat lehmaderühma kui ühevahetuselise töö puhul.

Praktika näitab, et suurema töökoormuse juures 8 tundi
töötades väsib lüpsja vähem kui pika tööpäeva juures, sest
pikem puhkeaeg taastab jõu täielikult. Kahevahetuseline töö
annab paremaid tulemusi masinalüpsi korral, sest sellisel
juhul ei ole karta lüpsja-karjatalitaja väsimist lüpsmisel.

Kahevahetuselise töö teatud headele külgedele vaatamata
ei suuda see meetod siiski täielikult lahendada lüpsjate-
karjatalitajate töö kergemaks muutmise küsimust. Tööaeg
küll lüheneb, kuid töökoormus suureneb kahekordselt.

Samuti jääb sel puhul loomadele vähe puhkeaega. Alalise
häirimise tõttu on takistatud seedimise optimaalne kulge-
mine lehmadel ning nende kõrge jõudluse saavutamine.

Neid puudusi arvesse võttes on eesrindlike loomakasva-
tajate hulgas püütud leida uusi lahendusi tööpäeva organi-
seerimisel veisefarmis. Mitmete kolhooside, nagu Kose
rajooni J. Lauristini nimelise, Tapa rajooni «Kaardiväe-
lase» jt. kolhooside veisefarmides on rakendatud Kostromaa
Põllumajanduse Instituudi õppe-katsemajandis väljatöötat-
ud kahetsüklilist päevakorda. Nimetatud päevakorra juu-
res kestab hommikune töötsükkel laudas kella 4-st 8-ni
ja õhtul kella 16-st 20-ni. Järelikult on lüpsjatel-karjatalita-
jatel vaja minna lauta päeva jooksul ainult kaks korda, kus-
juures mõlemal korral kestab töö 4 tundi.

Kahetsüklilise päevakorra juures lüpstakse lehma mõlema
töösükli algul ja lõpul, s. o. neli korda päevas. Kahe lüpsi
vaheajal tsükli kestel söödetakse ja puhastatakse loomi
ning korrastatakse lauta. Tsüklite vaheajal jääb lauta val-
vur, kes tõmbab sõnniku loomade asemelt virtsarenni ja
hoolitseb üldise korra eest.

Kuigi kahetsüklilise päevakorra juures on veisekasvatu-
ses töötajate tööpäev paremini jaotatud, on lüpsjate-karja-

talitajate töö koondatud lühemale ajavahemikule, mis nõuab neilt suuremat täpsust ja kiirust.

Et vahe esimese ja teise ning kolmanda ja neljanda lüpsi vahel on lühike, on piimatoodang teisel ja neljandal lüpsil väike. Kose rajooni J. Lauristini nimelises kolhoosis jaotus piimakogus üksikutele lüpsikordadele paremate lüpsjate gruppides, kus piimatoodang oli üle 4000 kg lehma kohta, järgmiselt: I — 35,4 protsenti, II — 18,4 protsenti, III — 27,5 protsenti, IV — 18,7 protsenti. Madalama piimatoodanguga lehmade juures on teisel ja neljandal lüpsil piimatoodangu osatähtsus veelgi väiksem. Seda arvestades lüpsiti J. Lauristini nimelises kolhoosis kuni 5-kilogrammise päevalüpsiga lehma kaks korda päevas, kuna «Viisu» sovhoosis, kus on kasutusel elektrilüps, jäeti teine ja neljas lüps ära kuni 10-kilogrammise päevalüpsiga lehmadel.

Tööjõukulu vähendamise eesmärki silmas pidades on veisefarmides ulatuslikult katsetatud üleminekut päevakorrale, kus lehma söödetakse ja lüpstakse kaks korda päevas. Nagu teadusliku uurimise asutuste katsetulemused ja eesrindlike loomakasvatavate ning eesrindlike karjakasvatavate kogemused näitavad, on sellisel päevakorral tunduvalt eelised teiste päevakordadega võrreldes.

V. R. Viljamsi nimelise Üleliidulise Söötade Teadusliku Uurimise Instituudi ja Ukraina Loomakasvatuse Teadusliku Uurimise Instituudi poolt teostatud katsed kahe- ja kolmekordse lüpsi võrdlemisel karjamaaperioodil näitavad, et piimatoodang ja rasvaprotsent on mõlemal korral praktiliselt võrdsed. Seejuures kulub kahekordsel lüpsil tööaega sama piimakoguse väljalüpsmiseks tunduvalt vähem. Üleliidulise Loomakasvatuse Teadusliku Uurimise Instituudi andmeil kulub 100 liitri piima saamiseks neljakordsel lüpsil 4 tundi 18 minutit, kolmekordsel lüpsil 3 tundi 17 minutit, kahekordsel lüpsil aga ainult 2 tundi 46 minutit.

Eesti NSV sovhooside kogemustel kaasneb kahekordsele lüpsile üleminekule väike piimatoodangu langus, kuid see õigustab end tööjõu kokkuhoiu seisukohalt täiel määral. «Sootaga» sovhoosis vähenes piimatoodang neljakordselt lüpsilt kahekordsele üleminekul 6-kilogrammises keskmises päevalüpsi korral 0,2—0,4 kilogrammi võrra lehma kohta. Samuti vähenes A. Sommerlingi nimelises sovhoosis, kus lehmade piimatoodang oli 12 kilogrammi päevas, piimatoodang lehma kohta ainult paarsada grammi. Seejuures ei esinenud loomad elu mingeid häireid.

«Hulja» ja «Hummuli» sovhoosis toimus kahekordsele lüpsile üleminek 11—12-kilogrammise keskpäevalüpsi juures. Siin olid loomad endise lõunase lüpsiaja saabudes mõne päeva jooksul rahutud ja üksikutel kõrgematoodangulistel lehmadel eritus udarast vähesel määral piima. Hiljem need nähted kadusid.

A. Sommerlingi nimelises sovhoosis toimuvad laudatööd talveperioodil järgmiselt: kell 6—8 — esimene lüps, kell 8—10 — lehmade söötmine ja puhastamine, kell 10—16 — vaheaeg, kell 16—18 — lehmade söötmine ja puhastamine ja kell 18—20 — teine lüps.

Hiljuti poeginud lehmi lüpstakse vastavalt udara seisundile 3 kuni 4 korda päevas, mis võimaldab ka vasikatele sagedamini joota lüpsisooja täispiima.

Suveperioodil on A. Sommerlingi nimelises sovhoosis kinnitatud järgmine tööpäevakord:

kell 3.45 — 4.00	—	ettevalmistus lüpsiks
kell 4.00 — 6.00	—	lüps
kell 6.00 — 6.15	—	jõusööda andmine
kell 6.15 — 7.00	—	loomade puhastamine
kell 7.00 — 15.45	—	karjatamine
kell 15.45 — 16.00	—	lauta panek
kell 16.00 — 18.00	—	lüps
kell 18.00 — 18.30	—	lisasööda andmine
kell 18.30 — 19.00	—	loomade puhastamine
kell 19.00 — 3.30	—	karjatamine

Suvel kuumade ilmadega aetakse loomad keskpäeval lauta ja pärast õhtuse töösükli lõppu toimub öine karjatamine.

Kahekordsele lüpsile üleminekul on võimalik lüpsjaid-karjatalitajaid rakendada ka muudele majandi kiireiseloomulistele ja hooajatöödele, nagu rühvelkultuuride hooldamine, söötade varumine jne. «Sootaga» sovhoosis näiteks töötavad lüpsjad-karjatalitajad suveperioodil pealelõunal kella 14-st 18-ni koos põllundusbrigaadi töölistega põllutöödel.

Kõige rohkem on levinud söödajuurvilja kinnistamine veisefarmi töötajatele.

Samuti on kahekordse lüpsi kasutuselevõtmisega võimalik suurendada hooldatavate loomade arvu ühe lüpsja kohta ja vabastada veisekasvatusest töötajaid tööle põllundusbrigaadidesse.

Kuigi kahekordse lüpsiga tööpäevakorra rakendamisel on Eesti NSV kolhoosides ja sovhoosides vähe kogemusi, näi-

tavad esialgsed andmed, et sellise päevakorra juures vähe-
neb tööjõu kulu toodetava piima kaaluühiku kohta ja see-
tõttu muutub piima tootmine odavamaks.

Igas kolhoosis tuleb veisekasvatuses rakendada selline
päevakord, mis võimaldab antud tingimustes kõige pare-
mini suurendada toodangut ja tõsta tööviljakust. Käesole-
val ajal, kus kolhoosides lehmade piimatoodangu tõstmisel
esmajärgulise tähtsusega on söödabaasi kindlustamine, on
otstarbekohane rakendada veisefarmis kahekordse lüpsiga
tööpäevakorda ning suunata farmitöötajad põhitööst vabal
ajal söötade tootmisele. Piimatoodangu langus kahe-
kordse lüpsi juures, võrreldes teiste päevakordadega, on
tunduvalt väiksem kui piimatoodangu suurenemine, mis
saavutatakse loomadele suurema koguse söötade tootmi-
sega farmitöötajate poolt.

Äsjapoeginud lehma, samuti ka eriti kõrgetoodangulisi
lehma on aga vaja vastavalt udara seisundile lüpssta sage-
damini.

Otsustava tähtsusega tööjõu kulu vähendamisel veisekas-
vatuses on tööde mehhaniseerimine farmis. Näiteks Harju
rajooni «Põhjaranniku» kolhoosis töötas 124 veisele ette-
nähtud laudas varem 14 inimest. Pärast automaatjootmise,
elektrilüpsi ja rippraudtee kasutuselevõtmist teevad sama
töö ära 9 inimest. Kui varem sõnniku väljaveol töötas kaks
meest koos hobustega, siis rippraudtee abiga tuleb selle
tööga toime üks inimene.

Suurt tööjõu kokkuhoidu annab ka farmide veega varus-
tamise ja söötade ettevalmistamise mehhaniseerimine.
Harju rajooni «Viimsi» kolhoosis oli veevarustuse puudu-
misel vaja 69 veisele vedada päevas vähemalt 6 aamitait
vett, mis koos vee kandmisega lauta veenõudesse nõudis
ühe mehe tööpäeva, sellele lisandus veel lüpsjate-karjatali-
tajate tööjõu ja ajakulu loomade jootmisele ämbritega.
Automaatjootmise sisseseadmisel vabanes seega juba 69
looma juurest üks mees ja hobune ning lüpsjate töö muu-
tus kergemaks. Samasuguseid tulemusi on loomade joot-
mise mehhaniseerimise kohta olemas paljudes vabariigi
kolhoosides.

Kui veistele on loodud tugev söödabaas ja loomad saavad
talveperioodil küllaldaselt määral head heina, silo jt. sööta-
sid, siis ei ole erilist vajadust söötade ettevalmistamiseks,
välja arvatud muidugi kontsentraatide peenestamine ja mul-
lase juurvilja ning kartuli pesemine. Paljudes kolhoosides

ei ole aga söödabaas veel nõuetekohaselt välja arendatud, mille tõttu tuleb kasutada ka vähemväärtuslikku sööta, nagu näiteks taliviljapõhku. Samuti tuleb mõnedel aastatel veistele sööta ebasoodsate koristustingimuste tõttu madala kvaliteediga koresööta. Sellisel juhul on vajalik koresöötade ettevalmistamine. Selles osas on laialdasi kogemusi mitmetel Põltsamaa rajooni kolhoosidel. Näiteks selle rajooni J. V. Stalini nimelises kolhoosis toimub koresööda ettevalmistamine mehhaniseeritult. Põhk hekseldatakse ja puhutakse söödaköögi laele, kust juhitakse vastava toru abil aurutamiskastidesse. Siit tõstetakse aurutatud, kaltsineeritud soodaga mõjustatud ning vähese jahuga maitsetatud põhk otse vagonettidesse, mis viivad sööda lauta.

Kõige paremaid tulemusi saavutatakse veisefarmide kompleksel mehhaniseerimisel, s. t. kõigi tööde (jootmine, söötade ettevalmistamine, lüpsmine ja farmisisene transport) mehhaniseerimisel. Ainult osalise mehhaniseerimisega ei ole võimalik saavutada nii suurt tootlikkuse ja tööde kvaliteedi tõusu kui kompleksel mehhaniseerimisel.

Põltsamaa rajooni J. V. Stalini nimelises ja M. Lillevere nimelises kolhoosis lühenes lüpsjate-karjatalitajate tööpäev pärast suure karjalauda kasutuselevõtmist, kus jootmine, söötade ettevalmistamine ja farmisisene transport on mehhaniseeritud, iga lüpsja kohta keskmiselt 3—4 tunni võrra, võrreldes tööpäeva pikkusega endistes väikestes lautades.

J. V. Stalini nimelises kolhoosis vähenes mehhaniseerimise tulemusena tööjõu vajadus veisefarmis 6 inimese võrra, millega hoitakse kokku ligi 2000 normipäeva aastas. Mehhaniseeritud lüpsi kasutuselevõtmisel suureneb aga tööjõu kokkuhoid veelgi.

Märkida tuleb ka söötade õige talvekorterisse paigutamise suurt tähtsust tööjõu kulu vähendamisel. Kogemused näitavad, et koresööda ja allapanu paigutamisel lauda peale jääb ära korduv vedamine ja nende juhtimine lauta on lihtne ega nõua palju tööjõudu.

Töö organiseerimine veisekasvatuses on suveperioodil teistsugune kui talveperioodil. Et karja suvine söötmine kolhoosides baseerub peamiselt karjamaasöödal, siis on õige karjatamine tähtsamaks küsimuseks suvisel töö organiseerimisel veisekasvatuses.

Teadusliku uurimise asutuste ja eesrindlike kolhooside ning sovhooside kogemuste alusel on Eesti NSV oludes kõige kohasem karja suvist söötmist organiseerida kultuur-

koplites, mille tulemusena karja suvine söötmine muutub tunduvalt odavamaks. Samuti on kultuurkoplites karjatamisel märkimisväärseid eeliseid töö organiseerimise seisukohalt.

Eesti NSV Teaduste Akadeemia Majanduse Instituudis teostatud uurimised mitmete sovhooside ja kolhooside 1953. ja 1954. aasta andmete alusel näitavad, et kui piimakarja juures rakendati laagriviiisilist käestsöötmist, siis oli tööjõu kulu piimakarja hooldamisel ja pidamisel 1,8 korda suurem kui sama karja söötmisel kultuurkarjamaal. Loomade ketis karjatamisel põllule külvatud kultuuridel kujunes aga tööjõu kulu piimakarja hooldamiseks 2,1—2,3 korda ja laudas käestsöötmisel koguni 2,5 korda suuremaks kui kultuurkarjamaal.

Enamuses Eesti NSV kolhoosidest karjatatakse veiseid looduslikel karjamaadel karjase valve all. See nõuab palju tööjõudu, eriti nendes kolhoosides, kus karjamaa koosneb väikestest tükkidest ja loomi peab karjatama väikestes gruppides. Samuti on loodusliku karjamaa puhul vaja anda loomadele lisahaljassööta, sest looduslik karjamaa ei rahulda enamasti karja söödavajadust. Kultuurkoplites karjatamise korral on aga võimalik saavutada nii karjaste kui ka lisahaljassööda etteandjate arvel tunduvalt tööjõu kokkuhoidu. Kõige suuremat ökonoomsust tööjõu osas saavutatakse veiste ööpäevase karjatamise juures, kus jääb ära loomade lauta ja karjamaale ajamine.

Sellest järeldub, et kõige kohasemaks veiste suvise söötmise ja pidamise organiseerimise viisiks on ööpäevane karjatamine kultuurkoplites.

*

Igas kolhoosis on kõigi seagruppide kinnistamisel talitajatele vajalik arvesse võtta kohalikke tingimusi, nagu lautade suurus, laudatööde mehhaniseerimise tase, talitajate vilumus jne. Nii on Tartu rajooni «Tuleviku» kolhoosis kinnistatud ühele emistetalitajale 13—16 emist, Põltsamaa rajooni «Sädeme» kolhoosis 15—16 emist ja sama rajooni «Avangardi» kolhoosis 16—17 emist koos pörsastega. Nuunikuid on ühele seatalitajale kinnistatud Tartu rajooni «Tuleviku» kolhoosis 50—80, Kose rajooni A. A. Ždanovi nimelises kolhoosis 60. Põltsamaa rajooni «Avangardi» kol-

hoosis hooldavad aga mõned seatalitajad koguni üle 90 nuumiku.

Seatalitaja kohustuste hulka kuulub sigade söötmine, hooldamine ja lauda puhastamine ning paljudes kolhoosides ka söötade ettevalmistamine, kusjuures enamasti kõik laudatööd toimuvad käsitsi, nõudes seega suurt töö- ja ajakulu.

Peamisteks palju jõukulu nõudvateks töödeks, eeldades et kontsentraadid tuuakse seafarmi jahvatatud kujul, on kartulite ja juurvilja pesemine, aurutamine ja peenestamine. Seepärast on eriti oluline just nimetatud tööde mehhaniseerimine.

Mitmetes eesrindlikes kolhoosides on söötade ettevalmistamine ulatuslikult mehhaniseeritud. Nii toimub Rapla rajooni «Uue Elu» kolhoosis sigade söötade ettevalmistamine mehhaniseeritud söödaköögis, kus on üles seatud söödaaurutaja, kartulipudrustaja, söödasegaja ja juurvilja peenestaja. Samuti on sigadele söötade ettevalmistamine hästi organiseeritud Põltsamaa rajooni J. V. Stalini nimelises kolhoosis, kus kartulite pesemine, aurutamine ja pudrustamine on komplekselt mehhaniseeritud ja omavahel ühendatud selliselt, et töötaja ülesandeks on ainult kartulite kallamine vastavasse kolusse, kust edasi kartulid liiguvad transportööri abil pesijasse ja siis aurutajatesse. Aurutatud kartul kallutatakse künasse, millest tigutransportööri abil juhitakse vagonettidesse. Tegelik töö näitab, et tigutransportööri kasutamise korral pudrustatakse keedetud kartul küllaldaselt määralt transportööril, mistõttu pole vajagi kasutada kartulipudrustajat.

Põltsamaa rajooni J. V. Stalini nimelises kolhoosis toimub sigade söötade ettevalmistamine veiselauda juures asuvas söödaköögis, kust valmis sööt veetakse hobusega sigalasse. Samas söödaköögis valmistatakse söötasid ette ka veistele ja lindudele. Kuna tööd söödaköögis on komplekselt mehhaniseeritud ja üksikud tööprotsessid toimuvad omavahel ühendatult, siis tuleb söödaköögi teenindamisega toime üks kolhoosnik, kes valmistab sööta ette 127 veisele, 200 seale ja 550 kanale.

Põltsamaa rajooni J. V. Stalini nimelise ja mitmete teiste kolhooside kogemuste kohaselt võimaldab selline ühte kohta koondatud loomakasvatusfarmide jaoks ettenähtud ühine söötade ettevalmistamise tsehh tööd paremini organiseerida. See võimaldab laialdasemat tööde mehhaniseerimist,

kindlustab sööda ettevalmistamisel töötajate tööjõu parema ärakasutamise ning säästab küttematerjali.

Peale söötade ettevalmistamise on seafarmis väga suur tähtsus farmisisesse transpordi mehhaniseerimisel. Peamiseks transporttöödeks on siin söötade ja sõnniku vedamine.

Eesrindlike kolhooside kogemustel on söötade transportimiseks sigalates kohased nii rippraudteed kui ka kärud. Nii on Kose rajooni J. Lauristini nimelise kolhoosi uus sealaut varustatud rippteega. Ripptee on kasutusel ka Tartu rajooni «Tuleviku» kolhoosi seafarmis. Rapla rajooni «Uue Elu» kolhoosis kasutatakse sigala sisetranspordiks kergeid kuullaagritel liikuvaid kummiratastega kärusid. Seevastu on aga paljudes kolhoosides sööda etteviimine sigadele veel täiesti mehhaniseerimata. Mitmetes kolhoosides püütakse mahajäämust põhjendada sellega, et olemasolevad sigalad on liiga väikesed vastavate seadmete sisseseadmiseks, et kavatsusel on uue mehhaniseeritud sigala ehitamine jne. Kuid sööda etteviimise kärusid on võimalik kasutada ka väikestes lautades ja nende muretsemine on igale kolhoosile jõukohane. Söödakärude kasutuselevõtmine vabastab seatalitaja sööda ettetassimisest ämbritega, mille tulemusena sigade söötmine kiireneb tunduvalt ja nõuab talitajalt palju väiksemat jõukulu. Selle tulemusena tõuseb seatalitajate tööviljakus ja nad on võimelised hooldama tunduvalt rohkem loomi. Sööda etteandmise aja lühendamine vähendab ühtlasi rahutust sigade hulgas, kes saavad sööda viimastena. See aitab omakorda kaasa söötade paremale ärakasutamisele.

Küllaltki töömahukaks tööks seafarmis on ka sulgude puhastamine ja sõnniku väljaviimine sigalast. Siin on võimalik samuti transpordi mehhaniseerimise abil tunduvalt kiirendada ja kergendada seatalitajate tööd.

Mitmetes eesrindlikes kolhoosides on igati hoolitsetud seatalitajate töötingimuste parandamise eest. Nii on Rapla rajooni «Uue Elu» kolhoosis lisaks ulatuslikule tööde mehhaniseerimisele sigalal ehitatud seatalitajatele ka puhkeruumid sigala köögi teisele korrusele, mis soodustab seatalitajate tööd, eriti emiste poegimise perioodil, millal on vaja sageli ka öösiti töötada sigalal.

Emiste poegimise perioodil on vaja igati kergendada seatalitajate tööd emiste ja põrsaste hooldamisel. Nõuetekohaselt ehitatud sigalates on emise sulu kõrval eraldatud sulg põrsaste jaoks, kuhu põrsad pääsevad vastava ava kaudu.

Selliste sulgude puhul on seatalitajate töö tunduvalt lihtsustatud, sest põrsad pääsevad ise imema ja nende surnuks lamamise oht emise poolt langeb ära, samuti on kergem anda põrsastele lisaööta. Tartu rajooni «Tuleviku» kolhoosis on põrsastele valmistatud emise sulu kohale spetsiaalsed lavad, kuhu põrsad pääsevad kaldteed mööda.

Et Eesti NSV kolhoosidel on seakasvatuse arendamiseks ulatuslikke võimalusi, seda näitavad eesrindlike kolhooside töötulemused.

Häid tulemusi seakasvatuse arendamisel on saavutanud mitmed Rapla rajooni kolhoosid. Nii toodeti 1954. aastal «Uue Elu» kolhoosis iga 100 hektari põllumaa kohta 51,5 tsentnerit sealih ja «Tee Kommunismile» kolhoosis saadi keskmiselt ühe emise kohta rohkem kui 26 põrsast.

Selliste kõrgete näitajate saavutamisel on tunduvalt kaasa aidanud sobiva päevakorra kehtestamine kolhooside seafarmides. Eesrindlikud seatalitajad jälgivad täpselt kindlaksmääratud päevakorda, mille tagajärjel sigadel on välja kujunenud kindlad söögi- ja puhkuseajad. Nagu kogemused näitavad, on kindla päevakorruga harjunud sead palju rahulikumad ja annavad rohkem toodangut.

Rapla rajooni «Uue Elu» kolhoosi seafarmis oli kasutusel järgmine päevakord:

kell 6.00 — 6.30	—	ettevalmistus söötmiseks
kell 6.30 — 7.30	—	söötmine
kell 7.30 — 8.30	—	sulgude ja ruumide koristamine
kell 8.30 — 10.00	—	söötade ettevalmistamine
kell 10.00 — 12.00	—	vaheaeg
kell 12.00 — 12.30	—	ettevalmistus söötmiseks
kell 12.30 — 13.30	—	söötmine
kell 13.30 — 16.00	—	söötade varumine järgmiseks päevaks
kell 16.00 — 18.00	—	vaheaeg
kell 18.00 — 19.30	—	söötmine ja sulgude ning ruumide korrastamine
kell 19.30 — 20.30	—	söötade ettevalmistamine hommikuseks söötmiseks

Öösel on sigala öövalvuri hoole all.

Suvel kella 7.30-st 10-ni ja kella 16-st 18-ni karjatatakse sigu kultuurkoplites. Rapla rajooni «Uue Elu» kolhoosi kogemustel muudab sigade karjatamine kultuurkoplites suvise söötmise tunduvalt odavamaks ja vähendab tööjõu kulu sigade söötmisel, kuna haljassööda etteandmine jääb ära.

Nagu eesrindlike kolhooside kogemused näitavad, on sea-

kasvatuse nõuetekohaseks arendamiseks küllaldase sööda-
baasi kõrval suur tähtsus töö õigel organiseerimisel sea-
farmis. Selles osas on kolhoosides veel ulatuslikud kasuta-
mata võimalused. Nagu eeltoodud kogemustest nähtub, on
võimalik võrdlemisi lihtsate ja kõigile kolhoosidele täiesti
kättesaadavate abinõude varal tunduvalt paremini organi-
seerida tööd seakasvatuses, sellega palju kokku hoida töö-
jõudu ja parandada seakasvatuses töötajate töö- ning ela-
mistingimusi.

*

Lambakasvatusel on Eesti NSV kolhoosides veisekasva-
tuse ja seakasvatusega võrreldes tunduvalt väiksem ulatus,
kuid paljude kolhooside kogemustel on ka selles produktiiv-
loomakasvatuse harus võimalik saavutada küllaltki suuri
sissetulekuid. Tähtsaks tingimuseks seejuures on töö õige
organiseerimine.

Häid tulemusi lambakasvatuse organiseerimisel on saa-
vatatud Rakvere rajooni J. V. Stalini nimelises kolhoosis,
kus 1955. aastal oli villatoodang 130-pealiselt lambakar-
jalt iga põetud lamba kohta keskmiselt 3,1 kilogrammi, kus-
juures lambakasvatusest saadi üle 36 000 rubla sissetule-
kut. Seda saavutati eesrindliku lambatalitaja Ida Rohtsalu
hoolika töö tulemusena. I. Rohtsalu teostab kõik lammaste
söötmise ja hooldamise tööd kindla päevakorra kohaselt.
Ta söötab ja joodab lambaid 3 korda päevas kindlatel
kellaegadel, kusjuures enne söötmist ajab lambad välja
jalutama, et saaks rahulikult asetada sõimedesse koresööta
ja künadesse jõusööta. Enne jootmist puhastab ta hoolikalt
küнад ja võtab need pärast jootmist lammaste eest ära.
Samuti hoolitseb ta kuiva allapanu eest ning hoiab lauda-
õhu puhta ja kuiva.

Vabariigi kolhooside tootmistingimustes on osutunud
otstarbekaks koondada tallede sünd enam-vähem ühele
ajale. Eesrindlik lambatalitaja I. Rohtsalu paaritab uted sep-
tembris ja oktoobris, mistõttu talled sünnivad peamiselt
veebruaris ja märtsis. Karjatamisperioodi lõpul, septemb-
ris ja oktoobris paaritatud uted indlevad ja tiinestuvad
hästi ning uttede tiinus langeb perioodile, mil nad on heas
toitumuses. Talvised talled on seetõttu sündides tugeva-
mad; ka suudavad nad juba karjatamisperioodi alguseks
kasutada hästi karjamaarohu; samuti on talvel talledega

uttetid kergem teistest eraldada ja talledele on lihtsam lisa-sööta anda.

Lambatalitajate töö kergemaks muutmise ja söötade kokkuhoiu seisukohalt on vajalik, et lambalaudad oleksid varustatud kohaste sõimedega koresööda ja teiste söötade jaoks. Talledele lisa-sööda andmiseks tuleb ehitada eri sulg, kuhu nad pääsevad väikeste avade kaudu. Tapa rajooni «Murrangu» ja teiste kolhooside kogemustel on sellisel teel saavutatud häid tulemusi tallede üleskasvatamisel.

Lambatalitajate töökoormus on kolhoosides väga erinev. Kuna Eesti NSV kolhoosides töötab lambakasvatuses tavaliselt üks inimene, siis oleneb lambatalitajale hooldada antud loomade arv enamasti ka kolhoosi lambakarja suuruselt. Näiteks Kose rajooni A. A. Ždanovi nimelises kolhoosis on ühele lambatalitajale kinnistatud täiskasvanud lambaid ligi 60, kuid Põltsamaa rajooni «Avangardi» kolhoosis 80. Sellele arvule lisanduvad talled ja noorlambad.

Vastutusrikkaks ajaks lambakasvatuses on suveperiood, sest siis toimub tallede ja noorte lammaste üleskasvatamine, suguuttude ja -jäärade ettevalmistamine paarituseks ja paaritused ning lammaste nuumamine karjamaal. See-tõttu tuleb lambakasvatajatel hästi organiseerida lammaste suvist söötmist ja pidamist. Kogemused näitavad, et häid tulemusi annab lammaste suvine laagriiviiline pidamine karjamaal. Selleks on kohased ära kasutada kolhoosi keskus-est kaugemalasuvad looduslikud karjamaad, kuhu ehi-tatakse laagriplats lammastele ööbimiseks. Samuti nagu laudas, tuleb ka siin eraldada aed talledele lisa-sööda and-miseks. Kui lambur on kohusetundlik ja tunneb oma tööd, saab suveperioodil peamiselt looduslike karjamaade arvel väheste kulutustega üles kasvatada noorlambad ja toota väärtuslikku villa ning lambaliha.

*

Eesrindlike linnukasvatajate kogemuste kohaselt on kindlast päevakorrast kinnipidamine kanafarmis tähtsaks tingimuseks kõrge munatoodangu saavutamisel. Otstarbekohaselt jaotatud söötmiskorrad ja küllaldane päeva pikkus võimaldab õige söötmise ja nõuetekohaste kanalate korral saada talveperioodil head munatoodangut. Näiteks saadi Kose rajooni J. Lauristini nimelises kolhoosis, kus kanade

söötmine oli nõuetekohane ja tööd kanafarmis toimusid täpse päevakorra alusel, 1956. aasta jaanuarikuus keskmiselt 20 muna kana kohta. Samuti on kindla päevakorra rakendamine olnud üheks abinõuks kõrge munatoodangu saamisel Harju rajooni «Tuleviku» kolhoosis. Nii saadi siin 1955. aastal keskmiselt 170 muna iga kana kohta. Kanatalitaja H. Seermani kogemuste kohaselt on sobivaks osutunud alustada tööpäeva kanafarmis suvel kell 5 ja talvel kell 6 hommikul ning lõpetada kell 20 õhtul. Linde söötab H. Seerman 4 korda päevas. Hommikul kell 7 ja õhtul kell 19 saavad kanad teri, kuna pehmesööda andmine toimub kell 10 ja kell 15.

Talitajale kinnistatud kanade arv on Harju rajooni «Tuleviku» kolhoosis 456—500. Kose rajooni J. Lauristini nimelise kolhoosi eesrindlike kanatalitajate kogemuste järgi on kohaseks lindude arvuks ühe kanatalitaja kohta 300—500 kana, kusjuures väiksema arvu puhul on kanalas kontrollpesad ja kanatalitajad veavad ise söödad ja allapanu kanala juurde ning sõnniku välja.

Kontrollpesade korral võtab palju aega munatoodangu arvestamine. Kose rajooni «Sotsialismi Tee» kolhoosi eesrindlike linnukasvatajate kogemustel on osutunud tunduvalt praktilisemaks kanu märgistada mitte jalarõngastega, vaid tiivamärkidega. Sellisel juhul ei ole vaja kana kontrollpesast välja tõsta, vaid numbrit näeb lihtsalt tiiva pööramisega, kusjuures sama käega avab talitaja ka kontrollpesa ukse, ja kana pääseb välja.

Hea toodanguvõimega tervete lindude saamisel on suure tähtsusega noorlindude nõuetekohane üleskasvatamine. Kõige parem viis on noorlindude üleskasvatamine suvelaagrites liikuvates laagrimajakestes. Samuti on vaja ka täiskasvanud lindudele kindlustada avarad hea rohukamaraga jooksuaiad ja paigutada linnud pärast viljakoristamist veetavates laagrimajakestes kõrrepõldudele. See muudab lindude söötmise ja pidamise suveperioodil tunduvalt odavamaks ning vähendab tööjõu kulu.

Kuna tööd linnufarmis ei nõua suurt füüsilist jõudu, siis on osutunud otstarbekohaseks kasutada siin ära vanemaid kolhoosnikuid. Nii on Põltsamaa rajooni J. V. Stalini nimelises kolhoosis 550-pealise kanakarja talitajateks kaks üle 60 aasta vanust kolhoosnikut, kes ei ole võimelised osa võtma raskematest töödest, kuid lindude hooldamisega tulevad hästi toime.

III. TÖÖ NORMIMINE JA TASUSTAMINE KOLHOOSIDES

1. Töö normimine

Töö järgi jaotamise majandusseaduse nõuete täielikumaks täitmiseks kolhoosides on vaja saavutada kõigepealt seda, et normipäev kajastaks võimalikult täpselt kolhoosnike töö kogust ja kvaliteeti. Seepärast tuleb kolhoosides suurt tähelepanu omistada tööde normimisele ja tööde hindamisele normipäevades. Töö normimisel on suur tähtsus töö organiseerimise tugevdamise seisukohalt kolhoosides. Kui hästi organiseeritud töö kolhoosides on ühelt poolt töönormide ületamise ja täitmise tagatiseks, siis teiselt poolt stimuleerivad õigesti kehtestatud töönormid kolhoosnikuid kasutama eesrindlikke töömeetodeid ja -võtteid, s. t. organiseerima tööd paremini.

Lähtudes töoviljakuse tasemest, määratakse igas kolhoosis töö kohta kindlaks vastav töönorm. Töönorm on tööhulk, mille peab iga üksik töötaja või rühm töotajaid tööpäeva jooksul tegema. Vastavalt töö iseloomule määratakse iga päevase töönormi hinne normipäevades, s. t. arv, mis näitab, kui palju normipäevi arvestatakse kolhoosnikule antud töönormi täitmise eest.

Töönormide väljatöötamisel tuleb eriti silmas pidada, et ei kehtestataks madaldatud töönorme. Madalad töönormid tingivad kolhoosnike tööaktiivsuse vähenemise ja põhjustavad normipäevade raiskamist, mis sisuliselt tähendab normipäevatasu vähenemist. See aga vähendab normipäeva tähtsust kolhoosnike silmis, takistades sellega kolhoosnike materiaalse huvitatuse suurenemist.

Teiselt poolt tuleb töönormide väljatöötamisel silmas pidada ka seda, et kõrgendatud töönormid põhjustavad tööde kvaliteedi alanemist ja agrotehnilistest juhustest mitte kinnipidamist.

Suur tähtsus on ka õigete tööhinnete määramisel normipäevades. Mitmetes kolhoosides tuleb ette, et vähemtähtsad tööd on hinnatud kõrgemini kui esmajärgulised tööd. Vahel aga võrdsustatakse suurt tööpraktikat ja erilist oskust nõudvad tööd lihtsamate töödega. Selline olukord põhjustab normipäevade ebaõiget kulutamist ja töötasu väärarvestust. Nii põhjustas kõrgete tööhinnete määramine Türi rajooni kolhoosis «Jõud» mitmetel vähemtähtsatel töödel seda, et

sama ajavahemiku kestel said kolhoosnikud põhilistel ja kvalifitseeritud töödel vähem normipäevi kui kergematel majanduslikel töödel. Sellise väärtpraktika tagajärjel hakkasid kolhoosnikud eelistama töötada mitmesugustel abitöödel, mitte aga põllumajandusbrigaadides.

Kuidas tuleb siis organiseerida tööde normimist kolhoosides? Eesrindlike kolhooside, nagu Harju rajooni «Rahva Võidu», Räpina rajooni V. Kingissepa nimelise ja teiste kogemused näitavad, et töönormide täpsustamist ja uute väljatöötamist saab edukalt läbi viia, kui see tehakse konkreetseks ülesandeks juhatuse liikmeist ja mõnedest kolhoosi aktivistidest koosnevale komisjonile. Nii moodustati «Rahva Võidu» kolhoosis töönormide väljatöötamiseks 5-liikmeline komisjon. See komisjon kuulab ära kolhoosnikute ettepanekud ühe või teise töönormi täpsustamise kohta ja töötab läbi andmed normide tegeliku täitmise kohta eelneval aastal. Normide täpsustamisest ja uute normide väljatöötamisest võtavad osa ka põllumajanduse spetsialistid. Põhjalikult läbikaalutud töönormid esitatakse kinnitamiseks üldkoosolekule.

Uus töönorm peab olema niinimetatud keskmine progressiivne. See tähendab, et ta peab olema suurem kui kohusetundlikult töötavad kolhoosnikud välja töötavad ja mõnevõrra väiksem kui eesrindlaste väljatöötus. Keskmiste progressiivsete töönormide väljatöötamisel tuleb kõigepealt kindlaks teha üksikute tööde kaupa eesrindlaste keskmine väljatöötus ja kohusetundlikult töötavate kolhoosnikute keskmine väljatöötus. Seejärel määratakse päevane norm, mis üldreeglina peab olema nende kahe keskmise väljatöötuse vahepealne. Ainult keskmised progressiivsed töönormid võimaldavad tööviljakuse pidevat tõusu.

Kolhoosid, kes pole pidevalt tegelnud töö normimise küsimusega ning ei ole aasta jooksul kogunud materjali töönormide täitmise kohta üksikutel töödel, võivad keskmiste progressiivsete töönormide määramiseks rakendada Põltsamaa rajooni J. V. Stalini nimelises kolhoosis kasutatud meetodikat.

J. V. Stalini nimelises kolhoosis asuti 1954. aastal töönormide täpsustamisele enne tootmisplaanide koostamist. Selleks et kindlaks teha, kuidas kolhoosnikud tulid toime seniste töönormide täitmisega, analüüsiti läbi eelneva aasta normipäevade arvestuslehed. Normipäevade arvestuslehtedest tehti väljavõtteid päevaste töönormide täitmise kohta

eesrindlike ja kohusetundlikult töötavate kolhoosnikute poolt 10 kuni 15 päeva jooksul. Saadud andmete alusel määrata uus töönorm.

Töö normimise meetodika iseloomustamiseks Põltsamaa rajooni J. V. Stalini nimelises kolhoosis esitame tabelis 14 mõned näited.

Tabel 14

Töönormide määramine

Töö nimetus	Kolhoosis eelmisel aastal kehtinud töönormid	Kesk. päev. töönormi täitmine kohuset. tööt. kolhoosnikute poolt	Kesk. päev. töönormi täitmine eesrindlike kolhoosnikute poolt	Kindlaksmääratud uus norm
1. Terade ümberkühveldamine (tonnides) . . .	10,0	11,0	13,0	12,0
2. Sõnniku laotamine põllul (koormates) . . .	30,0	33,0	36,0	35,0
3. Söödi kündmine kahehõlmalise adraga 20 sm sügavuselt (hektarites)	0,70	0,75	0,92	0,80
4. Suhkrupeedi harvendamine (hektarites) .	0,06	0,07	0,09	0,08
5. Kartulivõtmine käsitsi (tsentnerites) . . .	5,0	5,5	7,5	6,0

Käsitletud töönormide määramise viis pole täiuslik, kuid teiste konkreetsemate materjalide puudumisel võib seda kasutada. Ta on parem teistes kolhoosides kasutatavast viisist, kus töönorme määratakse ilma eesrindlaste töösaavutusi arvesse võtmata. Samuti kõneleb selle viisi kasuks asjaolu, et ta on suhteliselt vähe aega nõudev.

Sageli aga määratakse töönorme täiesti mehaaniliselt: võetakse näidisinormidest minimaalnorm, arvestamata kolhoosis saavutatud tööviljakuse taset. Vähe analüüsitakse normide täitmist eelneval aastal. Kuid see on vajalik, et välja selgitada, kas kolhoosis kehtestatud töönormid mobiliseerivad kolhoosnikuid aktiivsele tööle ühismajandis või on nad liiga kõrged isegi eesrindlastele. Samuti ei arvestata paljudel juhtudel töönormide väljatöötamisel eesrindlaste saavutusi, mis on aga tarvilik selleks, et kogu kol-

hoosi kollektiiv võtaks kasutusele eesrindlaste töövõttes ja tööstiili.

On vajalik taotleda seda, et vabariigi kolhoosides rakendataks vennasvabariikide eesrindlike kolhooside eeskujul töö normimise teaduslikku meetodit — tehnilise normimise meetodit. Tehnilise normimise meetod ei kindlusta üksnes õigete põhjendatud normide määramist, vaid ta võimaldab ka üksikute ratsionaalsete töövõtete uurimist ja nende laialdast kasutuselevõtmist kolhoosnike poolt. Tehnilise normimise lihtsamaks meetodiks on kronometraaž. Selle meetodi puhul mõõdetakse kellaga kolhoosniku kõiki töövõtteid kogu päeva kestel ja hiljem analüüsitakse sel teel saadud andmeid. Sellise viisi puhul kasutatakse vastavat vaatluslehte, kuhu märgitakse töö iga üksik operatsioon, selle teostamiseks kulunud aeg, töötingimused ja töötulemus. Siit selgub, kui palju jääb puhast tööaega ja kui palju kulub aega töö ettevalmistamiseks. Samuti ilmneb neist vaatlusandmeist, milliste tööoperatsioonide osas esineb veel puudusi.

Õigete töönormide väljatöötamiseks tuleb selliseid vaatlusi teha mitme eesrindliku kui ka kohusetundlikult töötava kolhoosniku kohta mitme päeva kestel. Saadud andmed võimaldavad täpsemalt kindlaks määrata igale kolhoosile kohaseid õigeid töönorme. Sellised vaatlused ja vaatlusandmete läbitöötamine nõuavad tunduvalt rohkem tööd kui lihtsustatud normimine, kuid õigustavad end täiesti. Tehnilise normimise alusel kindlaksmääratud töönormid aitavad selgitada sisemisi reserve ning õigesti organiseerida tööjõu kasutamist.

Töönormide väljatöötamisel on suure tähtsusega nende diferentseerimine. Praegu, kus Eesti NSV kolhooside maad ulatuvad tuhandeisse hektaritesse, on tootmistingimused sageli vägagi erinevad isegi sama kolhoosi üksikutes brigaadides. Seda asjaolu silmas pidades on vaja töönorme diferentseerida ka kolhoosi piirides, kohandada neid konkreetsete töötingimustega. Paljudes kolhoosides konkretiseeritakse töönorme vastavalt kohalikele erisustele. Näiteks Räpina rajooni J. V. Stalini nimelises kolhoosis on kehtestatud mitmete erinevates tingimustes teostatavate tööde jaoks ka erinevad töönormid. Nii on välja töötatud eraldi töönormid tasase ja mätliku heinamaa niitmiseks, töötamiseks tugevamate ning nõrgemate hobustega jne. Harju rajooni «Rahva Võidu» kolhoosis on näiteks väikeste (alla

I ha) korrapäratu kujuga kividerohkete põldude jaoks kehtestatud mullaharimise tööde päevanorm 10 protsendi võrra väiksem kui tavaline nende tööde päevanorm.

Teiselt poolt näitavad eesrindlike kolhooside kogemused, et ühe ja sama töö jaoks piisab 2—3 töönormist, sest liigne töönormide killustamine raskendab arvestusalast tööd.

Töötingimustest sõltuvate töönormide diferentseerimisele tuleb senisest suuremat rõhku panna. Seda tuleb rakendada igas kolhoosis, kus on selle järele vajadus.

Nagu kolhoositootmise praktika näitab, on töönormide väljatöötamisel ja täpsustamisel suure tähtsusega nende laialdane läbiarutamine brigaadide tootmisnõupidamistel enne nende esitamist kolhoosi üldkoosolekule kinnitamiseks. Niisugustel töönormide arutamistel korrigeeritakse sageli töönormide väljatöötamisel tehtud vigu. Samuti aitab see kolhoosnikutel tutvuda kehtestatavate töönormidega.

Arvestades töönormide suurt tähtsust, tuleks põllumajanduse spetsialistidel kolhoosidele rohkem abi osutada töönormide väljatöötamisel. Nüüd, kus igas kolhoosis on olemas vähemalt üks põllumajanduse spetsialist, on võimalused selleks suurenenud. Agronomidel ja zootehnikutel tuleks kolhoosides selgitada töönormide läbivaatamise tähtsust ning töönormide täpsustamise ja läbivaatamise metoodikat.

Õigete töönormide kehtestamisega kolhoosides luuakse kindlad eeldused tööviljakuse pidevaks tõusuks.

2. Töö tasustamine ja kolhoosnikute avansseerimine

Jaotamise vormi määrab kindlaks tootmise iseloom, kuid väljakujunenud jaotamise süsteem omakorda mõjutab tootmist, soodustades või pidurdades selle arenemist.

Põllumajanduslikus artellis saavad kolhoosnikud töötasuks osa kolhoosi tuludest. See osa kolhoosi tuludest jaotatakse artelli liikmete vahel vastavalt iga üksiku liikme poolt ühismajandis väljatöötatud normipäevade hulgale. Seega, mida rohkem töötab kolhoosnik ühismajandis, seda rohkem saab ta ühismajandist töötasuna raha ja põllumajandussaadusi. Teiselt poolt aga sõltub iga üksiku kolhoosniku töötasu sellest, kui palju raha ja põllumajandussaadusi iga normipäeva kohta kolhoos saab anda, s. o.

normipäevatasust. Normipäevatasu suurus oleneb kogu ühismajandi tootmistegevusest, s. o. kogu kollektiivi tööst. Seepärast on normipäevatasu ka üheks tähtsamaks resultatiivseks näitajaks, mis peegeldab kolhoosi majanduslikku taset.

Vaadeldes normipäevatasu suurust vabariigi kolhoosides, selgub, et see on väga erinev. Paljudes kolhoosides saavad kolhoosnikud väärilist tasu töö eest ühismajandis, kuid paljudes kolhoosides on see tasu veel väike. Kolhooside praktika on korduvalt tõestanud, et normipäevatasu sõltub peamiselt kolhoosnikute aktiivsest osavõtust ühismajandi tööst, sellest, kuidas kolhoosnikud võitlevad kolhoosi koguja kaubatoodangu suurendamise eest. Seda iseloomustavad kujukalt Harju rajooni «Rahva Võidu» kolhoosi andmed (vt. tabelit 15).

Tabel 15

Ühistootmise tugevnemine Harju rajooni «Rahva Võidu» kolhoosis

	1952	1953	1954
Piimatoodang aastalehma kohta (l)	2752	2810	2898
100 hektari põllumajandusliku maa kohta:			
a) lehma	8	9	10
b) piimatoodang (ts)	207	243	257
c) rahaline tulu (tuh. rbl.)	46,8	59,3	80,2
Normipäevatasu:			
a) raha (rbl.)	7,—	8,50	11,40
b) teravilja (kg)	1,40	1,75	1,70
c) kartulit (kg)	3,00	3,00	3,00
Töötati välja normipäevi keskmiselt 1 töövõimelise kolhoosniku kohta	426	452	466

Toodud andmeist nähtub, et seoses ühismajandi pideva tugevnemisega kasvas süstemaatiliselt ka kolhoosnikute normipäevatasu. Võrdlemisi suur normipäevatasu stimuleeris omakorda kolhoosnikuid töötama ühismajandis aktiivselt. Sel teel kooskõlastati õigesti kolhoosi huvid kolhoosnikute isiklike huvidega ning loodi kindel alus ühismajandi ja kolhoosnikute jõukuse kasvuks.

Seega on ühistootmise järjekindel tugevdamine normipäevatasu suurenemise põhiliseks teeks.

Kolhoosnikute materiaalse huvi tõstmiseks on vaja sil-

mas pidada, et esmajoones kindlustataks normipäevatasu tõus.

Teatavasti sõltub normipäevatasu peale kolhoosis saavutatud tootmistaseme väga suurel määral ka sellest, kuidas kasutatakse kolhoosi tulusid. Nii on rahaliste vahendite õige ja otstarbekohane kasutamine ning range kulude kokkuhoid iga liiki ebatootlike kulude vähendamise arvel tähtsateks abinõudeks kolhooside jõukuse ja normipäevatasu tõstmisel.

Näiteks kasutati Harju rajooni «Rahva Võidu» kolhoosis rahalisi vahendeid läbimõeldult ja otstarbekalt. Seetõttu kulus selles kolhoosis tootmisvajadusteks ainult 20,8 protsenti rahalistest tuludest, normipäevadele jaotati aga 49,2 protsenti.

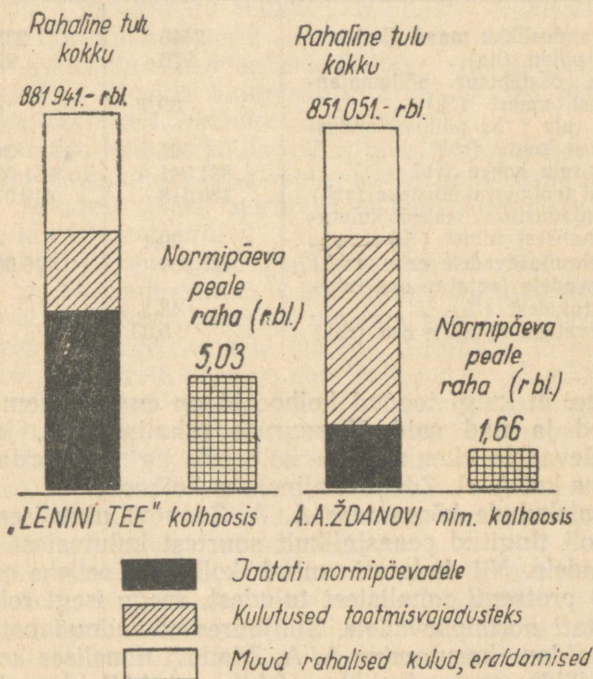

Diagramm 6. Rahaliste tulude kasutamine Rapla rajooni «Lenini Tee» ja Kose rajooni A. A. Zdanovi nimelises kolhoosis.

Kuid paljudes vabariigi kolhoosides on tootmiskulude liigne paisutamine ja nende mittevastavus kolhoosi rahaliste tulude tasemele viinud normipäevatasu vähenemisele. Nii tuleb sageli ette, et kolhoosid, kes on saanud ühepalju rahalist tulu, jaotavad seda normipäevadele hoopis erinevalt: üks jaotab normipäevadele 2—3 korda rohkem raha kui teine. Esitame sellekohase näite tabelis 16.

Tabel 16

Rahaliste tulude kasutamine Rapla rajooni «Lenini Tee» ja Kose rajooni A. A. Zdanovi nimelises kolhoosis 1954. a.

	Rapla rajooni «Lenini Tee» kolhoos	Kose rajooni A. A. Zdanovi nimeline kolhoos
Põllumajanduslikku maad (ha)	2446	2359
sellest põldu (ha)	976	978
Põllumaa osatähtsus põllumajanduslikust maast (%)	39,9	41,4
Rahaline tulu 1 ha põllumajandusliku maa kohta (rbl.)	361	361
Rahaline tulu kokku (rbl.)	881 941	851 051
Kulutused tootmisvajadusteks (rbl.)	180 518	419 078
Tootmisvajadusteks tehtud kulutused rahalisest tulust (%)	20,4	49,3
Jaotati normipäevadele raha (rbl.)	423 884	116 060
Normipäevadele jaotatav osa rahalistest tuludest (%)	48,1	13,6
Normipäevatasu rahaline osa (rbl.)	5,03	1,66

Näeme, et kuigi toodud kolhoosid on enam-vähem ühesuurused ja nad said ühesuuruse rahalise tulu, jaotati normipäevadele «Lenini Tee» kolhoosis ligi 3,7 korda rohkem raha kui A. A. Ždanovi nimelises kolhoosis.

Tootmiskulude kõrge tase A. A. Ždanovi nimelises kolhoosis oli tingitud peamiselt suurtest kulutustest ostujõusöötadele. Nii kulutati antud kolhoosis selleks otstarbeks 23 protsenti rahalistest tuludest, seega isegi rohkem, kui jaotati normipäevadele. Siinjuures ei andnud ostusöötade laialdane kasutamine A. A. Ždanovi nimelises kolhoosis vajalikku majanduslikku efekti, sest küllaldase hulga põhisöötade puudumise tõttu ei kindlustanud see vajalikku toodangu tõusu. Üksnes 1954. aasta maikuu kulutas kol-

hoos söötade ostmiseks 91 000 rubla, s. o. tunduvalt rohkem, kui samas kuus üldse saadi rahalisi tulusid.

Samuti kulutati selles kolhoosis raha mitmel juhul läbimõtlematult ja ebaökoomselt. Nii kulutati väljastpoolt palgatud autotranspordile üle 20 000 rubla, kuigi kolhoosis oli 2 autot. Ka ei pööratud tähelepanu kütte- ja määrdeainete normeeritud kasutamisele, mille tõttu rahalised kulused olid ka selles osas liiga suured.

Paljudes vabariigi kolhoosides koormab tootmiskulusid töötajate palkamine väljastpoolt kolhoosi. Nii kulutati Harju rajooni Mitsurini-nimelises kolhoosis väljastpoolt palgatud tööjõule 1954. aastal 247 000 rubla. Kui kolhoosis oleks küllaldaselt võideldud töödistsipliini tugevdamise eest ja viidud rahapalgal töötavate autojuhtide, elektrikute ja teiste tootmistöölise tasu normipäevade alusele, oleks saadud tootmiskulusid kokku hoida. Nii oleks nimetatud kolhoosis võimaldanud rahaliste kulutuste kokkuhoid suurendada normipäevatasu 2—3 rubla võrra.

Tootmiskulude vähendamisel ei tohi aga langeda teise äärmusse ja kärpida tootmiskulusid nii, et see pidurdaks kolhoosi tootmise normaalset arenemist.

Arvestades paljude kolhooside praktikat, tuleb teha kulutusi tootmisvajadusteks sellise arvestusega, et saadud rahalistest tuludest jääks normipäevadele jaotamiseks mitte vähem kui 40 protsenti.

Tõsist tähelepanu tuleb osutada ka kokkuhoiule administratiiv- ja majanduskulude osas. Kuigi põllumajandusliku artelli tüüppõhikirja kohaselt on administratiiv- ja majanduslikeks otstarveteks ette nähtud kulutada 2 protsenti rahalistest tuludest, tehakse neid kulutusi sageli palju rohkem. Näiteks moodustasid Harju rajooni «Viisnurga» kolhoosis 1953. aastal nimetatud kulutused 6,2 protsenti kolhoosi rahalistest tuludest. Tartu rajooni 13 kolhoosis kulutati kokku administratiiv- ja majanduskuludeks 74 000 rubla rohkem kui tüüppõhikirja järgi oleks tohtinud. See vähendas aga jällegi normipäevatasu.

Kuigi normipäevatasu järjekindel suurendamine on peamiseks kolhoosnikute materiaalse huvi tõstmise abinõuks, on vaja laialdasemalt juurutada ka täiendavat tasustamist, vastavalt saavutatud põllumajanduskultuuride saagikusele ja loomakasvatuse produktiivsusele.

Täiendava tasu maksmine loomakasvatusalal töötajatele on vabariigi kolhoosides võrdlemisi laialdaselt levinud.

Näiteks on antud lüpsjale-karjatalitajale, kes teenindas mitte vähem kui 8 lehma ja tiinet mullikat, vasikate saamise eest kõigilt temale kinnistatud lehmadel ja tiinetelt mullikatelt ning vasikate täieliku säilitamise eest kuni nende 15—20-päevastena üleandmiseni vasikatalitajatele 150 liitrit piima või üks 4 kuu vanune vasikas. Piimatoodangu plaani ületamise eest on antud lüpsjatele-karjatalitajatele piimatoodangu plaani juures kuni 1500 liitrit aastalehma kohta 15 protsenti üle plaani saadud piimast, plaani juures 1500—2000 liitrit — 20% üle plaani saadud piimast jne.

Samasuguse põhimõtte järgi on makstud lisatasu ka teistes loomakasvatusharudes töötavatele kolhoosnikutele.

Rapla rajooni «Uue Elu», Harju rajooni «Rahva Võidu», Põltsamaa rajooni Mitšurini-nimelise ja paljude teiste kolhooside silmapaistvate loomakasvatusalaste saavutuste juures on etendanud tähtsat osa lisatasu maksmine kolhoosnikutele plaaniliste näitajate ületamise eest. Nii said Põltsamaa rajooni Mitšurini-nimelises kolhoosis 1953. aastal lisatasu 14 kolhoosnikut, kes loomakasvatuses olid saavutanud paremaid töötulemusi. Kokku anti lisatasuna 14,2 tonni piima, 7 vasikat ja 19 pörsast. Lisatasu maksmise järjekindel rakendamine on kolhoosis kujunenud tähtsaks abinõuks, mis aitab suurel määral kaasa loomakasvatustoodangu edasisele suurendamisele. Kui kolhoosis saadi 1953. aastal umbes 2900 kilogrammi piima aastalehma kohta, siis 1954. aastal tõusis piimatoodang aastalehma kohta 3083 kilogrammini, kusjuures tootmistingimused 1954. aastal võrreldes 1953. aastaga jäid samaks.

Kolhoositootmise kogemuste kohaselt on selleks, et maksta lisatasusid, vaja kindlustada, et farmidele, brigaadidele ja üksikutele kolhoosnikutele antaks hästi läbimõeldud tootmisülesanded. Samuti peab valitsema kindel kord nende täitmise arvestuses. Näiteks Põltsamaa rajooni Mitšurini-nimelises kolhoosis lähtutakse tootmisülesannete jaotamisel põhilistest toodangut mõjutavatest teguritest ja juba saavutatud tootmistasemest. Nii võetakse ülesande andmisel lüpsjale-karjatalitajale arvesse iga temale kinnistatud lehma piimatoodangut viimasel kahel-kolmel aastal, oodatavat poegimise aega, lehma vanust jne. Samuti toimub arvestus farmide, brigaadide ja kolhoosnikute lõikes iga tootmisülesande näitaja kohta.

Mitmetes Leningradi oblasti kolhoosides on lüpsjate-

karjatalitajate materiaalse huvi tõstmiseks hakatud maksma iga kuu lisatasu piimatoodangu plaani ületamise eest. Sama põhimõtet rakendavad ka mitmed Eesti NSV kolhoosid, nagu Harju rajooni «Tuleviku» kolhoos jt.

Tuleb veel peatuda asjaolul, mille suhtes mitmetes kolhoosides eksitakse. Nimelt ei piisa veel sellest, et lisatasuks antav põllumajandussaaduste hulk või raha on vastavates aruannetes fikseeritud, vaid see tuleb kolhoosnikutele ka õigeaegselt välja anda.

Tunduvalt vähemas ulatuses on rakendatud lisatasu maksmist saagikuse plaani ületamise eest Eesti NSV kolhoosides taimekasvatuses. Nii rakendati 1954. aastal vabariigi kolhoosides lisatasu maksmist taimekasvatuses ainult üksikutes kolhoosides. Kuid lisatasu maksmisel taimekasvatuses on eriline tähtsus.

Teatavasti peegeldub brigaadi või lüli töö hulk ja kvaliteet võrdlemisi õigesti ja täielikult saagikuse tasemes brigaadis või lülis. Saagi suurus sõltub ju sellest, kuidas ja millal on tehtud üksikud tööd, nagu künd, äestamine, külv, kultuuride hooldamine, koristamine, peks jne. Iga nimetatud töö, sõltuvalt sellest, kuivõrd kohusetundlikult ja millistel tähtaegadel see tehakse, võib kaasa aidata saagikuse tõusule, või vastupidi — muuta ka eelnevate tööde tulemuse nulliks. Nii võib brigaad küll korralikult läbi viia mullaharimise ja külvi, kuid kultuure halvasti hooldades on tagajärjeks madal saagikus. Teiselt poolt võib kõiki töid teha korralikult, kuid mitte õigel ajal agrotehnilistel tähtaegadel, mille tagajärjeks on jällegi madal saagikus. Kuid kõigi tööde eest, sõltumata sellest, millal üks või teine töö tehti, arvestatakse kolhoosnikutele alati ühepalju normipäevi. Seepärast ei võimalda normipäev täiesti õigesti hinnata kolhoosnikute tööd taimekasvatuses. Selle puuduse saabki likvideerida lisatasude maksmisega. Et tõsta taimekasvatuses töötavate kolhoosnikute huvi saagikuse suurendamise vastu, on vaja kolhoosides lisatasu maksmist ulatuslikumalt rakendada.

Valitsuse määrustes soovitatakse taimekasvatuses töötavatele kolhoosnikutele anda peale töö eest arvestatavate normipäevade, kui nad on ületanud saagikuse plaani, teatud osa üle plaani saadud saagist, kusjuures lisatasude suuruse ja väljamaksmise korra määrab kolhoosnikute üldkoosolek, arvesse võttes saavutatud tootmistaset rajoonis, kolhoosis ning üksikutes brigaadides.

Lisatasu võib mitte maksta näiteks töövõimelistele kolhoosnikutele, kes ilma kaaluva põhjusega pole täitnud normipäevade kohustuslikku miinimumi.

Tuleb märkida, et lisatasu maksmist saagikuse plaani ületamise eest raskendas taimekasvatuses, eeskätt teravilja ja kartuli kasvatamisel asjaolu, et nende kultuuride saagid planeeriti liiga kõrged, arvestamata reaalseid võimalusi. N. S. Hruštšov märkis oma ettekandes NLKP Keskkomitee septembripleenumil 1953. aastal: «Tõsiseks puuduseks on asjaolu, et paljudes kolhoosides tegelikult ei kasutata teravilja kasvatamisel niisugust võimsat ergutusabinõu nagu lisatasu. Viljakuse näitajad, mis kuuluvad lisatasu alla, on liiga kõrged ning paljudes kolhoosides ei saa kolhoosnikud seda lisatasu.»¹

Võrreldes tegelike saakidega olid enamikus kolhoosides teravilja saagikuse plaanid nii kõrged, et nende täitmine polnud antud perioodil kolhoosidele jõukohane. Näiteks Kiviõli rajooni «Komsomoli» kolhoos sai mitmel aastal võrdlemisi kõrged teraviljasaake ning oli paremaid kolhoose rajoonis, kuid kolhoosile antud teravilja saagikuse plaan oli umbes 2 korda kõrgem saavutatud tasemest. Selline plaan kaotas oma mobiliseeriva mõju ja ei võimaldanud maksta lisatasu.

Sageli aga ei makstud lisatasusid ka reaalsete võimaluste olemasolu korral. Nii ületasid reas kolhoosides mitmed brigaadid saagikuse plaanilisi näitajaid, kuid lisatasu neile brigaadidele ei antud. See vähendas kolhoosnikute huvi saagikuse tõstmise vastu. Näiteks Harju rajooni Mitšurini-nimelises kolhoosis sai köögiviljakasvatusebrigaad 1952. aastal keskmiseks köögiviljasaagiks 200 tsentnerit hektarilt plaanilise 145 tsentneri asemel; seega täideti plaan 137-protsendiliselt. Kuid lisatasu brigaadi liikmetele ei makstud. 1953. aastal oli köögivilja keskmine saak kolhoosis juba madalam. Üheks saagi langemise põhjuseks oli siin tingimata asjaolu, et lisatasu näol ei tekitatud kolhoosnikutes materiaalselt huvi köögivilja kasvatamise vastu.

Lisatasustamise laiaulatuslikuks rakendamiseks loobsoodsad tingimused NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrus 9. märtsist 1955 «Põllumajanduse planeerimise praktika muutmisest». See määrus aitab kaasa kolhooside initsiatiivi suurendamisele kolhoositoot-

¹ N. S. Hruštšov, NSV Liidu põllumajanduse edasiarendamise abinõudest, Tallinn, 1953, lk. 38.

mise planeerimisel. Nüüd on kolhoosidel võimalik oma konkreetsetest tootmistingimustest lähtudes ise kindlaks määrata põllumajanduskultuuride saagikuse plaanid, mis loob ka kindla aluse lisatasustamise süsteemi juurutamiseks. Tuleb aga silmas pidada, et ei laskutaks teise äärmusse ega planeeritaks liiga madalaid saake.

Peale nimetatud süsteemi on vabariigi kolhoosides leidnud võrdlemisi ulatuslikku kasutamist säärane lisatasustamise viis, kus lisatasu arvestamise aluseks pole plaanilise saagikuse ületamine, vaid teatud protsent saadud toodangust.

Arvestades, et 1954. ja eelnevatel aastatel esines paljudes kolhoosides suuri saagikadusid viljakoristamise perioodil, mida suures osas põhjustas koristustööde halb organiseerimine, soovitas Eesti NSV Põllumajanduse Ministeeriumi kolleegium 1955. aastal kolhoosidel maksta lisatasu teravilja ja põldheinaseemne koristustöödest osavõtjatele olenevalt koristatava põllu saagist kuni 5 kilogrammi teravilja iga normipäeva kohta, mis on välja töötatud teravilja ja heinaseemne koristamisel, masindamisel, veol ja kuivatamisel ning töodel kombaini juures. Sealjuures tuli arvesse võtta, et lisatasuna väljaantav teraviljakogus ei tohtinud ületada 10—12 protsenti teravilja kogusaagist. Samuti tuli silmas pidada, et lisatasu oleks antud kolhoosnikutele välja pärast teravilja ja heinaseemne koristamist ja peksmist.

Antud lisatasustamise juures on vaja eriti silmas pidada, et ei tekiks normipäevade raiskamist. Selleks on vaja täpsustada töönormid vastavalt saavutatud tööviljakuse tasemele. Teiselt poolt on mõnedes kolhoosides, nagu Harju rajooni «Tuleviku» ja Tapa rajooni «Ühisjõu» kolhoosis, kehtestatud normipäevade kulutamise «limiit» teraviljade ühe hektari koristamisel.

Kuna normipäevade ökonoomne kasutamine ja tööde otsustarbekohane organiseerimine oleneb põllundusbrigaadide brigadiiride tööst, siis viidi Harju rajooni «Tuleviku» kolhoosis brigadiiride lisatasustamine sõltuvusse kulutatud normipäevade hulgast teravilja koristamisel. Näiteks kui brigaadis kulutatakse ühe hektari taliteravilja koristamiseks kuni 15 normipäeva hektari kohta, siis arvestatakse brigadiirile iga salvestatud tonni vilja pealt 3 kilogrammi lisatasu; kui normipäevi kulutatakse üle 15, siis lisatasu tonni pealt on 2 kilogrammi, kui aga normipäevade kulu-

tus hektari kohta ületab 18 normipäeva, siis brigadiir lisatasu ei saa. Analoogilisel põhimõttel toimub ka lisatasustamine suviteravilja koristamise puhul, kusjuures brigadiiridele lisatasu ei maksta, kui normipäevade kulu hektari kohta ületab 12 normipäeva.

Lisatasustamise rakendamine mobiliseeris maksimaalsel hulgal kolhoosnikuid koristustöödele. Kui 1954. aastal võttis «Tuleviku» kolhoosis koristustöödest osa keskmiselt 63 inimest, siis 1955. aastal, kui maksti lisatasu, töötas koristustöödel keskmiselt 124 inimest. Selle tulemusena viidi kolhoosis koristustööd läbi kiiresti ja kadudeta. Võrreldes 1954. aastaga tõusis teraviljasaak 1955. aastal 41% võrra.

Võrdlemisi laialdaselt on vabariigi kolhoosides mitme aasta jooksul rakendatud lisatasude maksmist söötade varumisel, eeskätt heinakoristustöödel. Nii soovitati kolhoosidel maksta heinakoristustöödest osavõtjatele peale normipäeva põhitasu kogu heinakoristustööde kompleksi (niitmine, kuivatamine, loovõtmine, kokkuvedu ja saadudesse panek) täitmise järel kuni 5 protsenti koristatud üheaastasest ja mitmeaastasest põldheinast, kuni 10 protsenti looduslike heinamaade heinast hobu- või traktori-riidumasinaga töötamise korral, käsitsi niitmise korral aga kuni 30 protsenti. Teistkordsel niitmisel soovitati lisatasuks maksta kuni 10 protsenti koristatud põldheinast, looduslike heinamaade heinast masinatega töötamise korral 15 protsenti ning käsitsi niitmise korral 50 protsenti.

Märgitud korda lisatasude maksmisel on paljud kolhoosid rakendanud mõningate omapoolsete muudatustega. Näiteks Harju rajooni «Tuleviku» kolhoosis antakse vitamiinheinaks koristatud põldheinast lisatasuks 12 protsenti. Samaaegselt on selles kolhoosis sisse viidud normipäevade arvestus, mille aluseks võetakse varutud heina kogus, mitte aga üksikuid heinakoristustöid. Nii arvestatakse heinatööde grupile iga varutud tonni heina eest 6 normipäeva. Selline normipäevade arvestamise moodus innustab kolhoosnikuid heinakoristuse komplekssele läbiviimisele. Normipäevad jaotatakse grupi liikmete vahel järgmiselt: riidumasinatel niitjatele arvestatakse 20 protsenti, hoburehadel töötajatele 8 protsenti, rõuku ja saadu panijatele 40 protsenti, vedajatele koos heina hangumisega 24 protsenti ja heina vastu võtjatele küünides 8 protsenti grupile arvestatud normipäevadest. Ka lisatasu arvestamine kolhoosnikutele toimub nende proportsioonide järgi.

Toome näiteks lisatasu arvestamise niitjale. Kui grupp varus masinaga niitmisel looduslikelt heinamaadelt 30 tonni heina, siis arvestatakse grupile 180 normipäeva ja lisatasuks 3 tonni heina.

Seega tuleb iga normipäeva kohta lisatasu 16,7 kg heina (3000 : 180). Niitjale langeb normipäevade üldkogusest 20 protsenti, s. o. 36 normipäeva ja 601 kilogrammi heina ($36 \times 16,7$). Juhul kui grupis töötas rohkem kui üks niitja, jagatakse vastavalt kummagi poolt niidetud pindalale nende vahel normipäevad ja hein.

Väärrib märkimist, et selles kolhoosis arvestatakse lisatasu ning antakse seda ka välja heinatööde algusest peale. Niipea kui hein on veetud küüni või pandud kuhja, arvele võetud ning hoiule antud, antakse ka viivitamatult lisatasuna saadav hein kolhoosnikutele kätte.

Kolhooside praktikas on esinenud lisatasustamisel mitmeid väärnähtusi. Mitmetes kolhoosides anti kolhoosnikutele lisatasuhein kätte enne koristustööde täielikku lõpetamist ja vastavate kuludokumentide vormistamist. Selle tagajärjel jäi ühismajapidamisele kuuluv hein küünidesse vedamata või kuhja panemata. Reas kolhoosides on kolhoosnikute materiaalsel huvi heinakoristustöödel nõrgendanud asjaolu, et lisatasu maksmine jäi ainult lubaduseks, mida ei täidetud.

Käsitletud taimekasvatuse lisatasustamise moodused, kus lisatasu maksmise aluseks on teatud protsent koristatud toodangust, sisaldavad endas ka puudusi. Nii võetakse nendel juhtudel lisatasu maksmisel arvesse ainult saagi koristamisel väljatöötatud normipäevi, arvestamata kolhoosniku osavõttu ühistööst kogu aasta jooksul. Oleks aga vaja arvestada ka seda. Samuti ei tule sama lisatasustamise mooduse juures maksta lisatasu ainult koristustöödel väljatöötatud normipäevade kohta, vaid ka nende normipäevade kohta, mis on välja töötatud antud kultuuri osas ka teistel töödel, millised on otsustava tähtsusega saagi kujunemisel.

Üheks tähtsaks materiaalse huvitatuse printsiibi ellurakendamise abinõuks on normipäevade juurde- ja mahaarvestamine, vastavalt saagikuse plaani täitmisele üksikute brigaadides ja lülides.

Töö tasustamisel ainult väljatöötatud normipäevade järgi, võtmata arvesse saagikuse näitajaid, võivad saada

brigaadid ja lülid, kes kasvatavad madalaid saake, kuid kulutavad palju (isegi raiskavad) normipäevi, suurema tasu kui need brigaadid ja lülid, kes saavad kõrgeid saake, kuid kulutavad normipäevi ökonoomselt.

Selle vältimiseks on kolhoosid rakendanud normipäevade juurde- ja mahaarvestamist, olenevalt saagikuse plaani täitmise astmest. Selleks on kasutatud kaht varianti: 1) aluseks võetakse saagikuse plaani täitmise absoluutne tase; 2) aluseks võetakse saagikuse plaani keskmine täitmine kogu kolhoosis.

Esimene variant näeb ette, et brigaadidele ja lülidele, kes on ületanud nendele kinnistatud kultuuri või samalaadsete kultuuride grupi saagikuse plaani, arvestatakse plaani ületamise iga protsendi eest juurde üks protsent normipäevadest, mis on kulutatud antud kultuurile või samalaadsete kultuuride grupile. Seevastu aga brigaadidelt ja lüli-delt, kes ei ole täitnud nendele kinnistatud kultuuri või samalaadsete kultuuride grupi saagikuse plaani, arvestatakse iga täitmata jäänud protsendi eest maha üks protsent, kuid mitte üle 25 protsendi normipäevadest, mis on kulutatud antud kultuurile või samalaadsete kultuuride grupile.

Kõne all olevat normipäevade juurde- ja mahaarvestuse moodust on rakendatud vabariigi kolhoosides väga vähe. Peamiselt on seda takistanud liiga kõrge saagikuse planeerimine.

Normipäevade juurde- ja mahaarvestamise teise variandi kohaselt võib kolhoosi üldkoosolek konkreetsetest tootmis-tingimustest lähtudes hinnata brigaadide ja lülide töötule-musi mitte neile määratud plaani täitmise järgi, vaid saa-gikuse plaani täitmise järgi keskmiselt kogu kolhoosis. Sel juhul teostatakse normipäevade juurde- või mahaarvesta-mist järgmiselt: brigaadile ja lülile arvestatakse normipäevi juurde või maha nii mitme protsendi võrra, kui mitme prot-sendi võrra antud kultuuri või samalaadsete kultuuride grupi alal saagikuse plaani täitmise protsent brigaadis või lülis on suurem või väiksem saagikuse keskmisest plaani täitmise protsendist kogu kolhoosis selle kultuuri või sama-laadsete kultuuride grupi alal. Seejuures ei tohi brigaadilt või lülilt mahaarvestatavate normipäevade arv ületada 25 protsenti normipäevadest, mis on nende poolt kulutatud neile kinnistatud kultuuride alal. Samuti ei arvestata selle variandi puhul maha normipäevi brigaadilt või lülilt sel

juhul, kui saagikuse plaan on täidetud, olgugi et plaani täitmise aste võib olla madalam kui kolhoosis keskmiselt.

Esitame selle variandi kohta näite, kus ükski brigaad kolhoosis ei ole täitnud saagikuse plaani (vt. tabel 17).

Tabel 17

Normipäevade juurde- ja mahaarvestamise näide

	Brigaad			Keskmiselt kogu kolhoosis
	I	II	III	
Plaaniline teraviljasaak ts/ha . . .	12	11	10	11
Tegelik teraviljasaak ts/ha . . .	10,8	8,25	6,0	8,25
Saagikuse plaani täitmise protsent	90	75	60	75
Plaani täitmise protsent brigaadis on suurem (+) või väiksem (—) kolhoosi keskmisest plaani täitmise protsendist	+15	—	—15	—
Brigaadi liikmete poolt väljatöötatud normipäevade kogus teravilja osas	6700	5500	4400	16600
Täiendavalt juurde (+) või maha arvestada (—):				
a) protsentides	+15	—	—15	—
b) normipäevades	+1005	—	—660	+345
Kokku arvestada normipäevi . . .	7705	5500	3740	16945

Mõlema variandi juures ei arvestata normipäevi juurde nendele kolhoosnikutele, kes kaaluva põhjusega ei ole aasta jooksul välja töötanud normipäevade kohustuslikku miinimumi. Normipäevi ei arvestata maha töövoimetutelt ja alaealistelt kolhoosnikutelt. Samuti ei arvestata normipäevi maha siis, kui kultuurid on kannatanud loodusõnnetuse tõttu, mis on tõestatud Riikliku Kindlustuse organite aktiga.

Normipäevade juurde- või mahaarvestamine üksikutele kolhoosnikutele toimub proportsionaalselt normipäevadele, mis on iga kolhoosniku poolt välja töötatud antud kultuuri või samalaadsete kultuuride grupi alal.

Normipäevade juurde- ja mahaarvestamise variant, kus on aluseks võetud saagikuse plaani keskmine täitmine kolhoosis, on vabariigi kolhoosides laialdasemalt levinud kui teine variant. Esitame vastava näite Harju rajooni «Rahva Võidu» kolhoosist. Nimetatud kolhoosis anti 1953. aastal teravilja ja kartuli saagikuse plaan kõigile neljale põllun-

dusbrigaadile ühesugune, sest kõigis brigaadides olid tootmistingimused üldjoontes samad. Paremaid tulemusi saavutasid teine ja kolmas brigaad. Nii saadi teises brigaadis keskmiselt 11,1 tsentnerit teravilja ja 144 tsentnerit kartulit hektarilt. Kolhoosi kolmandas brigaadis saadi keskmiselt 12,8 tsentnerit teravilja ja 143 tsentnerit kartulit hektarilt. Kuigi ükski põllundusbrigaad ei täitnud antud kultuuride osas saagikuse plaani, oli teravilja saagikuse plaani täitmine teises brigaadis 2,8 protsendi võrra ja kolmandas brigaadis 6,8 protsendi võrra suurem, kartuli saagikuse plaani täitmine aga teises brigaadis 17 protsendi võrra ja kolmandas brigaadis 16,4 protsendi võrra suurem kolhoosi keskmisest plaanitäitmise astmest. Seevastu oli teravilja ja kartuli saagikuse plaani täitmine esimeses ja neljandas brigaadis madalam keskmisest saagikuse plaani täitmisest kogu kolhoosis.

Vastavalt arvestati teisele ja kolmandale põllundusbrigaadile normipäevi juurde ning esimeselt ja neljandalt põllundusbrigaadilt maha.

Sellise tasustamise rakendamise eelnõudeks on, et normipäevi arvestatakse brigaadide lõikes ja üksikute kultuuride kaupa.

Mitmetes kolhoosides on kerkinud üles küsimus selle kohta, et praegune kolhoosi juhtivate töötajate töö tasustamise süsteem ei erguta küllaldaselt kolhoosi esimehi ja taimekasvatustala tootmisbrigaadide brigadiire võitlema saagikuse tõstmise ja söötade varumise eest. Nii arvestatakse kolhoosi esimehele normipäevi põhiliselt külvipinna suuruse ja loomade arvu järgi. Samuti arvestatakse brigadiiridele normipäevi põhiliselt külvipinna suuruse alusel. Selline tasustamine ei ärata nendes vajalikku huvi töö lõpptulemuste vastu.

Oige tasustamise näiteks võib tuua Leningradi oblasti eesrindliku kolhoosi — Kingissepa rajooni Dimitrovi-nimelise kolhoosi kogemusi. Selles kolhoosis arvestatakse normipäevi kolhoosi esimehele, põllundusbrigaadide ja köögiviljakasvatustbrigaadide brigadiiridele, farmijuhatajatele, kolhoosi aseesimehele, agronoomile, zootehnikule ja raamatupidajale sõltuvalt saadud taime- ja loomakasvatustoodangust.

Näiteks arvestatakse kolhoosi esimehele iga 2000 liitri piima eest 1 normipäev ja iga tonni tapakaalus saadud liha eest 20 normipäeva, 5 tonni teravilja eest 1 normipäev.

5 tonni maisitõlvikute eest 1 normipäev, 15 tonni kartuli eest 1 normipäev, 10 tonni heina eest 1 normipäev jne. Samasugustel printsiipidel arvestatakse normipäevi põllundusbrigaadide brigadiiridele, farmijuhatajatele, kolhoosi aseesimehele, agronoomile, zootehnikule ja raamatupidajale.

Kolhoosnikute tööviljakuse ja tööaktiivsuse tõstmiseks on põllundusbrigaadide liikmetele nimetatud kolhoosis veel sisse seatud järgmine normipäevade arvestus. Kui kolhoosnik kuu aja jooksul töötab ühistööl 24 päeva ja iga päev täidab või ületab töönormi, siis arvestatakse talle väljatöötatud normipäevadele veel juurde 25 protsenti selle aja vältel väljatöötatud normipäevade kogusest.

Arvestades täiendava tasustamise suurt tähtsust kolhoositootmise arendamisel, on vaja, et kohapealsed juhtivad töötajad, eeskätt põllumajanduse spetsialistid, selgitaksid kolhoosides sellise tasustamise olemust ja aitaksid kaasa selle rakendamisele.

Selle juures tuleb orienteeruda kolhoosnikute põhitöötasu, normipäeva tasu suurendamisele ja silmas pidada, et lisatasu peab kujunema ergutustasuks hea töö eest.

*

Kolhoosnikute materiaalse huvitatuse printsiibi järjekindlal elluviimisel on suure tähtsusega avansseerimine. Kolhoosnikutele makstakse nii rahalist kui ka naturaalamanssi. Avansseerimist teostatakse normipäevade alusel.

Vabariigi kolhooside kogemused kinnitavad, et kolhoosnikute regulaarne avansseerimine on suurel määral kaasa aidanud kolhoosnikute tööaktiivsuse kasvule ja töödistsipliini tugevdamisele, mis omakorda on taganud kõrge kogu- ja kaubatoodangu nendes kolhoosides.

Vaatleme näiteks Põltsamaa rajooni üht eesrindlikumat, M. Lillevere nimelist kolhoosi. Selles kolhoosis on kolhoosi juhatus juba 1951. aastast alates rakendanud kolhoosnikute regulaarset rahalist avansseerimist. Rahalist avanssi on makstud 4 korda aastas, s. o. igas kvartalis. Rahalise avansi suurus on kasvanud iga aastaga: 1951. aastal anti normipäeva kohta avanssi 1 rubla, 1952. aastal 1 rubla 50 kopikat, 1953. aastal 1 rubla 60 kopikat, 1954. aastal 2—3 rubla. Kui 1954. aasta I ja II kvartalis maksti kol-

hoosnikutele väljatöötatud normipäeva kohta 2 rubla avansiks, siis III ja IV kvartalis, seoses kolhoosi tulude kasvuga, suurendas kolhoosi juhatus ka avansisummat 3 rublale normipäeva kohta. Peale selle anti 1954. aasta III kvartalis kolhoosnikutele avansina ka 1,5 kilogrammi teravilja normipäeva kohta.

Nagu kolhoosi kogemused näitavad, on regulaarne avansseerimine tähtsamaks teeks kolhoosnikute materiaalse huvi tõstmisel ühistöö vastu. Seda iseloomustab kujukalt normipäevade väljatöötus kolhoosis. Kui 1953. aastal töötas M. Lillevere nimelises kolhoosis kolhoosnik välja keskmiselt 373 normipäeva, siis 1954. aastal tõusis see näitaja juba 462-le. Kolhoosnikute aktiivse töö tulemusena suurenesid tunduvalt ka põllumajanduskultuuride saagid.

Nagu kolhoosi praktika näitab, nõuab regulaarne avansseerimine, et kolhoosi raamatupidamine ja arveldus kolhoosnikutega oleksid alati korras. Siis on kolhoosi juhatusel alati ülevaade rahaliste tulude laekumise käigust ja eelarve täitmisest ning välditakse arusaamatusi ja üleavansseerimist. Kolhoosi kogemused kinnitavad, et erilist tähelepanu tuleb osutada tootmisplaani ja tulude-kulude eelarve koostamisele, kusjuures tuleb jälgida, et need oleksid kõigiti reaalsed. Tuleb hoiduda kõigepealt «ülespuhutud» tulude-kulude eelarve koostamisest, kuna see viib alla normipäeva tähtsuse kolhoosnikute silmis ning võib põhjustada üleavansseerimist.

Avansseerimisest kui kolhoosnikute töödistsipliini tugevdamise tähtsast abinõust kõnelevad ka vabariigi ühe eesrindlikuma kolhoosi — Rapla rajooni «Uue Elu» kolhoosi kogemused. Alates 1948. aastast, kolhoosi asutamise aastast, kuni käesoleva ajani on kolhoosis makstud rahalist avanssi peaaegu iga kuu. 1954. aastal maksti avansina 5 rubla normipäeva kohta. «Uue Elu» kolhoosi avansseerimispraktikat tuleks vabariigi kolhoosidel laialdasemalt rakendada.

Laialdaselt on vabariigi kolhoosid rakendanud avansseerimist loomakasvatusest laekuvatest tuludest. Paljud kolhoosid, kes varem avansse ei maksnud, on 1954. aastal seda laialdaselt rakendanud ja saavutanud sellega ka kolhoosnikute tööaktiivsuse tõusu.

Seda võimsat materiaalsel stiimulit ei kasutata aga mitmetes kolhoosides veel küllaldaselt. Nagu 1954. aasta andmed näitavad, ei avansseeritud mõnedes kolhoosides kolhoosnikuid üldse ja reas kolhoosides ei kasutatud ära kõiki

võimalusi avansseerimiseks. Nii näiteks rakendati valitsuse poolt soovitatud avansseerimise moodust (25% loomakasvatusest saadavatest tuludest) Pärnu rajooni Tõstamaa masina-traktorijaama tööpiirkonna kolhoosides tabelis 18 toodud vahekorras.

Tabel 18

Kolhoosnikute avansseerimise võimaluste kasutamine Pärnu rajooni Tõstamaa masina-traktorijaama tööpiirkonna kolhoosides 1954. a.

Kolhoos	Oleks võinud avansseerimiseks eriarvele üle kanda (tuh. rbl.)	Tegelikult kanti eriarvele (tuh. rbl.)	Kasutati avansseerimiseks (tuh. rbl.)	Avansseerimiseks kasutatud summa erikaal summast, mida oleks võidud kasutada avansseerimiseks %-des)
1. «Uus Siht»	47,0	40,0	40,7	86,6
2. Viljamsi-nim.	112,0	97,7	66,0	58,9
3. «Võnnu»	99,0	47,0	47,0	47,5
4. «Ukraina»	91,0	53,1	37,0	40,7
5. V. I. Lenini nim.	119,0	84,7	43,0	36,1
6. J. V. Stalini nim.	184,0	138,9	57,8	31,4

Esitatud andmeist selgub, et kõigis nendes kolhoosides ei kantud eriarvele — kolhoosnikute avansseerimiseks — loomade ja loomakasvatussaaduste realiseerimisest saadud tuludest 25 protsenti, nagu soovitati 1953. aasta määruses, vaid tunduvalt vähem. Peale selle ei kasutanud 4 kolhoosi ka eriarvele kantud summased ainult avansseerimiseks, vaid suur osa neist summadest kasutati mitmesugusteks muudeks tarveteks, nagu tööjõu palkamiseks väljastpoolt kolhoosi jne. Seega kasutati nendes kolhoosides kolhoosnikute avansseerimiseks ainult 30—85 protsenti summadest, mida oleks olnud võimalik kasutada. Nii maksti V. I. Lenini nimelises kolhoosis kolhoosnikutele avansina 70 kopikat normipäeva kohta. Kui aga kolhoos oleks ära kasutanud kõik võimalused avansseerimiseks ja osutanud rohkem tähelepanu kokkuhoiule, oleks võinud avanssi maksta umbes 2 rubla normipäeva kohta. Sellest selgub, et mitmetes kolhoosides ei hinnata küllaldaselt avansseerimise tähtsust.

Mitmete kolhooside kogemused näitavad, et regulaarse avansseerimise rakendamine on üheks tähtsamaks abinõuks mahajäänud kolhooside tõstmisel eesrindlaste tasemele. Kujukaks näiteks selles osas on Leningradi oblasti Kingissepa rajooni Dimitrovi-nimelise kolhoosi kogemused. Selles kolhoosis on tootmistingimused samasugused kui paljudes Eesti NSV kolhoosides. Nii moodustab põllumaa osatähtsus põllumajanduslikust maast 43 protsenti. Samuti on nimetatud kolhoosi maade mullastik samasugune kui paljudes Põhja- ja Kesk-Eesti kolhoosides.

Veel 1952. aastal oli Dimitrovi-nimeline kolhoos üks mahajäänumaid kogu Leningradi oblastis. Sama aasta lõpul valiti kolhoosi esimeheks J. T. Omeltšenko. Uus esimees leidis, et peamine, millest on tarvis alata kolhoositootmise tõstmisel, on regulaarne kolhoosnike avansseerimine. See oli raske ülesanne, kui arvestada, et 1952. aastal oli kolhoosnike normipäevatasu rahas kõigest 5 kopikat. Kust pidi saadama esimesed sajad tuhanded rublad avansi maksmiseks?

Antud olukorras osutus kõige kiiremaks rahalise sissetuleku allikaks seakasvatus. Selleks forsseeriti 70 sea nuumamine, et võimalikult kiiresti saaks neid realiseerida. Sigade müügist laekus umbes 200 000 rubla. Suurt tähelepanu pöörati piimakarja pidamise tulukuse tõstmisele. Kõik olemasolevad söödad võeti täpselt arvele ja rakendati range kontroll nende kasutamise üle. Kui varem söödeti lehma toodangu taset arvestamata, siis uue esimehe ajal hakati lehma söötma vastavalt nende piimatoodangule. Selline söötade ratsionaalsem kasutamine aitas kaasa piima kaubatoodangu suurendamisele. Samaaegselt prakeeriti karjast välja väikese produktiivsusega lehmad. Peale selle saadi veel sissetulekut metsamaterjali müügist. Kui kolhoosis varem realiseeriti metsamaterjali nii-öelda «otse kännult» ja ei kasutatud küllaldaselt olemasolevat saekaatrit, siis nüüd töödeldi metsamaterjal ümber ehitusmaterjaliks. Ehitusmaterjalina müüduna saadi metsast mitu korda suuremat tulu.

Selliselt sisemisi reserve mobiliseerides saadi juba 1953. aasta esimestel kuudel nii palju rahalist sissetulekut, et kolhoosnikele võidi maksta rahalist avanssi 3 rubla normipäeva kohta. Kui ka järgnevatel kuudel kolhoosnike avansseerimist jätkati, veendusid kolhoosi liikmed, et uue esimehe juhtimisel läheb kolhoos kindlalt tõusuteed.

Kolhoosnikute avansseerimist on Dimitrovi-nimelises kolhoosis järjekindlalt laiendatud. Koos rahaliste tulude kasvuga suurendati ka avansisummat. 1954. ja 1955. aastal maksti kolhoosis juba 10 rubla avanssi normipäeva kohta. Kolhoosnikuid avansseeritakse üldreeglina iga kuu. Vastavalt rahaliste tulude laekumisele tihendatakse aga kolhoosnikute avansseerimist kahele ja isegi kolmele korrale kuus. Samuti on avansseerimise sagedus viidud sõltuvusse tööde tähtsusest ühismajandi seisukohalt. Näiteks 1955. aasta kevadel tuli kolhoosil lühikese perioodi jooksul külvata mais ja maha panna kartul, eeskätt varajane kartul, külvata maha kooživili. Selleks et tõsta kolhoosnikute materiaalsel huvi ja mobiliseerida suuremal hulgal kolhoosnikuid nendele töödele, maksti nendel töödel töötavatele kolhoosnikutele rahalist avanssi igas dekaadis. Kohusetundlikult töötavad kolhoosnikud said rahalist avanssi 500—800 rubla ja eesrindlased 1000—1500 rubla kuus.

Tänu regulaarsele avansseerimisele ja teiste materiaalsete stiimulite rakendamisele arenes kolhoositootmine kiiresti.

Tabel 19

Ühismajandi tugevnemine Leningradi oblasti Kingissepa rajooni Dimitrovi-nimelises kolhoosis

	1952. a.	1953. a.	1954. a.	1955. a. (plaan)
Piimatoodang aastalehma kohta (l)	700	2138	2470	3000
Piimatoodang 100 ha põllumajandusliku maa kohta (ts)	147	224	283	310
Rahaline tulu (rublades)	554 504	1 333 928	3 087 159	5 903 760
Raha normipäeva kohta (rublades)	0,05	3,37	10,0	15,0

Dimitrovi-nimelise kolhoosi kogemused näitavad veenvalt, et kui kolhoosi juhatus rakendab oskuslikult tähtsat materiaalsel stiimulit — regulaarset avansseerimist, võib paari aastaga ka mahajäänud kolhoosi tõsta eesrindlike kolhooside tasemele.

Nõukogude valitsus ja kommunistlik partei, hinnates avansseerimise suurt tähtsust, soovivad 1956. aasta märtsikuu määruses selleks, et veelgi tõsta kolhoosnikute

materiaalset huvi ühismajapidamise arendamise vastu, kolhoosidel anda üldkoosolekute otsuse põhjal kolhoosnikutele aasta jooksul iga kuu avansina normipäevade eest vähemalt 25% kõigist ühismajapidamise harudest tegelikult saadud rahalistest tuludest ning 50% põllumajandussaaduste kontraheerimise alusel, samuti kokkuostu ja müügi-kohustuste korras avanssidena saadavatest rahasummadest.

* * *

*

Lõppkokkuvõtet tehes võiks öelda, et töö organiseerimise osas peituvad kolhoositootmises veel suured kasutamata võimalused. Paljudes kolhoosides ei kasutata veel küllaldaselt kõiki neid eesrindlike töö organiseerimise meetodeid, mis on rakendatud eesrindlikes kolhoosides. Eesrindlaste kogemuste laialdane juurutamine kõikides kolhoosides on üheks tähtsamaks abinõuks, mis võimaldab saavutada kolhooside tootmistaseme üldist tõusu.

Kolhoositootmise praktika on veenvalt näidanud, et nendes kolhoosides, kus tööd organiseeritakse õigesti, kus peetakse silmas kolhoosnikute materiaalse huvitatuse printsiipi ja süvendatakse töödistsipliini, saavutatakse toodangu pidev suurenemine iga põllumajandusliku maa hektari kohta üha väiksemate töökulutustega, s. t. saavutatakse töoviljakuse tõus, mis omakorda võimaldab järjekindlalt tõsta kolhoosnikute materiaalist ja kultuurilist taset.

SISUKORD

Sissejuhatus	5
I. Tootmisbrigaadide organiseerimine kolhoosides	
1. Tootmisbrigaadide organiseerimise alustest	10
2. Tööjõu jaotamine tootmisharude vahel	13
3. Põllundusbrigaadide organiseerimine	15
4. Traktori- ja põllundusbrigaadide vahelise koostöö organi- seerimine	25
5. Töö organiseerimise vormid köögiviljakasvatuses	31
6. Töö organiseerimise vormid söötade tootmisel	35
7. Kompleksbrigaadid	38
8. Ehitusbrigaadide organiseerimine	40
9. Töö organiseerimine produktiivloomakasvatuses	42
10. Brigaadisese töö organiseerimine	49
11. Töödistsipliini tugevdamine kolhoosides	52
II. Üksikute tööprotsesside organiseerimine	
1. Hooaja tööplaanid	59
2. Kevadiste põllutööde organiseerimine	62
3. Töö organiseerimine kultuuride hooldustöödel, heinakoris- tustöödel ja silereerimistöödel	72
4. Töö organiseerimine koristustööde perioodil	88
5. Töö organiseerimine üksikutes produktiivloomakasvatuse harudes	112
III. Töö normimine ja tasustamine kolhoosides	
1. Tööde normimine	127
2. Töö tasustamine ja kolhoosnikute avansseerimine	131

G. Kurss, P. Хагелберг, X. Теалане
ОПЫТ ОРГАНИЗАЦИИ ТРУДА
В КОЛХОЗАХ ЭСТОНСКОЙ ССР

На эстонском языке
Эстонское Государственное
Издательство
Таллин, Пярну маантеэ 10

*

Toimetaja M. Raud
Tehniline toimetaja A. Ruutsoo
Korrektorid A. Kalberg ja M. Root

Ladumisele antud 29. II 1956. Trük-
kimisele antud 24. IV 1956. Paber
54×84, 1/16. Trükipoognaid 9,5. For-
maadile 60×92 kohaldatud trüki-
poognaid 779. Arvutuspoognaid 8,89.
Trükiarv 2000. MB-02173. Tell. nr.
445. Trükikoda «Punane Täht», Tal-
linn, Pikk tn. 54/58.

Hind rbl. 4.45

4-1

Rbl. 4.45

A-21021

v

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00366844 1